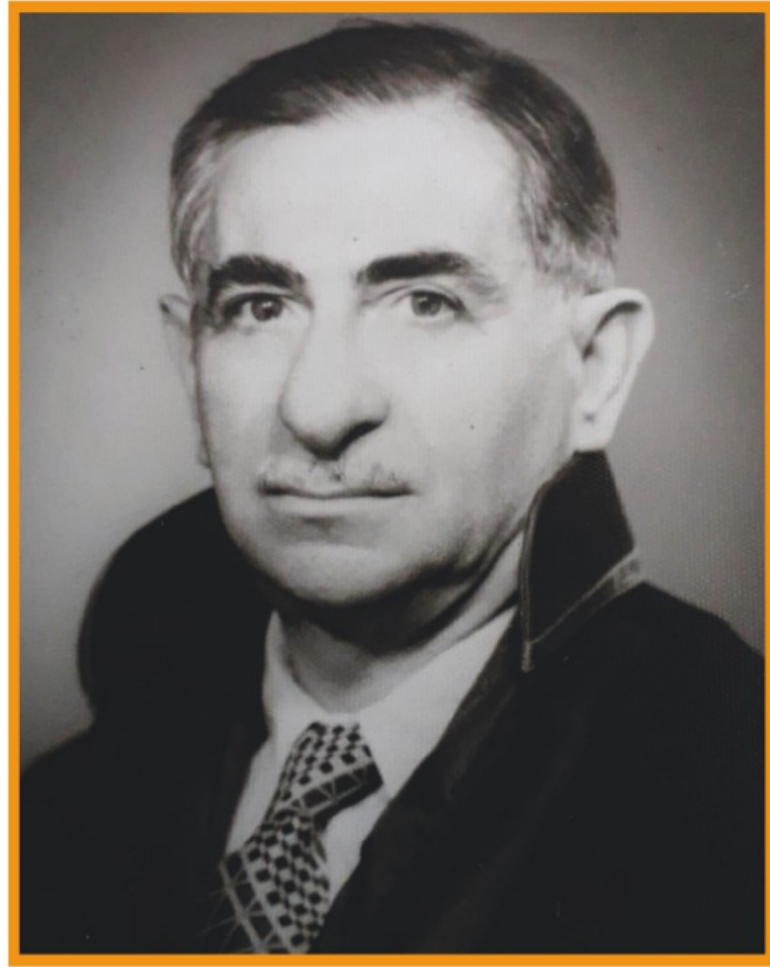

ISSN 1300-4689

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

Ali Rıza ÖNDER

D. 1918 - Ö. 22 - 06 - 1994

YIL:42

SAYI:502

EKİM 2019

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi
(Ulusal Hakemli Dergi)
ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü
Ömer BÜYÜKBAŞ

Genel Yayın Danışmanı
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Halkla İlişkiler

Mehmet ÇAYIRDAĞ

Yaşar ELDEN

Tunahan KAYA

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ,
Prof. Dr. Remzi KILIÇ, Dr. Ahmet KAYASANDIK

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN

(Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN

(İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal GÖDE

(Süleyman Demirel Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

(Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN

(Ege Üniversitesi, Türk Dil Kurumu Başkanı)

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL (Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS

(Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN (Ege Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Ali YAKICI (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
(Not: Soyadlarına göre alfabe sırasıyla)

Yazışma Adresi: Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ

Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com

İdare Yeri: Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı

Kalenderhane Sokağı, Nu: 8, 38010 Kocasinan/KAYSERİ

Not: Dergimiz TÜBİTAK Ulakbim, DergiPark, TO-KAT Ulusal Toplu Katalog, İdealonline ve İssuu tarafından taranmaktadır.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

<i>Ali Rıza Önder'in Halk Bilimi Çalışmaları Kaynakçası</i>	
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ	1
<i>Babam Ali Rıza Önder</i>	
Prof. Dr. Tuna ERTEM	8
<i>Hukukçu ve Halkbilimci Ali Rıza Önder'in Yaşam Felsefesi</i>	
Prof. Dr. Cengiz ERTEM	12
<i>Ali Rıza Önder (1918 -1994)</i>	
Hüseyin CÖMERT	14
<i>Ali Rıza Önder</i>	
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU	17
<i>Dayım Ali Rıza Önder</i>	
Bahri COŞKUN	20
<i>Ali Rıza Önder Ağabeyimiz</i>	
Mehmet ÇAYIRDAĞ	22
<i>Turan'da Karanlığı Aydınlatanlardan Ali Rıza Önder (1918-1994)</i>	
Şaban AKSOY	23
<i>Gerçek Bir 'Önder'</i>	
Veli ALTINKAYA	25
<i>Babam Ali Rıza Önder</i>	
Armağan ÖNDER	26
<i>Ebedî Hayat</i>	
Filiz DENER	26
<i>Kayınbabam Ali Rıza Önder</i>	
Prof. Dr. Şefik DENER	27
<i>Dedem Ali Rıza Önder</i>	
Doç. Dr. Fulya Ertem BAŞKAYA	27
<i>Dedem Ali Rıza Önder</i>	
Başak AYÇİÇEK	27
<i>Ali Rıza Önder ve Türk Dil Kurumu</i>	
Nail TAN	28
<i>Ali Rıza Önder'in Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde</i>	
<i>Yayımlanan Yazıları</i>	
Hayrettin İVGİN	30
<i>Ali Rıza Önder ve İlginç Bir Tanışma Öyküsü!</i>	
Selahattin DÜNDAR	33
<i>'Midilli' Ali Rıza'dan Onurlu Yargıç Ali Rıza Önder'e</i>	
Y. Bekir YURDAKUL	34
<i>Türkçü Gazeteci Yunus Bekir'i Anma Günleri</i>	
Yaşar ELDEN	36
<i>Yunus Bekir İçin Tarih (Şiir)</i>	
Mustafa ASLAN	39
<i>Eski Türk İnanç Sisteminde Ağıl / Ahır İyesi</i>	
Dr. Yaşar KALAFAT	40
<i>Vefa Borcu Ve Teşekkür!</i>	
TURSAM-DER	41

YIL: 42 ★ SAYI: 502 ★ EKİM, 2019

Fiyat Tarifesi (KDV dâhil) Sayısı: 10 TL Yıllık abone bedeli: 90 TL

Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 200 TL

Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar

İndirim: Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.

Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.

Havaleleriniz için posta çeki hesabı: Alim Gerçel, 116866

Vakıfbank Kocasinan Şb. IBAN: TR590001500158007286226630

Baskı Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.

Oymaağaç Mah. 5067. Sok. Nu.: 4-C Mobilyakent Kocasinan/KAYSERİ

Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54

www.gecityayinevi.com E-posta: bilgi@gecit.com.tr

ALİ RIZA ÖNDER'İN HALK BİLİMİ ÇALIŞMALARI KAYNAKÇASI

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Hukukçu olması yanında halk bilimi araştırmalarıyla da tanınan Ali Rıza Önder, 1334/1918'de, Kayseri'nin Gesi ilçesine bağlı Turan köyünde doğar. Annesi Kamburoğulları sülâlesinden Methiye, babası Eğrioğulları sülâlesinden Ali'dir. Annesinin babası Emir, annesinin annesi Ümmügülsüm; babasının babası Bekir, babasının annesi Rubide / Ruveyda'dır. Dedeleri kervancılık, babası ve amcaları nakkaşlık yapar. Ali Rıza Önder'in Faruk, Hayrettin, Enver ve İlhan adlarında dört erkek; Ferruha ve Ümmügülsüm adlarında iki kız kardeşi vardır.

Üç yıl köyünde, iki yıl da Ağırnas'ta okuyup ilkokuldan mezun olur (1933). Ortaokulu ve liseyi Kayseri Lisesinde - parasız yatılı imtihanını kazanarak okur (1939). Üniversiteyi Ankara Hukuk Fakültesinde okuyup 1942'de mezun olarak hâkimlik stajını da tamamlar. Yedek subay olarak askerlik yapar. Petek (1945), Hınıs (1947), Ürgüp (1952), Erzincan (1957) Cumhuriyet Savcılıklarını yürütür. Osmaniye Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına getirilir (1959). 1960'ta birinci sınıf hâkimliğe atanır. 1963'te Yüksek Hakimler Kurulu Raportörlüğüne yükselir. 1970'te Yargıtay üyeliğine seçilir; Yargıtay Yayın Başkanlığını da yürütür. 1983'te emekli olur.

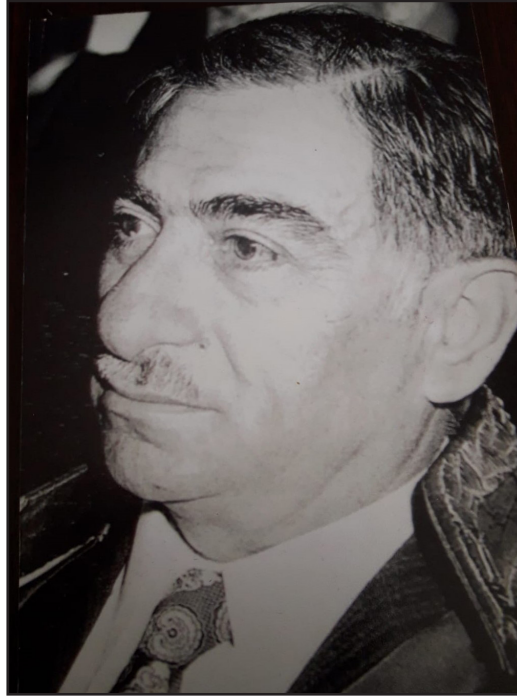
Vekseli Ferit ve Elma'stan olma 1337/ 1921 doğumlu Şerife Fuadiye ile evlenir. Filiz (d. 1945), Tuna (d.1947) ve Armağan (d.1953) adlarında üç çocuğu dünyaya gelir.

Ankara Hukuk Fakültesi Mezunları Derneği, Atatürkçü Düşünce Derneği, Birleşmiş Milletler Türk Derneği, Dil Derneği, Ziya Gökalp Derneği gibi derneklerden başka Türk Dil Kurumu ve Türk Folklor Araştırmaları Kurumu'na da üye olur. Bu

konuda Nasrattınoğlu tarafından verilen şu bilgiler oldukça önemlidir:

“Ali Rıza Önder'in, halkbilim çalışmaları yaptığı yıllarda Türkiye'deki gönüllü kuruluşların başında Folklor Araştırmaları Kurumu geliyordu. Önder, Aralık 1969 tarihinde bu Kuruma üye oldu. O yıl Kurum üyelerinin ödedikleri yıllık ödentinin miktarı 12 TL idi. Dolayısıyla Önder de yılda 12 TL ödemeyi taahhüt

etti! Hukukçu bir araştırmacı olan Ali Rıza önder'in üye olduğunu gören Kurum üyeleri, 24 Aralık 1969 tarihinde toplanan Genel Kurul'da O'nu Yönetim Kurulu üyeliğine seçtiler. Yönetim Kurulu ise yaptığı ilk toplantıda, Prof. Dr. Şükrü Elçin'i Başkanlığa, merhum Cahit Öztelli'yi Genel Sekreterliğe seçerken, Ali Rıza Önder'i de İkinci Başkanlığa getirdi. Ali Rıza Bey'in Yönetim Kurulu Üyeliği 27 Nisan 1974 tarihine kadar devam etti. Ancak, Genel Kurul, Önder'i uzun yıllar Denetleme Kurulu'na seçerek, O'nun adil bir hukukçu olarak, Yönetim Kurullarını denetlemesini

sağladı” (Nasrattınoğlu 1994: 9).

İrfan Ünver Nasrattınoğlu'nun belirttiğine göre, Ali Rıza Önder, Folklor Araştırmaları Kurumu'nun düzenlediği konferanslar dizisinde, en çok konferans veren üye olarak dikkati çeker. Verdiği konferanslar arasında “Atasözlerinde Hukuk Kuralları”, “Türk Hukukunun Kaynakları”, “Türk Hukukunda Töre” gibi sözlü hukuk (hukuk folkloru) alanında ilk sayılabilecek konular dikkati çeker. Ayrıca “Kayserili Âşık Ruzî”, “Kadın Halk Şairi Kayserili Şerife Soykan” gibi âşık edebiyatı temsilcileri “Kayseri Turan Köyünde Aile Adları ve Lâkapları” gibi adlar ve lâkaplar “Yağmur Duasından Bereket Tanrısına”, “Türklerde Renk Geleneği” gibi halk inanışları konularında da konferanslar verir. Halka Doğru dergisinin 23 Temmuz 1913 tarihli 14. sayısında

yayımlanan “Halk Medeniyeti” başlıklı yazısında “folklor”un önemine işaret ederek bu terimin karşılığında “halkiyat” sözünü kullanan Ziya Gökalp hakkında verdiği konferans da önemlidir. Türkiye’de Türk halk biliminin öncüsü sayılan Ziya Gökalp’in ölümünün 50. Yıldönümünde verdiği bu konferans “Ziya Gökalp’in Bilimsel Kişiliği” konuludur (Nasrattınoğlu 1994: 9).

Ali Rıza Önder’in okuma-yazma, araştırma, inceleme merakı, amcası Yunus Bekir’den geçmiş olmalıdır. Zira amcası Yunus Bekir, Vilayet Maarif Encümeni üyesidir. 29 Ağustos 1326/ 1910’da, Kayseri de çıkan “Erciyes” adlı ilk Türkçe gazeteyi de büyük Türkçü Yunus Bekir çıkarmıştır.

Ali Rıza Önder, çeşitli dergi ve gazetelerde pek çok konuda makaleler yazar. Söz gelimi Kayseri Halkevi tarafından Mart 1938’de yayımlanmaya başlayan ve Mart 1950’ye kadar 12 yıllık süre içerisinde toplam 85 sayı çıkan “Erciyes” ile 1950 ve 1967 yılları arasında iki dönem Kazım Yedekçioğlu öncülüğünde çıkan “Erciyes” dergilerinde değişik konularda makaleleri, araştırmaları yayımlanır. Bunlar arasında halk bilimi konulu olanlar öne çıkar. Ayrıca “Adalet ve Saadet”, “Atatürk ve Sağduyu” “Kayseri’de Çıkmış Gazete ve Dergiler Hakkında” (Kayseri’de çıkan gazete ve dergiler, alfabetik sırayla ayrı ayrı tanıtılmıştır.) gibi yazı ve araştırmaları da mevcuttur. Çoğunluğu Filiz Dergisinde çıkan Yunus Bekir ile ilgili yazılarından bazıları da Hüseyin Cömert ve Yaşar Elden tarafından toplanarak “Türkçü Gazeteci Yunus Bekir” (Kayseri 2010) adlı bir kitap yayımlanır.

22.06.1994 Çarşamba günü Ankara’da vefat eder ve burada toprağa verilir.

Kütüphanesinde bulunan kitaplardan 1089’u ve bazı dergiler 2005 yılında Erciyes Üniversitesi’ne bağışlanır. Bunlardan Türk Dili, Türk Edebiyatı, Türk Halk Bilimi / Halk Edebiyatı konulu 484 kitap Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kütüphanesi’ne, tarih konulu 337 (174’ü Osmanlı harfleriyle oluşturulmuş) kitap Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi / KAYTAM Kütüphanesi’ne, hukuk konulu 268 kitap ve çeşitli hukuk dergileri Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi’ne verilir. Yine yazı ve notlarının bulunduğu 68 dosyalık arşivi de KAYTAM Kütüphanesi’ndedir. Mirasçılarında kalan

300 kitap ise 2014’te, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Kütüphanesine bağışlanır.

Ali Rıza Önder’in yayımlanan kitapları, kitap bölümleri, yıllıklarda ve antolojilerde yayımlanan araştırmaları, yayımlanmış bildirileri, bazı dergi ve gazetelerde yayımlanan halk bilimi konulu makaleleri / araştırmalarının kaynakçası şöyledir:

1. Yayımlanan Kitapları

1.1. Anadolu Efsaneleri, Erciyes Yayınları:2 / Erciyes Matbaası: Kayseri, 1955.

1.2. Yasa Dili Sözlüğü, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 1966.

1.3. Hukuk Araştırmaları, İş Matbaacılık ve Ticaret: Ankara, 1968.

1.4. Kayseri Basın Tarihi -1910-1960, Kayseri İşçi Kredi Bankası Kültür Yayınları / Ayyıldız Matbaası: Ankara, 1972.

2. Kitap Bölümlerinde, Yıllıklarda ve Antolojilerde Yayımlanan Araştırmaları

2.1. “Atasözlerinde Tüze Kuralları”, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı / Belleten 1974, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1975, s.109-121.

2.2. “Yağmur Duasından Ana Tanrıçaya”, Türk Folklor Araştırmaları 1981/ 2, T.C. Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları, Ankara, 1981.

2.3. “Türklerde Renk Geleceği”, Türk Folklor Araştırmaları 1982, T.C. Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları, Ankara, 1983.

2.4. “Danışıkla Dağ Aşılır”, Şükrü Elçin Armağanı, 1983,

2.5. “Halk Hukukunun Kaynakları”, Türk Folklor Araştırmaları 1984, T.C. Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları, Ankara, 1984.

2.6. “Türk Hukukunda Töre”, Halk Kültürü / Derleme, Araştırma 1984/ 4, -Dördüncü Kitap-İstanbul, 1985, s. 137- 143.

2.7. “Halk Hukukunun Kaynakları”, Türk Halk Biliminde ve Edebiyatında Görüşler, Antoloji, Kültür Ajans Yay.: Ankara, 1996, s.265- 281.

3. Yayımlanan Bildirileri

3.1. “Türkiye’de Mitoloji Çalışmalarına Bir Bakış”, I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri (8-14 Ekim 1973, Ankara), Başbakanlık Basımevi: Ankara, 140-147.

3.2. “Geleneksel Halk Hukuku”, I. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C.IV: Gelenek,

Görenek ve İnançlar, 1976, Kültür Bakanlığı MİFAD Yay.: Ankara, 225-240.

3.3. “Kayseri’nin Turan Köyünde Yer Adları”, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C.IV: Gelenek, Görenek ve İnançlar, 1982, Kültür Bakanlığı MİFAD Yay.: Ankara, 309-418.

3.4. “Halk Hukukunun Kaynakları”, Türk Folklor Araştırmaları-1984, 1984, Kültür ve Turizm Bakanlığı MİFAD Yay.: Ankara, 153-160.

3.5. “Battal Gazi Kayseri’de”, I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu (22-24 Ekim 1986, Malatya)- Tebliğler, 1987, İnönü Üniversitesi Yay.: İstanbul, 19-25.

3.6. “Mezar Taşlarında Halk Kültürü”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C.V: Maddî Kültür, 1987, Kültür Bakanlığı MİFAD Yay.: Ankara, 265-281.

3.7. “Türk Halk Şiirinde ‘Dört Durak’ Kavramı”, I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri, 1987, Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yay.: Eskişehir, 235-243.

3.8. “Niyazi Mısır’ın Tasavvuftaki Yeri”, III. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, 1988, İnönü Üniversitesi Yay.: İstanbul, 224-231.

4. Dergilerde Yayımlanan Makaleleri / Araştırmaları

4.1. Erciyes Dergisi

4.1.1. “Kişi Yorganına Göre Ayağını Uzatmalıdır”, Erciyes, c.I, S.11 (Ocak), 1939, s.319-320 (Rıza Yonuz adıyla).

4.1.2. “Kadın Halk Şairi Şerife Soykan (1879-1945)”, Erciyes, c. III, S. 26-27 (Mart-Nisan), 1945, s. 15-18.

4.1.3. “Kadın Halk Şairi Şerife Soykan II: Ölüm ve İman Üzerine”, Erciyes, c. III, S. 28 (Mayıs), 1945, s. 13. (S.26-27’de yayımlanan araştırmanın devamı. “Kadın Halk Şairi Şerife Soykan” üst başlığı ve yazar adı yazılmamış.)

4.1.4. “Hasan Baba- Ali Baba”, Erciyes, c. III, S. 29-30 (Haziran- Temmuz), 1945, s. 15-18. (Adı ve soyadı A.R.Ö. olarak kısaltılmış.)

4.1.5. “Kadın Halk Şairi Şerife Soykan III: Öşür ve Hezir”, Erciyes, c. III, S.31-32 (Ağustos- Eylül), 1945, s.18 (S.26-27’de yayımlanan araştırmanın devamı. “Kadın Halk Şairi Şerife Soykan III” üst başlığı ve

A.R. Önder’in adı yazılmamış.)

4.1.6. “Munzur Efsanesi”, Erciyes, c. III, S.31-32 (Ağustos- Eylül), 1945, s.19.

4.1.7. “Kadın Halk Şairi Şerife Soykan IV: Erzincan’a Ağıt”, Erciyes, c. III, S.34-35 (Kasım- Aralık), 1945, s.11 (S.26-27’de yayımlanan araştırmanın devamı. “Kadın Halk Şairi Şerife Soykan IV” üst başlığı ve A.R. Önder’in adı yazılmamış.)

4.1.8. “Şerife Soykan’ın Birinci Dünya Savaşı Destanından Birkaç Parça”, Erciyes, c. IV, S.38-39 (Mart- Nisan), 1946, s.11 (S.26-27’de yayımlanan araştırmanın devamı. (A.R. Önder’in adı yazılmamış.)

4.1.9. “Şerife Soykan- Gönüş Şeheri”, Erciyes, c. IV, S. 40-41 (Mayıs-Haziran), 1946, s.11 (S.26-27’de yayımlanan araştırmanın devamı. (A.R. Önder’in adı yazılmamış.)

4.1.10. “Halk Şairi Osmancıkoğlu (1908-1945)”, Erciyes, c. IV, S. 40-41 (Mayıs-Haziran), 1946, s. 24.

4.1.11. “Hacı Seyit Mehmet Ağa”, Erciyes, c. IV, S. 42-43 (Temmuz-Ağustos), 1946, s. 2-4.

4.1.12. “Molulu Revaî’nin İki Şiiri”, Erciyes, c. IV, S. 42-43 (Temmuz-Ağustos), 1946, s. 9 (A.R.Önder’in el yazısıyla notu: Molulu Revaî’nin Üç Şiiri, üçüncü şiir “Koşma” –Molulu Revaî- notuyla s.13’e konmuş. s.13’te Turanlı Emine Soykan’ın ‘Sabır’ başlıklı şiiri de derleyen belirtilmeden yazılmış.)

4.1.13. “Şeyh İbrahim Tennurî”, Erciyes, c. V, S. 46-47 (Kasım-Aralık), 1946, s. 37-38.

4.1.14. “Bir Dua”, Erciyes, c.V, 50 (Mart), 1947, s.23, 26. (S.26-27’de yayımlanan araştırmanın devamı.)

4.1.15. “Elbistanlı Âşık İmam”, Erciyes, c.V, 51 (Nisan), 1947, s.7-8.

4.1.16. “Maniler”, Erciyes, c. V, S. 52 (Mayıs), 1947, s. 29-32.

4.1.17. “Turanlı Yunus Bekir”, Erciyes, c. V, S. 53 (Haziran), 1947, s. 5-7, 32.

4.1.18. “İki Kayseri Sözlüğü”, Erciyes, c. V, S. 54 (Temmuz), 1947, s. 9-11.

4.1.19. “İki Kayseri Sözlüğü II”, Erciyes, c. V, S. 55-56 (Ağustos-Eylül), 1947, s. 10-11.

4.1.20. “Alfabemize Giremeyen İki Harf”, Erciyes, c. V, S. 57-58 (Ekim-Kasım), 1947, s. 22-24, 30.

4.1.21. “Erkilet Dili”, Erciyes, c.V, 59-60 (Aralık-Ocak), 1947 / 1948, s.7.

4.1.22. “Çoban Baba Efsanesi”, Erciyes, c.VI, 61-62

(Şubat- Mart), 1948, s.7.

4.1.23. “Padişah’ın Rüyası”, Erciyes, c.VI, 65- 66 (Haziran- Temmuz), 1948, s.29-31.

4.1.24. “Kureyşi ile Bamasur”, Erciyes, c.VI, 67 (Ağustos), 1948, s.23.

4.1.25. “Gölcük Efsanesi”, Erciyes, c.VI, S.69 (Ekim), 1948, s.22

4.1.26. “Pilvenk’liler’de Oruç ve Bayram”, Erciyes, c.VII, S. 74- 75 (Mart- Nisan), 1949, s.7-8.

4.1.27. “Pertek Ağzının Özellikleri”, Erciyes, yıl:12, S.81 (Ekim), 1949, s.16-17

4.1.28. “Pertek’ten Derlenmiş Kelimeler”, Erciyes, yıl:12, S. 82-83 (Kasım- Aralık), 1949, s. 19-20.

4.1.29. “Türk Millî Destanı (Oğuzlama)”, Erciyes, yıl:12, S. 84-85 (Şubat-Mart), 1950, s. 8-10.

4.2. Türk Folklor Araştırmaları Dergisi

4.2.1. “Ölümünün Yıldönümünde: Âşık Ali Huzurî Coşkun”, Türk Folklor Araştırmaları, S.40 (Kasım), 1952, 4/2, s. 639-640

4.2.2. “Tunceli Bölgesindeki Aşiretler ve Kabile Adları”, Türk Folklor Araştırmaları, S.48 (Temmuz), 1953, 4/2, s. 757-758

4.2.3. “Mahallî Danslar: Hınıs’ta Oyun Çeşitleri”, Türk Folklor Araştırmaları, S.52 (Kasım), 1953, 5/3, s. 818

4.2.4. “Hınıs’ta Aşiretler”, Türk Folklor Araştırmaları, S.65 (Aralık), 1953, 5/3, s. 1029

4.2.5. “Hınıs’ta İnsan İsimleri”, Türk Folklor Araştırmaları, S.69 (Nisan), 1954, 5/3, s. 1099-1100

4.2.6. Hınıs’tan Kelimeler ve Deyimler”, Türk Folklor Araştırmaları, S.58 (Mayıs), 1954, 5/3, s. 923-925

4.2.7. “Hınıs Konuşması”, Türk Folklor Araştırmaları, S.61 (Ağustos), 1954, 5/3, s. 970

4.2.8. “Göl’de İnsan İsimleri”, Türk Folklor Araştırmaları, S.74 (Eylül), 1955, 7/4, s. 1180-1182

4.2.9. “Ürgüp Dügünlerinde Nahıl”, Türk Folklor Araştırmaları, S.82 (Mayıs), 1956, 7/4, s. 1315-1317

4.2.10. “Hırsızlıkta Uğur”, Türk Folklor Araştırmaları, S.87, Ekim 1956 (Ekim), 1956, 8/4, s. 1388-1389

4.2.11. “Kırlangıç Uşağı”, Türk Folklor Araştırmaları, S.91, Şubat 1957, 8/4, s. 1444-1445

4.2.12. “Bir Ürgüp Güzellemesi”, Türk Folklor Araştırmaları, S.93, Nisan 1957, 6/4, s. 1474

4.2.13. “Ürgüplü Âşık Mahfi”, Türk Folklor

Araştırmaları, S.99, Ekim 1957, 9/5, s. 1573-1574

4.2.14. “Ürgüplü Memiş Şahin”, Türk Folklor Araştırmaları, S.105, Nisan 1958, 9/5, s. 1680-1681

4.2.15. “Oğuzlama ve Basri Gocul”, Türk Folklor Araştırmaları, S.108, Temmuz 1958, 9/5, s. 1727-1728

4.2.16. “Eğın Manileri”, Türk Folklor Araştırmaları, S.115, Şubat 1959, 10/5, s. 1839-1840

4.2.17. “Mutasavvıf Bir Şair: Kemahlı Tahir Divanı”, Türk Folklor Araştırmaları, S.124, Ağustos 1959, 11/6, s. 1969

4.2.18. “Erzincan’da Mizah-I”, Türk Folklor Araştırmaları, S.125, Aralık 1959, 11/6, s. 2048

4.2.19. “Erzincan’da Mizah-II”, Türk Folklor Araştırmaları, S.129, Nisan 1960, 11/6, s. 2130-2131

4.2.20. “Bir Er Mektubu”, Türk Folklor Araştırmaları, S.150, Ocak 1962, 13/7, s. 2622

4.2.21. “Kayseri Halkbilimi ve Kâzım Yedekçioğlu”, Türk Folklor Araştırmaları, S.153, Nisan 1962, 13/7, s. 2687-2688

4.2.22. “Bahrat ile Atık”, Türk Folklor Araştırmaları, S.156, Temmuz 1962, 13/ 7, s. 2772-2773

4.2.23. “Vehbi Cem Aşkun ve Çalışmaları”, Türk Folklor Araştırmaları, S.160, Kasım 1962, 14/7, s. 2887-2888.

4.2.24. “Gül Baba”, Türk Folklor Araştırmaları, S.162, Ocak 1963, 14/ 7, s. 2941

4.2.25. “Ömer Asım Aksoy”, Türk Folklor Araştırmaları, S.165, Nisan 1963, 14/8, s. 3032-3033.

4.2.26. “Şevket Beysanoğlu”, Türk Folklor Araştırmaları, S.179, Haziran 1964, 15/8, 3426-3427.

4.2.27. “Mehmet Önder ve Konya Halkbilimi”, Türk Folklor Araştırmaları, S.182, Eylül 1964, 16/9, s. 3514-3516.

4.2.28. “Mehmet Fahrettin Kırzioğlu”, Türk Folklor Araştırmaları, S.185, Aralık 1964, 16/9, s. 3595-3597.

4.2.29. “Hikmet Dizdaroğlu”, Türk Folklor Araştırmaları, S.190, Mayıs 1965, 16/9, s. 3737-3738.

4.2.30. “Cahit Öztelli”, Türk Folklor Araştırmaları, S.193, Ağustos 1965, 17/9 s. 3819-3821.

4.2.31. “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu”, Türk Folklor Araştırmaları, S.196, Kasım 1965, 17/ 9, s. 3903-3905.

4.2.32. “Halk Şiiri Yazan Aydın Şairler: Popüler Türküler Şairi Hasan Turan”, Türk Folklor Araştırmaları, S.200, Mart 1966, 17/10, s. 4031-4032

4.2.33. “Mustafa Adil Özder”, Türk Folklor Araştırmaları, S.207, Ekim 1966, 18/ 10, s. 4214-4215.

4.2.34. “Naki Tezel”, Türk Folklor Araştırmaları, S.209, Aralık 1966, 18/ 10, s. 4267-4268.

4.2.35. “Ord. Prof. Dr. Fındıklıoğlu Ziyaeddin Fahri”, Türk Folklor Araştırmaları, S.212, Mart 1967, 18/10, s. 4353-4355.

4.2.36. “Ahmet Kutsi Tecer (1901-1967)”, Türk Folklor Araştırmaları, S.218, Eylül 1967, 19/11, s. 4515-4517.

4.2.37. “Ahmet Şükrü Esen (1893-1944)”, Türk Folklor Araştırmaları, S.222, Şubat 1968, 19/11, s. 4631-4633.

4.2.38. “Mezar Taşları Edebiyatı: Karacaali Köyünde Mezar Taşları”, Türk Folklor Araştırmaları, S.227, Haziran 1968, 19/11, s. 4779-4782

4.2.39. “Veysel Arseven (Vasili Öküzücü)”, Türk Folklor Araştırmaları, S.232, Kasım 1968, 20/11, s. 5120-5122.

4.2.40. “Folklorcularımız: Şükrü Elçin”, Türk Folklor Araştırmaları, S.236, Mart 1969, 20/ 12, s. 5232-5233.

4.2.41. “Folklorcularımız: Şerif Baykurt”, Türk Folklor Araştırmaları, S.245, Aralık 1969, 21/ 12, s. 5475-5476.

4.2.42. “Tomarzalı Ali Kırbıyık”, Türk Folklor Araştırmaları, S.248, Mart 1970, 21/12, s. 5566-5568

4.2.43. “Folklorcularımız: Fikret Memişoğlu (1917-1968)”, Türk Folklor Araştırmaları, S.286, Mayıs 1973, 24/ 14, s. 6642-6643.

4.2.44. “Folklorcularımız: İshak Sungurluoğlu”, Türk Folklor Araştırmaları, S.290, Eylül 1973, 25/ 15, s. 6754-6755.

4.2.45. “Folklorcularımız: Osman Baki Yey (1906-1969)”, Türk Folklor Araştırmaları, S.298, Mayıs 1974, Yıl: 25, Cilt: 15, s. 6987-6988.

4.2.46. “Folklorcularımız: Hasan Eşref Ertekin”, Türk Folklor Araştırmaları, S.303, Ekim 1974, 26/ 15, s. 7114-7115.

4.2.47. “Kitaplar Arasında: Kayseri Halkbilimi Çalışmaları ve Kayserim”, Türk Folklor Araştırmaları, S.312, Temmuz 1975, 26/16, s. 7361

4.2.48. “Folklorcularımız: Kastamonulu İhsan Ozanoğlu”, Türk Folklor Araştırmaları, S.318, Ocak 1976, 27/15, 7543-7545.

4.2.49. “Ölümünün 32. Yılında: Halk Ozanı Şerife Soykan (1879-1944)”, Türk Folklor Araştırmaları, S.324, Temmuz 1976, 27/16, s. 7701-7702

4.2.50. “Mama Hatun Efsanesi”, Türk Folklor Araştırmaları, S.326, Eylül 1976, 28/ 17, s. 7750-7751

4.2.51. “Altın Kalbur”, Türk Folklor Araştırmaları, S.331, Şubat 1977, 28/ 17, s. 7911-7912

4.2.52. “İncili Köyünün Batışı”, Türk Folklor Araştırmaları, S.343, Şubat 1978, 29/ 18, s. 8229 (Ardanuç İncili Köyü Efsanesi)

4.2.53. “Karacadağ”, Türk Folklor Araştırmaları, S.347, Haziran 1978, 29/18, s. 8341

4.2.54. “Kutu Deresi”, Türk Folklor Araştırmaları, S.353, Aralık 1978, 30/ 18, s. 8524

4.3. Türk Dili Dergisi

4.3.1. “Tanrı Gönendire”, Türk Dili, c.3, S. 29 (Şubat), 1954, s.282-283.

4.3.2. “İl Var- Ulus Var”, Türk Dili, c.3, S. 32 (Mayıs), 1954, s.477-478.

4.3.3. “Göğcebaylık”, Türk Dili, c.3, S. 35 (Ağustos), 1954, s.672-673.

4.3.4. “İç Anadolu Ağzı”, Türk Dili, c.6, S. 78 (Mart), 1958,

4.3.5. “Töre Terimi Üzerine”, Türk Dili, c.8, S.107 (Ağustos), 1960, s.576-579.

4.3.6. “Diyarbakır Ağzı”, Türk Dili, S.196 (Ocak), 1968,

4.3.7. “Soyadlarımız Üzerine”, Türk Dili, S. 201 (Haziran), 1968,

4.3.8. “Kayserili Esmir Hatun ve Değişleri”, Türk Dili, S. 209 (Şubat), 1969,

4.3.9. “Mahkeme-Yargılık”, Türk Dili, c. 45, S. 369, 1982, s.184.

4.3.10. “Tanrı Kavramı”, Türk Dili, c. 54, S. 472, 1991, s.207.

4.3.11. “Okumak-Çağırarak”, Türk Dili, c. 54, S 479, 1991, s.375.

4.3.12. “Yeni Yayınlar: Kayseri Ağzı II Sözcükler”, Türk Dili, S 496 (Nisan), 1993, s.306-308..

4.4. Yeni Erciyes Dergisi

4.4.1. “Kayseri Türk Anıtları”, Yeni Erciyes, c.I, S.1 (Ocak), 1955, s.16,22.

4.4.2. “Ürgüp'te Kavga Sebepleri”, Yeni Erciyes, c.I, S.4 (Nisan), 1955, s. 11-12.

4.4.3. “Ürgüp'te Fethi Baba”, Yeni Erciyes, c.I, S. 5

(Mayıs), 1955, s.11, 22.

4.4.4. "Türk Ne Denektir?", Yeni Erciyes, c.I, S. 7 (Ekim), 1955, s.3-4, 16.

4.4.5. "İşçi Damgalarından Eski Türk Yazısına", Yeni Erciyes, c.I, S.8 (Kasım), 1955, s.5-7.

4.4.6. "Ölümünün Yirmibeşinci Yılında: Yunus Bekir-I", Yeni Erciyes, c.I, S.9-10 (Aralık- Ocak), 1955 / 1956, s.11-12.

4.4.7. "Çevremizden: Kervansaraylar Geçidi", Yeni Erciyes, c.I, S.13 (Ekim), 1956, s.9-10.

4.4.8. "Kitaplar: Develi Üzerine İki İnceleme", Yeni Erciyes, c.I, S.14-15 (Kasım- Aralık), 1956, s.19-20, 22.

4.4.9. "Araştırmalar: Yunus Bekir'in Son Sözlere", Yeni Erciyes, c.II, S.19-20 (Nisan- Mayıs), 1957, s.3-4, 14.

4.4.10. "Araştırmalar: Pınarbaşı ilçesi Üzerine", Yeni Erciyes, c.II, S.29-30 (Kasım- Aralık), 1958, s.2, 14.

4.5. Yeni Adam Dergisi

4.5.1. "Gözlemler (Annemin Ninnisi)", Yeni Adam, Şubat, 1969, 810,

4.5.2. "Efsane Nedir?", Yeni Adam, Mayıs, 1970, 825,

4.5.3. "Ana Hakkı", Yeni Adam, Haziran, 1971, 838,

4.5.4. "Akça Sultan", Yeni Adam, Ocak, 1972, 845,

4.5.5. "Bektaş Ağa'nın Serkisof Saati", Yeni Adam, Eylül, 1972, 853,

4.5.6. "Yaratıcı Göz Yaşları", Yeni Adam, Şubat, 1974, 870,

4.5.7. "Taşranın Sesi", Yeni Adam, Mayıs, 1974, 873,

4.5.8. "Sivas Folkloru", Yeni Adam, Ağustos, 1975, 888,

4.5.9. "Konya'da Bayram", Yeni Adam, Ocak, 1977, 905,

4.5.10. "Aygünlük İçinde Yeşerge Yazmak", Yeni Adam, Eylül, 1977, 913,

4.5.11. "Keklik Pınarı", Yeni Adam, Ocak, 1978, 917,

4.5.12. "Gâvur'dan Yana", Yeni Adam, Şubat, 1978, 918,

4.6. Diğer Dergiler: Yargıtay, Sivas Folkloru, Millî Kültür, Kemalist Ülkü ve Çağrı

4.6.1. "Geleneksel Halk Hukuku", Yargıtay, c.1,

S.3, 1975,

4.6.2. "Ülkütaşır'ı Anarken", Sivas Folkloru, Haziran, 1977, 53,

4.6.3. "Seyrani'de Yergi Sanatı", Millî Kültür, S.74 (Temmuz), 1990, s.48.

4.6.4. "Anadolu Kültürü: Şemmas Dede", Kemalist Ülkü, S.274 (Ağustos), 1991, s.27-29.

4.6.5. "Erzincan'ın Yazgısı ", Çağrı, yıl:38, S.412 (Mart), 1994, s.20.

5. Gazetelerde Yayımlanan Makaleleri / Araştırmaları

5.1. İstiklal Gazetesi

5.1.1. "Alevî Yarenliği", İstiklâl, 28 Ekim 1952, 69.

5.1.2. "Koçpınarlı Seyit Rıza", İstiklâl, 25 Kasım 1952, 96.

5.1.3. "Sultan Hıdır'ı Ziyaret", İstiklâl, 19 Aralık 1952, 120.

5.1.4. "Bingöl Efsanesi", İstiklâl, 1953, 133.

5.1.5. "Bahtına Küsen Kız", İstiklâl, 1953, 138.

5.1.6. "Devlet Kuşu", İstiklâl, 1953, 158.

5.1.7. "Nemrutun Develeri", İstiklâl, 1953, 163.

5.1.8. "Karayazı Efsanesi" İstiklâl, 1953, 168.

5.1.9. "Kalubelâ", İstiklâl, 1 Nisan 1953, 210.

5.1.10. "Rüştü Efendi'nin Bir Münacaatı", İstiklâl, 21 Mayıs 1953, 248.

5.1.11. "Aygır Gölü Efsanesi", İstiklâl, 1953, 267-268.

5.1.12. "Çıldır Efsanesi", İstiklâl, 1953, 292.

5.1.13. "Ticanî", İstiklâl, 12-22 Temmuz 1953, 297-298.

5.1.14. "Kosor Pehlivanları", İstiklâl, 5 Ağustos 1953, 309.

5.1.15. "Ata İnkisarı", İstiklâl, 1 Eylül 1953, 315.

5.1.16. "Kömür Baba", İstiklâl, 17 Ağustos 1953, 319.

5.1.17. "Sabanca Efsanesi", İstiklâl, 1954, 504.

5.1.18. "Ağdamar Adası", İstiklâl, 1954, 516.

5.1.19. "Yavaş Ovası", İstiklâl, 1954, 519.

5.1.20. "Kız Kurtaran Kaya", İstiklâl, 1954, 526.

5.1.21. "Hasan Dağı - Ali Dağı", İstiklâl, 1954, 546.

5.1.22. "Eyvallah Şehri", İstiklâl, 1954, 551-552.

5.1.23. "Karakoç Efsanesi", İstiklâl, 1954, 578.

5.1.24. "Dört Dağın Adı", İstiklâl, 1954, 584.

5.1.25. "Ağrı Efsanesi", İstiklâl, 1954, 591.

5.1.26. "Allahüekber", İstiklâl, 1954, 597.

5.1.27. "Hınıs'ta Kavga Sebepleri", İstiklâl, 14 Eylül 1954, 641.

5.1.28. "Halk Şairi Süleyman Mutlu", İstiklâl, 7 Ekim 1954, 659.

5.1.29. "Ağırna'sta Arap Ocağı", İstiklâl, 8 Kasım 1956,

5.1.30. "Alvarlı Mehmet Budak", İstiklâl, 18-24 Aralık 1956.

5.2. Ürgüp Gazetesi

5.2.1. "Halk Şairi Süleyman Mutlu", Ürgüp, Eylül 1954, 1.

5.2.2. "Âşık Memiş Şahin", Ürgüp, 4 Mart 1955, 25.

5.2.3. "Âşık Memiş Şahin", Ürgüp, 10 Mart 1955, 26.

5.3. Diğer Gazeteler: Kars, Hakimiyet, Yeni Gün

5.3.1. "Hınıslı Rüştü Efendi", Kars, 14 Mart 1951.

5.3.2. "Göle'de Haftamal Şenliği", Kars, 2 Mayıs 1951.

5.3.3. "Feramuş Uçaravcı", Hâkimiyet, 20 Şubat 1957, 1885.

5.3.4. "Memiş Şahin'in Yeni Şiirleri", Hâkimiyet, 17 Nisan 1957, 1932.

5.3.5. "Türklerde Andıçme Geleneği", Yeni Gün, 3 Aralık 1969,

Sonuç

Ali Rıza Önder'in yukarıda sıralanan çalışmaları dışında, başka dergi ve gazetelerdeki halk bilimi konulu araştırma ve incelemeleri de tespit edilerek eksiksiz bir kaynakça hazırlanmalı, tespit edilen makale ve bildirileri konularına göre tasnif edilerek bir kitap bütünlüğünde yayımlanmalıdır.

Kaynaklar

- Aksoy, Yahya, 1994, "Hukukçu- Araştırmacı Ali Rıza Önder", Ziya Gökalp, S.72 (Mart), 3.
- Aksoy, Yahya, 1994, "Hukukçu- Araştırmacı Ali Rıza Önder", Doğumunun 75. Yılında Ali Rıza Önder, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları No:20, Ankara, 7-8.
- Aslangil, Cevdet, 1994, "Çok Yönlü İnsan Ali Rıza Önder", Ziya Gökalp, S.72 (Mart), 62.
- Aslangül, Cevdet, 1994, "Çok Yönlü İnsan Ali Rıza Önder", Doğumunun 75. Yılında Ali Rıza Önder, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları No:20, Ankara, 22.

• Beysanoğlu, Şevket, 1994, "Doğumunun 75. Yılında Hukukçu, Halkbilimci, Yazar ve Şair Arkadaşım Ali Rıza Önder", Ziya Gökalp, S.72 (Mart), 54-56.

• Beysanoğlu, Şevket, 1994, "Doğumunun 75. Yılında Hukukçu, Halkbilimci, Yazar ve Şair Arkadaşım Ali Rıza Önder", Doğumunun 75. Yılında Ali Rıza Önder, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları No:20, Ankara, 14-16.

• Nasrattınoğlu, İrfan Ünver, 1994, "Folklorcu Ali Rıza Önder", Ziya Gökalp, S.72 (Mart), 49-53.

• Nasrattınoğlu, İrfan Ünver, 1994, "Folklorcu Ali Rıza Önder", Doğumunun 75. Yılında Ali Rıza Önder, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları No:20, Ankara, 9-13.

• Satoğlu, Abdullah, 1981, "Kayseri'de Kültüre Hizmet Edenler:7 / Ali Rıza Önder", Kayseri Kültür Dergisi, S.8 (Kasım).

• Satoğlu, Abdullah, 1994, "Ali Rıza Önder ve Eserleri Üzerine", Ziya Gökalp, S.72 (Mart), 57-61.

• Satoğlu, Abdullah, 1994, "Ali Rıza Önder ve Eserleri Üzerine", Doğumunun 75. Yılında Ali Rıza Önder, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları No:20, Ankara, 17-21.

• Önder, Ali Rıza, 1994, "Kendi Dilimden", Ziya Gökalp, S.72 (Mart), 64-68.

• Önder, Ali Rıza, 1994, "Kendi Dilimden", Doğumunun 75. Yılında Ali Rıza Önder, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları No:20, Ankara, 24-28.

• Önder, Filiz, 1970, "Folklorcularımız: Ali Rıza Önder", Türk Folklor Araştırmaları, S.251 (Haziran), 5646-5647.

• Önder, Filiz, 1970, "Ali Rıza Önder'in Halk Bilim Yazıları", Türk Folklor Araştırmaları, S.257 (Aralık), 5811-5813.

• Özüğür, Fazıl, 1994, "Bir Anı", Ziya Gökalp, S.72 (Mart), 63.

• Özüğür, Fazıl, 1994, "Bir Anı", Doğumunun 75. Yılında Ali Rıza Önder, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları No:20, Ankara, 23.

• Üçer, Müjgân, 2004, "Kayserili Halkbilimci Ali Rıza Önder'den Hatıralar", Erciyes, Yıl.27, S.319 (Temmuz), 14-15

Babam Ali Rıza Önder'i anlatabilmek için onun çeşitli yönlerini birkaç başlık altında incelemek gerekir: 1. Hukukçu yönüyle Ali Rıza Önder, 2. Dilci yönüyle Ali Rıza Önder, 3. Halkbilimci Ali Rıza Önder, 4. Yazar ve şair Ali Rıza Önder, 5. Kayserili Ali Rıza Önder, 6. İnsan olarak Ali Rıza Önder, 7. Baba olarak Ali Rıza Önder

1. Hukukçu yönüyle Ali Rıza Önder:

Babam, her şeyden önce, adalet terazisini çok hassas kullanan bir hukukçuydu. Uzun yıllar, başta Doğu Anadolu olmak üzere, ülkemizin pek çok köşesinde savcılık yapmış, ağır ceza başkanlığında bulunmuş, daha sonra Ankara'da Yüksek Hakimler Kurulu'nda raportörlük ve Yargıtay'da üyelik yapmıştı. Savcılık görevi sırasında hazırladığı mütalâalar, ağır ceza başkanlığında verdiği kararlar, Yargıtay 9. Ceza Dairesinde yazdığı muhalefet şerhleriyle gazetelerin köşe yazılarında örnek olarak gösterilmişti. Hukukun üstünlüğüne olan inancı onun mesleğinin bir gereği olmakla birlikte, karakterinin bir parçasıydı aynı zamanda. Mesleğinde ödün vermeksizin uyguladığı adalet anlayışını özel yaşantısında da sergilerdi. Gerek aile içinde, gerek eş dost arasında herkesin hakkını gözetir, kimsenin mağdur olmasına izin vermezdi.

Mesleki kararlarını verirken, yasaların kurallarına uyduğu kadar insan ögesini de göz önünde bulundururdu. "Suçluyu kazıyın, altından insan çıkar" derdi. Çocukluğumda, zaman zaman babamdan izin isteyip mahkeme salonuna girerek arka sıralarda

sessizce onu izlerdim. Ne davacılara, ne davalılara, ne tanık ve avukatlara, ne de kâtip ve mübaşirlere, bir gün olsun, yüksek sesle hitap ettiğini, ya da aşağılayıcı, bir ifade kullandığını, sert bir bakışla baktığını görmedim. Hepsini büyük bir sabır ve hoşgörülle dinler, bazen onların sözlerine nükte ile karşılık verir, her şeyden önce insan olduklarını hissettirirdi. Osmaniye'de ağır ceza başkanlığı yaptığı sırada iki kez idam kararı vermek zorunda kalmıştı. Her iki karardan sonra kalemini kırarken gözyaşlarını bastırmak için yoğun çaba gösterdiğini anlatmıştı yargıç arkadaşları. Her iki olayın ardından da eve geldiğinde, birkaç gün sofrada bir lokma dahi yemediğini anımsıyorum.

Onun nasıl bir hukuk insanı olduğunu, ailece tanık olduğumuz, tarihe geçecek bir anekdotla anlatmak isterim.

1957-58 yıllarında Erzincan başsavcısıydı. Bir akşam saat dokuz sıralarında evimizin telefonu çaldı. Babam telefonu açarak her zamanki sakin ve saygılı sesiyle "Buyurun efendim" dedi. Karşıdaki ses kendini tanıtmıştı: "Ben Celal Bayar, Cumhurbaşkanı." Cumhurbaşkanı'nın babamdan bir isteği

vardı: Erzincan'da tanıdığı bir kişi hakkında şikayette bulunmuş, dosya mahkemeye sevk edilmiş ve dosyayı inceleyip mütalaa yazma görevi babama düşmüştü. Cumhurbaşkanı, sözlerini, "gözlerinizden öperim evladım, gereğini yapmanızı bekliyorum" diyerek bitirmiş, babamın yanıtı şu olmuştu: "Dosyayı dikkatle inceleyeceğim, sayın Cumhurbaşkanı". Ertesi gün, babam, dosyayı eline alıp büyük bir dikkat ve

titizlikle incelediğinde, söz konusu kişinin gerçekten suçlu olduğunu, köylülerin elinden topraklarını zorla alıp onları tehdit ettiğini saptamış ve delilleriyle birlikte dosyayı mahkeme başkanlığına sunmuş. Mahkeme de sanığı suçlu bularak gereken cezayı vermiş. Karardan birkaç gün sonra, yine bir akşam aynı saatlerde telefonumuz çaldı ve ahizenin öbür ucunda yine Cumhurbaşkanı vardı. Aralarındaki şu tarihi konuşmayı hiçbir zaman unutmadım. Cumhurbaşkanı babama şöyle söylemiş: “Ali Rıza Bey evladım, bir süre önce sizden bir istekte bulunmuştum. Ancak görüyorum ki isteğimi yerine getirmemişsiniz ve tanıdığım kişi ceza almış. Bu nasıl oldu, anlatır mısınız lütfen”. Nefeslerimizi tutup babamın yanıtını hep birlikte dinledik: “Sayın Cumhurbaşkanı, dedi babam, dosyayı, söz verdiğim gibi dikkatle inceledim. Biliniz ki sizin isteklerinizi emir telakki ederim, ancak ben her şeyden önce yasaların emrine uymakla yükümlüyüm. Ne yazık ki söz konusu kişi suç işlemiş”.

Bu görüşmenin ardından Cumhurbaşkanı Celal Bayar, dönemin Adalet Bakanını makamına çağırıp şöyle demiş: “Bu genç savcının sicilini inceleyip bana rapor ediniz”. Bakan ertesi gün Cumhurbaşkanı raporunu sunmuş: “Sicili tertemiz, hiçbir kararı geri çevrilmemiş, hep mümtazen terfi etmiş”. Cumhurbaşkanı ise, liyakatli bir devlet adamı kimliğiyle şu yanıtı vermiş: “Bu genç adam benim isteğimi yerine getirmede; görev yerini değiştirin. Ancak, yasaların emrine uyduğunu söyledi, yükselterek gönderin”.

Birkaç gün sonra babam, Osmaniye ağır ceza başkanlığına atanmıştı.

2. Dilci yönüyle Ali Rıza Önder:

Babam mesleğinin ağır yükü altında çalışırken farklı alanlarda da etkinlikler gösterirdi. Türkçeyi ve Osmanlıca'yı çok iyi bildiğinden dil konusunda araştırmalar, incelemeler yapar, özellikle etimolojiye önem verirdi. Osmanlıca'yı çok iyi okuyup yazmasına, Arap alfabesini kusursuz kullanmasına karşın Türk dilinin özleşmesine büyük önem verir, halkın anlayacağı sözcüklerin kullanılmasını ister, böylece her kesimden insanın kültürle kucaklaşacağına inanırdı. Bu nedenle 1932 de Atatürk tarafından kurulan Türk Dil Kurumu'na üye olmuştu. Kurumdaki çalışma alanı Hukuk dilinin sadeleştirilmesiydi. Bu çalışmaları kapsamında, uzun ve titiz uğraşlar sonucunda Yasa Dili Sözlüğü'nü

hazırladı. Kitap, 1966 yılında Türk Dil Kurumu tarafından yayımlandı. Hukuk dilimizin hemen tümüyle Osmanlıca olduğunu, adaletle en çok karşı karşıya gelen halkımızın bu dili hiç anlamadığını söylerdi.

Yaşadığı şu olay bu konuda ne denli haklı olduğunu göstermesi açısından önemli. Benim çocukluk yıllarımda “Cumhuriyet Savcısı” terimi yoktu. Osmanlı ca olarak “Cumhuriyet Müddeiumumisi” denirdi. Babam, Erzincan Baş Savcısı olarak görev yaptığı yıllarda, bir gün, Paşayı ziyaret etmek için Komutanlık binasına gider. Kapıdaki nöbetçiye Paşayı ziyarete geldiğini söyler. Genç asker babama kim olduğunu sorar. O zamanki söyleyişle Babam, “Cumhuriyet Müddeiumumisi” der. Asker biraz duraklayıp merdivenlerden yukarı çıkmaya başlar. Yarı yolda durup koşarak aşağı iner ve babama, “amca, sen cumhuriyetin nesiydin?” diye sorar.

Bugün bakıyorum da babamın, hukuk dilimizi, Cumhuriyet müddeiumumisinden Cumhuriyet savcısına, Kanunu Esasi'den Anayasaya, mustantıktan sorgu hakimine, Temyiz Mahkemesinden Yargıtay'a, Şurayı Devlet'ten Danıştaya, beraaten aklanmaya götüren yolda yaptığı çalışmalarla ne büyük hizmet vermiş olduğunu daha iyi anlıyorum.

3. Halkbilimci Ali Rıza Önder:

Babamın büyük zevk alarak gerçekleştirdiği araştırma alanlarından biri de halkbilim, bir başka deyişle folklor alanıdır. Görevi nedeniyle gittiği her yörede, tatillerde gittiği her kentte, her köyde bölge halkıyla buluşur, duydukları efsaneleri, yaşadıkları öyküleri anlatmalarını isterdi onlardan. O dönemlerde ses kayıt cihazları, bilgisayarlar, videolar, vatsaplar olmadığından, cebinden not defterini çıkarır, söylenenleri kaçırmamak için, daha hızlı yazmak amacıyla çoğu kez eski Türkçe notlar alırdı. Bu çalışmaların ilk meyvası olan Yaşayan Anadolu Efsaneleri'ni böyle yazmıştı babam. Gerçek bir edebiyatçı üslubuyla, son derece arı ve akıcı bir dille yazdığı bu efsaneler 1960 lı yılların başlarında, bugün hepimizin yalnızca müzisyen olarak tanıdığı Alpay, o dönemin radyo program yapımcısı Alpay Nazikoğlu tarafından haftada bir gün radyoda okunur, büyük beğeni toplardı. Anadolu'daki efsaneleri derleyerek başlayan halkbilim çalışmaları, daha sonra bu alanda

usta kabul edilen bir araştırmacı yarattı. 1969 da Folklor Araştırmaları Kurumuna üye oldu, Kurumda ikinci başkanlığa seçildi. Yaptığı çalışmalarla plaketter aldı, hakkında makaleler yazıldı, lisans, yüksek lisans tezleri hazırlandı.

4. Yazar ve şair Ali Rıza Önder:

Babam, hukukçu, dilci, halkbilimci kimliklerinin yanı sıra iyi bir yazar, edebiyatçı ve şairdi aynı zamanda. Yazdığı her satırı özenle oluşturur, dikkatle yeniden okur, asla dilbilgisi yanlış yapmazdı. Kaleme aldığı mahkeme kararlarında bile sıradanlaşmış kuru bir dil kullanmak yerine edebi bir üslubu yansıttı. Özellikle Anadolu Efsaneleri'nde kullandığı dil ve anlatım tekniğı, gerçek bir edebiyatçının kaleminden çıkmış gibidir. Tek bir cümle düşüklüğüne, anlaşılmaz tek bir ifadeye rastlamak mümkün değildir.

Düşüncelerini bu denli doğru ve kusursuz ifade edebilen bir kişinin, duygularını da son derece güzel anlatması yadırganamaz kuşkusuz. Çeşitli mahlaslar kullanarak (Eğrioğlu, Aşık Harmanı gibi) halk şairi tarzında yazdığı, zaman zaman da çok iyi bildiğı divan şiirinin kalıplarını kullandığı dizelerinde toplumsal içerik ağır basmakla birlikte,

Elimiz boş geliriz biz, dolu dünya evine

Kapısından yüz akıyla çıkan insan sevine

dizelerinde olduğu gibi mistik bir felsefenin zenginliğini bulabiliriz. Ayrıca kara mizahla yaptığı yergiyi, aşağıdaki dizelerde olduğu gibi, duyumsayabiliriz:

Ak koyuna pençe salan kara kurda kinim var.

Gece gündüz yük taşıyan dik kulaklım ölmese

Taş kafalı, çift ayaklı tüm katırlar uğursuz

Şaha kalkan küheylanım, dört ayaklım ölmese.

5. Kayserili Ali Rıza Önder:

Babam, memleketi Kayseri'yi ve köyünü çok severdi. Her şeyden önce doğasına tutkundu memleketinin. Yemyeşil bağlarını, köyündeki harman yerini, özlemlerle andığı Ulupınar'ı hep anlatırdı bize çocukluğumuzda. En sevdiği türkü "Gesi Bağları"ydı; en görkemli dağ Erciyes dağıydı babam için.

Kayseri'nin tarihi ve kültürel dokusunu çok önemser, çeşitli kültürlerin kesiştiğı bir merkez olarak görürdü bu güzel kenti. Onun kültürel mirasa ne denli değer verdiğini anlamak için Ziya Gökalp

dergisinde yayımlanan "Bir Yasanın Öyküsü" başlıklı makalesinde, 1927 de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilerek yürürlüğe giren "Resmi binaların üzerindeki tuğra ve methiyelerin kaldırılması hakkındaki kanun" için yazdığı řu satırları okumak gerekir:

Osmanlı döneminden kalma pek çok yapının kitabeleri, bu yasaya dayanılarak acımasız bir tutumla yok edilmiştir. Yanlış bir uygulama ile, amacından saptırılan bu yasa, bence hukuk tarihimizde "Kıyım Yasası" olarak anılacak niteliktedir.

Kayseri, babam için, aynı zamanda gelişmiş bir ticaret merkeziydi. Keyserilileri başarılı birer ticaret erbabı görmekle birlikte, kendisi ticaretten hiç anlamazdı. Öyle ki Kayserililerin çok başarılı olduğu pazarlık konusunu hiç bilmezdi. Bir mağazadan bir şeyler satın alırken, bazen annem pazarlık yapmak istediğinde hemen müdahale eder, satıcının yanında, "Hanım! Yapma, onlar da dükkân kirası, elektrik, su parası ödüyorlar" derdi. Türkiye'nin her köşesinde bir Kayserili bulur, onları görünce gözleri ışıl ışıl parlardı.

Sporla, özellikle futbolla hiç ilgilenmediğı halde, televizyonda yalnızca milli maçlarla Kayseri Spor maçlarını izlerdi. Ancak hangi takımın gol attığını bile pek anlayamadığı için yanında oturan eşime döner, "kim gol attı" diye sorardı. Milli maçları izlerken çok heyecanlanır, maçtan önce çalınan İstiklal Marşımızı ayağa kalkarak dinlerdi.

Kayseri'ye karşı duyduğu görev bilinci ve sorumluluğı ile Kayseri Basın Tarihi'ni yazdı. Henüz Kayseri Lisesi'nde öğrenciyken Kayseri gazete ve dergilerinde şiirler, makaleler yayımlamıştı. Kısaca bir Kayseri aşığıydı Babam.

6. İnsan olarak Ali Rıza Önder:

Babam insanı şöyle değerlendirirdi: "İnsanoğlu aldığından çok verdiği ile yücelir. Çevresine duyduğu sevgi ile güç kazanır. Özünden başka bir varlığa sevecenlikle bakamayan, kendini çevreleyen dünya yararına herhangi bir özveride bulunamayan insan kişilik kazanmış sayılamaz."

Bu değerlendirmeye göre Babam, gerçek anlamda kişiliğini kazanmış bir insandı. Onun kişiliğini řu yönleriyle özetleyebiliriz: Sınırsız sevgisiyle herkesi ve her şeyi kucaklardı. Kimseyi ötekileştirmez, "biz-onlar" ayrımı yapmazdı. Klikleşmelerden,

çekişmelerden, kavgalardan hep uzak dururdu. Her görüşü benimsemiş insanlardan dostları vardı. Farklı görüşteki kişiler ve kültürsüz insanlarla fikir tartışmalarına girmezdi. İnsanlara kara çalan, iftira edenlerden hoşlanmadığı gibi, gereksiz övgüleri, çıkarıcı yaklaşımları da hiç sevmezdi. Kimsenin arkasından konuşmaz, dedikodudan nefret ederdi. Keskin zekasının ürünü olan nüktedan kişiliği, ince esprileri, her kesimden dostlarını etrafında birleştirirdi.

Son derece alçak gönüllüydü. Kendisine karşı “Reis” ifadesinin kullanılmasından hiç hazzetmezdi. Osmaniye ağır ceza reisiği görevine başladığında, gerek bürokratlar, gerekse halk arasında ona, “Reis Bey” diye hitabederlerdi. Bu hitaptan hiç hoşlanmaz, hafifçe yüzü asılarak, “bana Ali Rıza Bey deyiniz, ya da mesleğimi vurgulamak istiyorsanız, ‘Hakim Bey’ diyebilirsiniz; benim asıl mesleğim hakimlik, reislik geçici bir ünvan” derdi.

7. Baba olarak Ali Rıza Önder:

Babam, anımsayabildiğim ilk çocukluk yıllarımdan başlayarak, hep gölgesine sığındığım, güvendiğim, hiç korkmadığım ama hep sevip saydığım, her bilgiyi kendisinden öğrendiğim, attığım her adımda elini tuttuğum, şefkat ve merhametiyle büyüdüğüm bir ulu çınar olmuştur benim için. Göle’de, akşamları işinden eve döndüğünde heyecanla kapıda karşılar, hemen dizlerinin üstüne oturup bana masal anlatmasını isterdim. Yorgunluğuna rağmen, yüzünden hiç eksik olmayan tebessümü, ıslıl ıslıl parıldayan gözleriyle masal anlatmaya başlardı. Ama her akşam bıkip usanmadan tekrarlattığım bir masal vardı: Ayı masalı. Yaşanmış bir öyküyü masallaştırarak anlatırdı Babam ve benim tekrarlatmalarımın yorulmaz, bıkkınlık göstermezdi. Öyle ki ayı figürü, benim için, ısrarla görmek istediğim vaz geçilmez bir figür olmuştu. Günün birinde Babam, sabah erkenden yürüyerek işine giderken, kucağında çocuk taşıyan uzun boylu bir adam görür. Yanına yaklaştığında kucağındakinin çocuk değil, küçücük, siyah bir ayı yavrusu olduğunu fark eder. Bu yavruyu nereden bulduğunu ve nereye götürdüğünü sorar. Adam, büyük bir içtenlikle, annesi yokken yuvasından aldığı ve köyüne götürüp eğiterek ayı oynatıcılığı yapacağını söyler. Babam, yüzünü

buruşturarak adamı azarlar ve şöyle der: “Sen ne yaptığının farkında mısın, anne kucağına muhtaç bir yavruyu nasıl olur da üç kuruş para kazanmak için kullanırsın? Bu yaptığın bir suç. Ben buranın savcısıyım. Derhal götürüp yuvasına bırakmazsan, seni tutuklatırım. Polisi göndereceğim arkandan.” Adam korkuyla ormana yöneldiği sırada, “dur, der Babam, önce şurada, ormanın kıyısındaki eve gideceksin, benim evime. Orada küçük bir kızım var. En büyük hayali bir ayı görmek. Annesine benim gönderdiğimi söyleyeceksin. Daha sonra da ormana gidip yavruyu yuvasına bırakacaksın.”

Kapımız çalındı; annem açtığı anda o uzun boylu adamla kucağındaki ayı yavrusunu gördüm. Sevinç ve heyecandan neredeyse dilim tutuldu. Annem onları içeri alıp sobanın yanına oturttu ve hemen mutfağa gidip kızarmış ekmek dilimleriyle bir kâse bal getirdi. O ballı ekmek dilimlerini minik yavruya elimle yedirirken, yaşadığım mutluluğu hiç unutmadım. Böyle bir insandı babam; bir yandan bir yavrunun yaşamını kurtarıırken, diğer yandan kendi çocuğunun dileğini yerine getirecek kadar duyarlı.

Sonuç olarak, Babam Ali Rıza Önder, haktan, adaletten ödün vermeyen bir hukukçu, çok yönlü bir kültür insanı, Türkçe ile Osmanlıca’yı kusursuz bilen bir dil araştırmacısı, ülkesinin çeşitli yörelerini adım adım dolaşarak malzeme toplayan bir halkbilimci, tasavvufi düşünceleriyle bir halk filozofu ve halk şairi, memleketine vurgun bir Kayserili, yüreğinden sevgi taşan, erdemlerle donatılmış bir İNSAN ve derin şefkati, sınırsız sabrı ve hoşgörüsüyle benzersiz bir BABA idi.

Fransızlar, bir özdeyişlerinde, “herkes bilgin olabilir ama bilge olamaz” derler. Babam bu iki özelliği bağdaştırabilen nadir insanlardandı. Her konudaki derin bilgisinin yanısıra bir Anadolu bilgesiydi aynı zamanda. Mezar taşına yazdırdığımız şu dizeleri, onun bilge kişiliğinin en güzel örneklerindedir:

Hayat dediğimiz şu renkli filmin,

Neşri zaman ise kısrı mekandır.

Dünyadan el etek çektiğimiz gün,

Arkamızda kalan izbe bir handır

Anısı önünde saygı ve özlemle eğiliyorum.

Hiçbir araştırma alanının diğer alanlardan tümüyle soyutlandığı söylenemez. Dahası, bir alanda araştırma yapacak kişinin bu alanın dışında başka bilgilere sahip olması gerektiğini de ileri sürebiliriz. Tarihte bunun en güzel örneklerinden birini İtalyan ressam Leonardo da Vinci vermiş ve çok yönlü insanı kendi kişiliğinde yaratmasını bilmiştir. Gerçekten de, diyelim edebiyat ile hukukun, hukuk ile dil çalışmalarının, şiir ile felsefenin, matematiğin, edebiyat ile tıbbın, tarihin, mimarinin iç içe geçebildiğini yadsıyamayız. Bu olgu hem çeşitli alanların birbirlerinden yararlanmaları açısından hem de herhangi bir alanda çalışan bir kimsenin diğer bir alanda da uğraş veriyor olması açısından irdelenebilir.

Yargıç olarak devletin en üst basamaklarında görev yapmış, yasa dilinin Türkçeleştirilmesinde büyük emeği geçmiş Ali Rıza Önder aynı zamanda bir halkbilimciydi. Önder'i ölümünün 25. yılında anarken onun geniş kültür birikiminin, bu yöndeki çalışmalarına katkıda bulunduğunu belirtmek gerekir. Halkbilim araştırmalarında, mesleğinden gelen hukuk bilgisinden, dil bilgisinden, tarih ve edebiyat bilgisinden yararlandığına hiç kuşku yoktur. Osmanlıca'ya bu konuda çalışanları özendirecek kadar hakim olduğunu, böyleyken Atatürk'ün kurduğu Türk Dil Kurumu'ndaki çalışmalarıyla ve yazılarıyla Türkçe'nin gelişmesine hizmet ettiğini, konuşurken ve yazarken Türkçe sözcükleri kullanmaya büyük özen gösterdiğini söylemeliyim. İslam dinini, onu yalan yanlış yorumlayanları utandıracak kadar iyi bilirdi. Ünlü Fransız düşün adamı Ernest Renan'ın deyişiyle "umutsuzluğun o korkunç çukuru"na düşen, eski mezar taşlarının, Osmanlıca yazılmış yazıtların (kitabelerin) silinmiş harflerini bir cerrah titizliğiyle, parmak uçlarıyla dokunarak çözer, yazılanları Türkçeleştirir ve yayımlardı. Sivas'taki Kongre Lisesi'nin kitabesi onun bu yorgunluk nedir bilmeyen uğraşları sayesinde bulunup, ıssız bir köşede, üstünü örten topraklardan kurtarılmış ve bugün müze olarak kullanılan bu lisenin bahçesine konulmuştur.

Ali Rıza Önder demokratik, özgürlükçü, laik ve

Atatürkçü bir düşünce yapısına sahipti. Özgürlükçü anlayış onun düşüncesinin temel taşlarından biriydi. Bu gerçeği saptadıktan sonra Önder'in yaşam felsefesinde şu üç noktanın altı çizilebiliriz: öğrenme tutkusu, stoisizm ve hümanizm.

Atasözlerini çok seven Ali Rıza Önder her türlü ideolojik, diktatörce sınırlamanın, insanın öğrenme yetisinin özüne ters düşeceğinin bilinciyle sonsuz bir öğrenme isteği duyardı içinde. Öyle ki yaşama elveda dediği gün, bir Alman atasözünün dile getirdiği gibi "unutacak çok şeyi vardı" kafasında. Tüm canlılara ve doğaya sevgiyle, aynı zamanda sezgisellikten pek de uzak olmayan, sanki kendisini alıp bir yerlere götüren derin bir düşünceyle yaklaşırdı. Öğrenirken her şeye sevgiyle bakardı ya da yalnızca kusurları görmek için bakmazdı da diyebiliriz, çünkü, yine bir başka Alman atasözünün dediği gibi, "sevgiden yoksun olanlar yalnızca hataları görürler". Hem öğrenir hem de öğrendiklerini büyük bir istekle, coşkuyla, sabır ve hoşgörülle öğretirdi. Öğrenirken ve öğretirken, deyiş yerindeyse, içinden taşan bir sevgi selinde yüzmesi, derin düşünceye yönelmesi ve bütün varlıklar karşısında bir tür içedalış anını yaşaması, akılcılığı ve olumsuzluğu yanında sezgiselliği ve duyguyu elden bırakmaması ve hepsinden önemlisi bilginin sınırsızlığını kabul ederek "bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir" deyişini benimsemesi, onun yaşam felsefesinin, belki de geniş anlamda gizemli (mistik) öğeler içerebileceği konusunda düşündürücü olmaktadır.

Yaşamı boyunca, ülkemizdeki "ben bilirimci"lere kıyasla son derece alçak gönüllü davranmasını bilmiş, evrensel değerlere göre ise gerçekçi bir tavırla "öğrenmenin yaşı yoktur" ilkesini benimsemişti. Ancak öğrenmek, eleştirel bakış açısı olmadan bir kazanç sağlamaz insana. Kör inançlara tutsak bir bilgi edinmenin olumsuzluğunu bir Çin atasözü, "Düşünmeden öğrenmek boşunadır, öğrenmeden düşünmek tehlikelidir" diyerek ortaya koyuyor. Ali Rıza Önder de bir dizesinde "Bakar körden, sağır pirden ne kazanmış insanlık" diye sorarak eleştirel bilgiye verdiği önemi dile getirmiştir.

Önder'in yaşam felsefesinde göze çarpan ikinci öğe

“stoik” anlayıştır. Bilindiği gibi stoisizm mutluluğu erdemde arar; acılara, sıkıntılara, yoksunluklara sabırla katlanmayı öğütler. Yürek isteyen, direnç isteyen bir öğretilerdir. Önder’in stoist yaşam anlayışını kadercilik anlayışıyla karıştırmamalıyız. Ancak, bir yandan dünyaya eleştirel gözle bakarken diğer yandan acıyı, hiçbir yapmacıklığa kaçmadan yüreğinde duymak önemlidir. Zaten acı, ya da mutsuzluk eleştirel bilginin bir ürünü değil midir? Yine bir Alman atasözü, “Akıllı insan mutlu olamaz” derken bir Hint atasözü de “Bilgisini arttıran acılarını arttırır” diyerek bu düşünceyi çok güzel özetlemiştir.

Erdemin bilgide yattığını söylemeye bile gerek yok. Önder’in uzun bir şiirinden aldığım şu dizeleri, ileri sürdüğüm görüşleri desteklemesi açısından anlamlıdır sanırım:

*“Bir günah işleyip kul tövbe etse
Fikri olmayanın zikri ziyandır
Tanrı kullarını özgür yaratmış
Beyni olmayanın dini dolandır”*

Hümanist yaklaşım Önder’in yaşam felsefesinde öğrenme tutkusunu, mistisizmi, eleştirel düşünceyi ve stoisizmi de içine alan bir temel olgudur. Hümanizm geniş anlamda İnsan’a yönelmeyi, insan sevgisini içerir. Ali Rıza Önder’in yaşamında doğa sevgisi yanında, odak noktasına insan sevgisini yerleştirmeyen hemen hiçbir davranışına rastlanamaz. Onu uzaktan yakından bilenler bunun en güçlü tanıklarındırlar. (...) Kaldırımlarda, sokak ortalarında gördüğü iri taşları kimseye bir zarar gelmesin, bir kaza olmasın diyerek kaldırıp bir köşeye bırakan odur. Çocuklarına, torunlarına karşılaştıkları insanlarla kimliklerine bakmadan, büyük bir alçak gönüllülükle sohbet etmelerini, herkese iyi niyetle yaklaşmalarını öğütleyen odur. Yolculuklarında, gördüğü her çeşme başında mutlaka duran, bu kaynak sularından doya doya içen, “bu sulardan içtikçe tüm Anadolu’yu kucaklar gibi oluyor, insanlara daha yakın hissediyorum kendimi” diyen odur. Evinin önünden geçen sokak satıcılarını, işe gelip giderken şapkasını çıkararak selamlayan, ellerini sıkıp hatırlarını soran odur. Yaşamdan ayrıldığı gün bu tanımadığı sıradan insanların, sanki bir yakınlarını kaybetmişcesine, onun sokağındaki kaldırımlara oturup hazin hazin gözyaşı döktükleri insan odur. Ali Rıza Önder ile ilgili bu tür örnekler

saymakla bitmez.

Hümanizm aynı zamanda araştırmacı düşünceyi gösterir. Hümanizm düşüncenin, insana yakışır biçimde, edebiyat, bilim, dil, hukuk, tıp, sanat gibi daha pek çok alanla çok yönlü olarak geliştirilmesidir; toplumsal yaşamın her kademesinde bu alanlardan karşılıklı olarak yararlanması, tek yönlü bilginin hiçbir zaman yeterli görülmemesidir. Hümanizmi dar çerçevede ele alacak olursak, uygarlık tarihinin belli dönemlerinde, antik Yunan ve Roma uygarlıklarının araştırılmasını kapsadığını söylemeliyiz. Ancak, bu araştırmaların amacı da yine Orta Çağ’da unutulmuş İnsan’a geri dönüşü sağlamak, İnsan denen varlığı tüm yönleriyle yeniden ele almaktır. Bu araştırmalar bize, hep sanıldığı gibi, makam sahibi olmakla “İnsan” olmanın, bilgi sahibi olmanın, akıl sahibi olmanın aynı şey olmadığını “önce insan” diyerek göstermektedir. Başta da belirttiğimiz gibi insan belli kalıpların dışına çıkarak çok yönlülüğe ulaşabildiği ölçüde değer kazanır, devlet ve toplum bu düşüncelere sahip çıkarak ilerleyebilir.

Ali Rıza Önder’in araştırmacı yönünü, insan düşüncesinin geliştirilmesi konusundaki çabalarını yadsıyamayız. 23 Mart 1983 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan bir yazısında özellikle devlet yöneticilerine, devletin üst makamlarında çalışanlara seslenerek, onlara devlet adamlığı ve bürokratik işleri yanında kültürel alanlarda da uğraş vermelerini öğütler ve şöyle der: “Sanılmamalıdır ki en büyük bilginler resmi makamların yükseklerinde oturanlardır. (...) Bir üniversitede rektörlük ve dekanlık koltuklarında oturanların en bilgin kişiler olduklarını sanmak ne kadar yanlış ise devlet yönetiminde her işin doğrusunu bilen kişilerin yöneticiler olduğuna inanmak da o derece yersizdir.” Önder bu sözleriyle devlet yöneticilerinin kültür ve sanat adamlarıyla iş birliği yapmalarını önermektedir.

Ali Rıza Önder çok yönlülüğün bir örneği idi. “İnsan” sözcüğünü ağzından düşürmezdi. Bu dünyadan vakitsiz ayrıldı. Oysa daha öğreneceklerimiz vardı ondan. Şimdi onun “İçler ezen, dağlar delen ezgilerde hüznün var / Ağıt dursa ses durulsa, suzinaklım ölmese” diye seslenişini duyar gibi oluyorum da yanında solduğum bu insan sığağıyla dolu havayı özlemle arıyorum.

Doğduğu Coğrafya:

Dimitre: Kayseri'ye tabi İspile köyü yakınlarından başlayarak, kuzeydoğuya doğru uzanan Koramaz Dağı'nın kuzey eteklerindeki araziye ve burada bulunan yerleşim alanlarının teşkil ettikleri bölgeye Koramaz Nahiyesi denilir. Bölgede birbirine paralel oldukça derin; Derevenk Vadisi, Gesi Vadisi, Koramaz Vadisi olarak bilinen üç vadi yer alır. Geçmişte ve halen günümüzde Kayseri'nin bütün kadim kültürel varlığı bu üç vadi üzerinde bulunuyor. Bu üç vadiden biri ve en büyüklerinden olan Koramaz Vadisi üzerinde Dimitre ile birlikte Büyük Bürüngüz, Üskübü, Küçük Bürüngüz, Ağırnas, Vekse ve İsbıdın olmak üzere yedi köy yer alır. Bu köylerin ve bunlara ait arazilerin adları, Hititlerden bize intikal ederek gelen hatıralardır. Onbeş kilometre uzunluğundaki bu vadi içerisinde 1250 civarında tarihi eserin tespitini yapan Çekül Vakfı uzmanları; bu kadarlık dar bir alan da bu kadar yoğun tarihi esere Türkiye'nin hiçbir yerinde rastlanmadığını ifade ederek, buranın Unesco tarafından Dünya kültürel Mirası olarak kabul edilmesi için çalışmaktalar. İşte Ali Rıza Önder tam anlamıyla böyle zengin bir tarihî doku içerisinde yer alan Dimitre/Turan köyünde 1918 yılında dünyaya gelmiş ve gençliğini burada geçirmiştir.

Ailesi: Ana tarafından Kamburoğlu, baba tarafından Eğrioğlu ailesine mensuptur. Eğri oğulları Konya taraflarından, Kamburoğlu ailesi Felahiye ilçesine bağlı Toraman'dan gelerek Dimitre'ye/Turan'a yerleştiklerini kendisi ifade etmektedir ¹. Baba adı Ali ana adı Methiye dir. Meşhur İttihatçı, Kayseri de ilk Türkçe gazeteyi çıkaran ve Vali Muammer Bey ile birlikte Kayseri maarif tarihine altın harflerle yazılacak derecede hizmet eden, meşhur Türkçü Yunus Bekir Be-

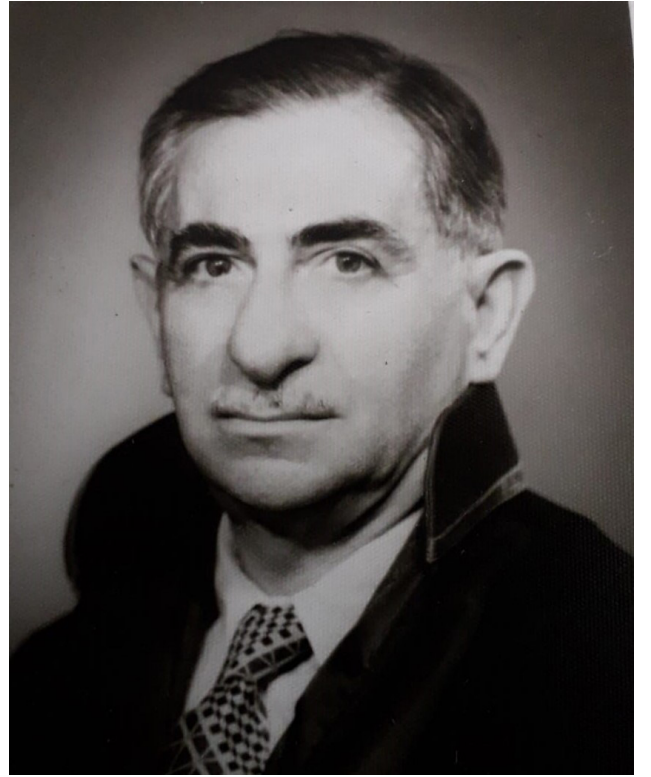
1 H.Cömert, *KoramazVadisi,sh 124-127,Ağırnas Belediyesi yayınları, Kayseri -2008.*

1844 yılı nüfus sayımında baba tarafı:

118 hane no: Eğrioğlu, katırcı Mehmet b.Ahmet47.

119 hane no: Eğrioğlu, katırcı Ahmet b.İbrahim27 (Deraliyye'ye katarcılık ile gitmiş olduğu-Haziran 1264, oğlu İbrahim2-1264 fevt).

62 haneno: Kamburoğlu orta boylu kumral bıyıklı Hüseyin b.Eubekir 25 (Asakir-i nizam-ı şahanede 58).

yefendi amcası olur. Meslek olarak dedeleri kervancılık, babası ve amcaları nakkaşlığı tercih ettiklerinden, uzun yıllar çalışarak kaldıkları İstanbul'un kişiliklerine sindirdikleri gelenek, görenek ve beyefendiliğini yaşadıkları bölgeye intikal ettirmişlerdir. Babası Ali Efendi askerliğini Girit'te yaparken burada bulunan saray aşçısından birçok yemek ve meze çeşidinin hazırlanmasını öğrendiği gibi, kumandanı bulunan yüzbaşından da fikri yönden oldukça etkilenmiştir. Babası ve amcası rasyonel/akılcı düşünen ve hurafelere karşı insanlardır. Kervancılık yapan aile fertleri İzmir, Mersin, Samsun limanlarına gelen Avrupa sanayi ürünlerini iç bölgelere naklederken, Avrupadaki gelişmenin bilimle olduğunu çok erkenden fark etmişler ve Eğrioğlu Mehmet (Tanzimat'tan sonra) köyüne mektep yaptırmıştır. İleriki yıllarda (1908) Vilayet Maarif Encümeni üyesi olan Yunus Bekir, dedesinin yaptırmış olduğu okulun yerine üç sınıflık yeni bir okul yaptırmış ve Ali Rıza Önder de İlkokulu üçüncü sınıfa kadar burada okumuştur.

Çevre Durumu: Eski kayıtlarda Dimitre, Talas-Bünyan arasında yer alan köylerin oluşturduğu Ko-

ramaz nahiyesine tabidir. Bölge halkı, geleneğinde yer alan taşçılık, mimarlık, nakkaşlık... gibi meslek ve zanaatların verdiği güçle, köy ve kasabalarını imar ederek, adeta bir cazibe merkezi haline getirmişlerdi. Kayseri sivil mimarisine ait en seçkin eserler: Talas, Germir, Endürlük, Tavlusun, Zincidere, Gesi, Darsiyak, Efkere, Büyük Bürüngüz, Vekse, Ispıdın gibi köylerde bulunuyordu ve yabancılar buraların köyden de ileri olup adeta bir şehir havasında hatta İstanbul'un uzaktaki bir mahallesi durumunda olduğunu belirtmişlerdir. 1875 yılı nüfus sayımında Kayseri şehir merkezinde 42.000 nüfus mukim iken, aynı tarihte, Talas'tan Bünyan'a kadar uzanan Koramaz Nahiyesinde kilometre kareye 250 kişi düşecek kadar yoğun ve Kayseri Sancak nüfusunun % 40'ına tekabül eden 50.000 civarında bir nüfus barınıyor ve kültürel zenginliğinden dolayı da bölgeye "Kayseri Kayserisi" deniliyordu. Bu bölge 19.yüzyılda ekonomik ve kültürel yönden oldukça gelişmiş bir durum arz etmektedir. Zira bölgede yer alan Efkere ve Zincidere köylerindeki Manastırların bünyesinde (sübyan okulu, kız okulu, yetimhane, ilk mektep, lise ve iki yıllık meslek mektebi) gibi birçok okul bulunuyordu. 1835 yılında Zincidere'de matbaa kurulmuş batı klasikleri (200 adet) olmak üzere birçok eser burada basılmıştır. Efkere ve Zincidere bölgeyi kültürel yönden oldukça etkilemiştir. Zira buralardaki iki yıllık meslek okullarını bitiren talebeler İstanbul, Beyrut ve Paris'e giderek oralarda tıp, eczacılık, hukuk ve mühendislik dallarında öğrenim gördükten sonra gelerek kendi bölgelerinde çalıştıkları gibi buraların tarihini de yazmışlardır. Ali Rıza Önder, Zincidere'de yayınlanan kitaplardan haberdar olup "Erciyes" dergisinde yayımlanmış olan bir yazısında, Rahmetli Kazım Özdoğan'ın "Kayseri Tarihi" adlı çalışmasını değerlendirirken, Endürlüklü Pavlos Karolidis'in 350 sayfalık, "Kapadokya" adlı eserinden yararlanmış olmamasını, bir eksiklik olarak işaret etmiştir.²

Bölge insanları Osmanlı Devlet yönetiminde önemli görevlerde bulunmuşlardı ve Büyük Bürüngüz'den bir çok vezir ve valilerin yanında Merhum ile akrabalık bağları bulunan Divan sahibi Şaban Hami Bey ve Şair Behçet Kemal Çağlar da bu beldeden yetişen ünlü şahsiyetler arasında yer alır.

² Ali Rıza Önder, *Tenkit, "Kayseri Tarihi" Hakkında, Erciyes Halkevi Dergisi, yıl:7-1949, sayı: 73, s. 20*

Dimitre'nin yakınında önemli kültür beldelerinden biri durumunda ki Ağırnas'tan Mimarsinan ve 19. yüzyılda Mecelleyi şerh eden büyük hukukçularından Müftü Mesud Efendi ve oğlu Rifat Efendi, zurna virtüözü İsmail Ozan, Millî Mücadeleyi maddi ve manevi olarak destekleyen Mustafa Ağırnaslı ve oğlu Hukukçu Niyazi Ağırnaslı gibi siyasetçi ve müteşebbis insanlar yetişmiş. Dimitre/ Turan'dan İkinci Meşrutiyeti hazırlayan İttihat ve Terakki Fırkasının önde gelenlerinden, Kayseri'de İlk Türkçe Erciyes Gazetesini çıkartan, Memleket Hastanesini tamamlayarak Kayseri'ye ilk yataklı sağlık kuruluşunu kazandıran Yunus Bekir, Gesi'den Müderris Abdurrahman Efendi, Müderris Osman Efendi, Müderris Mehmet Fikri Efendi, Şeyh İbrahim Efendi, Cevat Esen gibi muallim ve özel mektep açan maarif erbabı, Efkere'den Muallim Sani Efendi (şair), Muallim Vehbi Efendi gibi çok sayıda idareci ve eğitimci insan yetişmiştir.

Bölge halkı medrese öğretiminin yetersizliğini ve geleceği olmadığını Cumhuriyet döneminden çok önce fark ederek Gesi'de iki, Tavlusun'da bir adet paralı özel mektepler açmışlardır (1890) ve çevre köylerin tamamında ilk mektep bulunduğu bölgenin okur-yazarlık oranı ülke ortalamasının çok üstünde idi.

Bu zengin tarih ve kültürel değerlere sahip bölge Ali Rıza Önder'in kültürel genlerine etkiyerek, kişiliğinin teşekkülünde en büyük etmen olmuştur.

Eğitim Durumu: İlkokulu üçüncü sınıfa kadar köyünde okudu. Buradaki öğretmenini Efkereli Şair Ali Sani Efendidir. İleriki yıllarda hocasının şiirlerini yayınladığı gibi ona ait birçok eski yazı kitapları da mirasçılardan alarak kütüphanesine koymuştur. O yıllarda beş sınıflı ilkokul Ağırnas, Gesi, Mancusun gibi büyük köylerde mevcuttu. Küçük köylerde tek bir öğretmenle üçüncü sınıfa kadar okuyan öğrenciler, diploma alabilmek için dört ve beşinci sınıfları bu büyük yerlerdeki okullarda okurlardı. Ali Rıza Önder de Turan'a yakın olan Ağırnas'a gitmiş, burada iki yıl okuyarak 1933 yılında ilkokulu bitirmiştir. Ağırnas'taki öğretmenlerin Konya Askeri lisesine gitmesini orada okuyup subay olmalarını tavsiye etmelerine rağmen, Konya'ya gitmenin orada imtihanları takip etmenin çok zor olacağını düşünerek Kayseri Lisesi parasız yatılı imtihanına girerek imtihanı kazanır. Ortaokul ve liseyi burada okuyarak 1939 yılında Kayseri

Lisesin den mezun olur. Daha sonrada Ankara Hukuk Fakültesine girer ve 1942 yılında mezun olur ve stajını tamamlayarak hakimlik mesleğine adım atar.

Çalıştığı yerler:1945 yılında, Pertek Cumhuriyet Savcılığına atanır. Sırasıyla Hınıs(1947), Ürgüp(1952), Erzincan(1957) Cumhuriyet savcılıklarında görevini sürdürdü. 1959 yılında Osmaniye Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına getirildi. 1960 yılında birinci sınıf hakim oldu. 1970 yılında Yargıtay üyeliğine seçildi. 1983 yılına kadar bu görevi yürüttü ve yaş haddinden emekli oldu.

Hukukçuluğunun yanında iyi bir folklorcu olan Ali Rıza Önder görevi icabı bulunduğu yerlerde boş durmayarak, buraların tarihi-coğrafi yapısı, gelenek-görenek dil ve şive özelliklerini araştırır, inceler ve bunları mutlaka yayımlayarak unutulup kaybolmalarını önlemiş olur. Erciyes, Yeni Erciyes, Devran, Ufuk, Filiz, Yeni Adam, Fırat, İmece, Türk Folklor Araştırmaları, Küçük Dergi, Ülkü, Sivas Folkloru, Milli Kültür, Folklor, Türk Dili, Adalet Dergisi, Yargıtay Dergisi, Kemalist Ülkü, Ankara Barosu Dergisi, Ziya Gökalp gibi dergilerde Kayseri, İstiklal, Öz Erzincan, Şen kaya, Medeniyet, Osmaniye Postası, Hakimiyet, Yeni Adana, Yeni Gün, Niğde, Doğruyol, Kars, Hakikat, Barış, Ürgüp, Ülker, Ulus, Cumhuriyet gibi gazetelerde 653 yazısı ve şiirleri yayımlanmıştır. Sadece Cumhuriyet gazetesinde 16 adet makalesi yayımlanmıştır.

Basılmış Kitapları

Anadolu Efsaneleri (1955)
Yasa Dili Sözlüğü (1966)
Hukuk Araştırmaları (1968)
Kayseri Basın Tarihi(1972)

Üyesi Bulunduğu Kurum Ve Dernekler

Türk Dil Kurumu üyesi ve 1966'dan sonra Onur kurulu üyeliği

Türk Folklor Araştırmaları Kurumu
Birleşmiş Milletler Türk Derneği
Atatürkçü Düşünce Derneği
Ziya Gökalp Derneği gibi³ .

Ayrıca:

Atasözlerinde Hukuk Kuralları
Ziya Gökalp'ın ilmi kişiliği

Kayserili Aşık Ruzi

Yağmur Duasından Bereket Tanrısına

Kayseri Turan Köyünde Aile Adları ve Lakapları,
Kadın Halk Şairi, Kayserili(Turanlı) Şerife Soykan
Türklerde Renk Geleneği

Türk Hukukunun Kaynakları

Türk Hukukunda Töre

gibi Türk Folklor Araştırmaları kurumunun düzenlediği konferanslar vardır.

Hukuk folkloruna ait önemli incelemelerde bulunmuş bu konuda Türkiye de ilk çalışmayı yapmıştır. Folklor konulu uluslararası veya ulusal kongre ve sempozyumlarda;

1-Türkiye'de Mitoloji çalışmalarına bir buluş (1. Uluslar arası Türk Folklor Semineri- Ankara 1974)

2-Geleneksel Halk Hukuku (1. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi- İstanbul 1975)

3-Kayserinin Turan Köyünde yer adları (2. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi- Bursa 1981)

4-Halk şiirinde dört durak kavramı (1. Uluslar arası Türk Folklor Edebiyatı Semineri Eskişehir 1983)

5-Battal Gazi Kayseri de (Malatya 1986)

6-Mezar Taşlarında Halk Kültürü(3. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi İzmir 1986)

Bildirileri sunmuştur.

Türkiye'nin yetiştirdiği önemli kültür adamlarından biri olan Ali Rıza Önder 22.06.1994 Çarşamba günü Ankara'da vefat etmiş ve burada toprağa verilmiştir.

Sağlığında:

SİN TAŞIM

Elimiz boş geliriz biz, dolu dünya evine

Kapısından yüz akıyla çıkan insan sevine

diye yazmıştır.

Ali Rıza Önder'in mirasçıları 2005 senesinde merhumun kütüphanesini Erciyes Üniversitesine bağışladılar. Tarafımızdan yapılan tasnif sonucunda hukuk ile ilgili 268 adet kitap ve çeşitli hukuk dergileri Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesine, Türk Dili ve Edebiyatı ve Türk Folkloru ile ilgili 484 adet kitap Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü kütüphanesine,174 adedi eski yazı olmak üzere 337 adet kitap KAYTAM (Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi) kitaplığına verilerek birinci dereceden ilmi eserler araştırmacıların hizmetlerine sunulmuştur.

³ Dr. İrfan Ünver Nasrettinoğlu, Folklorcu Ali Rıza Önder, Doğumunun 75. Yılında Ali Rıza Önder, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları No:20, s.9, Ankara-1994.

Ali Rıza Önder'i, ilk olarak 1974 yılında MİFAD'ın düzenlediği Folklor Seminerinde tanıdım. Sonra 15 Mart 1974'de Şevket Beysanoğlu'nun konferansında karşılaştık. Konferans sonrası birlikte yürüdük. O bizi sevdi, biz de ona her daim saygıda kusur etmemeye çalıştık. Düzenlediğimiz konferanslarda, sempozyumlarda ilk çağrıyı ona yaptık. O da bizi kırmayıp, çağrılarımıza icabet etti.

FAK olarak, doğumunun 75. Yıldönümü münasebetiyle, Ali Rıza Bey için bir jübile toplantısı yaptık. 4 Aralık 1993 tarihinde Ankara'da gerçekleştirdiğimiz toplantıda, Şevket Beysanoğlu, HAGEM Genel müdürü olarak Yahya Aksoy ve ben birer konuşma yaptık. Daha sonra Ali Rıza Önder'in hayatı ile ilgili Abdullah Satoğlu ile Cevdet Aslangül konuştular. Kimi dostlarının kısa kısa anılarını nakletmesinden sonra sözü alan Ali Rıza Önder de hissiyatını ifade eden bir konuşma yaptı.

Bu jübile toplantısı, sanki veda konuşmasıydı!...Zira Ali Rıza Bey, 22 Haziran 1994 tarihinde ebediyen aramızdan ayrılmıştı.

Ali Rıza Önder, 1918 yılında Kayseri'nin Turan köyünde doğdu. 1943 yılında Fuadiye Hanımla evlendi ve bu evlilikten, Tuna, Armağan ve Filiz hanımlar dünyaya geldiler. Üç kızı da çok iyi yetiştirildiler ve mükemmel evlilikler yaptılar.

Ali Rıza Bey, 1939 yılında Kayseri Lisesi'ni bitirdikten sonra, girdiği Ankara Hukuk Fakültesi'nden 1942'de mezun oldu. Mesleki staj ve askerlik hizmetini tamamladıktan sonra; 1945'de Pertek Cumhuriyet Savcılığına atandı. Daha sonra sırasıyla Hınıs (1947), Göle, Ürgüp (1952), Erzincan (1957)'da savcı olarak görevde bulundu... 1959'da Osmaniye Ağır Ceza Reisi oldu. 1960'da I. Sınıf hakimliğe yükselen Önder, 1963'de Yüksek Hakimler Kurulu raportörü oldu. 1970'de Yargıtay üyeliğine seçildi. Aynı zamanda Yargıtay Yayın Kurulu Başkanlığı görevini de yürüttü.

1983 yılında emekliye ayrıldı.

Ali Rıza Bey asıl mesleği olan hukuk alanında zirveye yükselen ve Yargıtay üyeliği yapan müstesna kişilerden biridir.

Ancak, onun bir başka müstesna kişiliği ise, folklor (halkbilim) alanında olmuştur. Zira o, doğum yeri olan Kayseri-Turan yöresi halkbilim araştırmalarının yanısıra, genel olarak Türk halkbilimi konularında yıllarca araştırmalar, derlemeler ve yayınlar yapmıştır.

1945 yılından itibaren Kayseri'de yayımlanan Doğruyol, İstiklâl, Hakimiyet gazeteleriyle Yeni Erciyes ve Filiz dergilerinde, TDK yayını olan Türk Dili, Türk Folklor Araştırmaları, Yeni Adam ve Türk Düşüncesi dergilerinde çeşitli konuları içeren halkbilim ağırlıklı yazılarını yayınlamıştır.

Birkaç on yıl önceye değin Türkiye'de, folklor ile ilgilenen kişilerin sayıları, parmakla gösterilecek kadar azdı. Bunlardan birisi değerli hukukçu Ali Rıza Önder'di. O yıllarda üniversitelerde halkbilim kürsüleri bulunmadığı gibi, bu konuyu okutmaya hevesli bilim adamları da pek yoktu! Durum öyle olunca, halk kültürümüzün araştırılması, derlenmesi, yayımlanması gibi işleri, konuya gönül vermiş olan, çeşitli mesleklerden insanlar yapıyorlardı.

Ali Rıza Önder'in, halkbilim çalışmaları yaptığı yıllarda Türkiye'deki gönüllü kuruluşların başında Folklor Araştırmaları Kurumu geliyordu. Önder, 9 Aralık 1969 tarihinde bu Kuruma üye oldu. O yıl Kurum üyelerinin ödedikleri yıllık ödentinin miktarı 12 TL idi. Dolayısıyla Önder de yılda 12 TL ödemeyi taahhüt etti. Hukukçu bir araştırmacı olan Önder'in üye olduğunu gören Kurum üyeleri, 24 Aralık 1969 tarihinde toplanan Genel Kurul'da onu Yönetim Kurulu üyeliğine seçtiler. Yönetim Kurulu da yaptığı ilk toplantıda Prof.Dr.Şükrü Elçin'i başkanlığa, Cahit Öztelli'yi genel sekreterliğe seçerken, Ali Rıza Önder'i de ikinci başkanlığa getirdi. Ali Rıza Beyin Yönetim Kurulu üyeliği 27 Nisan 1974 tarihine kadar devam etti. Ancak Genel Kurul, Önder'i uzun yıllar Denetleme Kurulu üyeliğine seçerek, onun adil bir hukukçu olarak Yönetim Kurullarını denetlemesini sağladı.

Konferanslar

Ali Rıza Önder, Folklor Araştırmaları Kurumu'nun düzenlediği konferanslar dizisinde,

en çok konferans veren üye olarak dikkati çekti. Verdiği konferanslardan bazıları şunlardır:

- Ata sözlerinde hukuk kuralları
- Ziya Gökalp'in ölümünün 50. Yılı nedeniyle; Gökalp'in bilimsel kişiliği
- Kayserili Âşık Ruzi
- Yağmur duasından bereket tanrısına
- Kayseri Turan Köyünde aile adları ve lâkapları
- Kadın halk şairi Şerife Soykan
- Türklerde renk geleneği
- Türk hukukunun kaynakları
- Türk hukukunda töre

Görülebileceği gibi Önder, hukuk folkloruna da eğilmiş ve önemli incelemelerde bulunmuştur. Belki de bu konudaki ilk çalışmaları yapan kişi odur...

Yayımları

Ali Rıza Önder'in kitap bütünlüğünde yayımlanan eserleri şunlardır:

- Yaşayan Anadolu Efsaneleri (1955)
- Yasa Dili Sözlüğü (1966)
- Hukuk Araştırmaları (1968)
- Kayseri Basın tarihi (1972)

Yüzlerce makale, araştırma ve derlemeleri de çok sayıdaki gazete ve dergilerde yayımlandı. Bu yayınlardan önemli bir kısmı, aşağıda gösterilen kaynakçada belirtilmiştir. Onun baskıya hazır olan başka eserlerinin bulunduğunu da biliyoruz. Özellikle folklorcularla ilgili, TFA dergisinde çıkan 20 kadar biyografi çalışmalarının kitap bütünlüğünde yayımlanması çok iyi olacaktır.

Bilimsel Toplantılar

Ali Rıza Önder başta folklor olmak üzere, değişik konularda düzenlenen bilimsel toplantılara bildirileriyle katılmıştır. Halkbilimsel içerikli bildirilerinden bazıları şunlardır:

- 1.Türkiye'de mitoloji çalışmalarına bir bakış (I.Uluslararası Türk Folklor Semineri, Ankara 1974)
- 2.Geleneksel Halk Hukuku (I.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi, İstanbul 1975)
- 3.Kayserinin Turan Köyünde Yer Adları (II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi, Bursa 1981)
- 4.Halk şiirinde dört durak kavramı (I.Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, Eskişehir 1983)

5.Battal Gazi Kayseri'de, (Malatya 1986)

6.Mezar taşlarında halk kültürü (III.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi, İzmir 1986)

Şairliği

Ali Rıza Önder, aynı zamanda gerçek bir şairdi. 75. Doğum yılında düzenlediğimiz jübilede yaptığı konuşmada; "Bana olağanüstü görünen olaylar için de türküler yakmış bir kişiyim. Ancak ilk şiirim, "Yurdum" başlığını taşımaktadır. 14 Haziran 1935 gününde köyde yazılmış ve ekim ayında Kayseri gazetesinde yayımlanmıştır." Diyen Önder'in tüm şiirlerinin derlenip, bir kitapta toplanması çok iyi olurdu. Bu şiirlerden bazıları "Eğrioğlu" ve "Âşık Harmanı" mahlûsları ile yayımlanmış olup, burada "Âşık Harmanı" mahlasıyla yayımlanan bir şiiri ile, tüm edebiyat antolojilerinde yer almasını arzu ettiğim bir şiirini sunmak isterim:

GELİR

İşlenen toprağın adı vatandır
İşleyen elleri öpsem gelir
Doğayı kirletip bozan densizin
Varıp yuvasını yapasım gelir

Uzlaşamıyorsa inanç ile tıp
Uygar insan için en büyük ayıp
Herkesten ayrıksı bir yol arayıp
İmamın izinden sapaşım gelir

Gece besmelesiz haram yutanın
Gündüz aldatmaca oruç tutanın
Ata'dan kalanı ite satanın
Çekip külâhını kapasım gelir

Ödüksüz yarıştan kıvanç duyana
Vicdana baş eğip Hakka uyana
Şu yolda yiğitçe kelle koyana
Tanrı'nın izniyle tapasım gelir

Âşık Harmanı'yim, ferman dinlemem
Dermansız ölürüm, dertten inlemem
Rüşvet-i kelâmdan, tövbe, anlamam
Külfetsiz nimeti tepesim gelir.

BİLDİM

Uyandın tatlı rüyadan, bakan göz şaş imiş, bildim

Çiğit afyondaki esrar, yeşil haşhaş imiş, bildim

Yolum yolcum; kolum kolcum, ömür törpüm, kahır yüküm

Yakın gölgem, derin bilgem, bana sırdaş imiş, bildim

Geç öğrendim, yaşım yetmiş, işim pek bitmemiş amma, Kimin ahbap, kimin akrep, kimin kardaş imiş, bildim

Bakıp renge, dedik altın, nasıl aldanmışız eyvah
Sonunda çıktı meydana, kızıl taş imiş, bildim

Güzel yüzde tamam her şey, yanak gergin, dudak gülgün
Köşek gözle hilal kaşı çizen, nakkaş imiş, bildim

Yiğit canda asılsın yüz, dokunsuz söz, değişmez öz
Neden devran sana hızlı, bana yavvaş imiş, bildim

Şu heykelden neler kalmış, düşün bir, ey gidi insan:
Hemi akyüz, hemî toksöz, hemî dikbaş imiş, bildim

Kasan varsıl, kafan yoksul, yürek bomboş ise gör kim:
Nasibine düşen çorba, yavan bir aş imiş, bildim

Çürük sanla, küheylanla çalım satma, böbürlenme
Güvenle bastığın tahta, yazık, pek yaş imiş, bildim

Bu sözlerle neler derdin, neler verdin, beher ÖNDER
Başarmışsan Kutalmış'lar sana yoldaş imiş, bildim.

Sonuç

Ali Rıza Önder, gerek hukuk alanında, gerek halkbilimciler arasında, gerekse çevresinde sevilen, sayılan bir insan olarak, her zaman dikkati çekmiştir. O denli sevilmiştir ki, eski Türk Dil Kurumu'nun en çalkantılı dönemlerinde taraflar, onun genel kurul başkanlığı altında sağlıklı toplantılar yapabilmışlerdir. Her yerde ve her zaman onun düşüncelerini çekinmeden söylediğini, övgüsünü de yergisini de yaparken ölçülü davrandığını gördük. Denilebilir ki Ali Rıza bey, her konuda örnek alınabilecek bir insandır. Bir beyefendidir.

Turanlı hemşehrileriyle birlikte onu bir kez daha anmakta olmaktan son derece memnun ve mutluyum. Bu nedenle Yüce Allaktan bir kez daha Rahmet diliyorum.

Kaynakça

1. Doğumunun 75. Yılında Ali Rıza Önder, Folklor Araştırmaları Kurumu Yay.20, Ankara 1994. (Bu kitapta A.R.Önder ile ilgili yazısı olanlar: Yahya Aksoy, İ.Ü.Nasrattınoğlu, Şevket Beysanoğlu, Abdullah Satoğlu, Cevdet Aslangül, Fazıl Özüğür. Ayrıca Önder'in kendisiyle ilgili anıları ile dört şiiri de bulunmaktadır)

2. Müjgân Üçer, "Kayserili Halkbilimci Ali Rıza Önder'den Hatıralar", Erciyes Dergisi, Yıl.27, Sayı.319, Temmuz 2004, s. 14-15

3. Abdullah Satoğlu, "Kayseri'de Kültüre Hizmet Edenler:7 Ali Rıza Önder", Kayseri Kültür Dergisi, Sayı.8, Kasım 1981

Hukukcu, araştırmacı, şair, folklorcu ve çağdaş dilci gibi daha birçok uğraş ve özelliklerini sayabileceğimiz Ali Rıza Önder, annemin on iki yaş büyük abisi. Görevi icabı çocukluğu ve okul hayatı hariç Kayseri dışında yaşadığını biliyoruz. Bizim ikametimizin de Kayseri’de olması nedeni ile kendisini yakından tanıma fırsatımız olmadı. Hatırladığım kadarı ile kendisi ile yüz yüze görüşmemiz parmakların sayısı kadar bile değil. İlk dayı-yeğen tanışmamızın 1962 yılının yaz tatilinde, Vekse köyünde olduğunu hatırlıyorum. Eşinin akrabalarına ait bir bahçede tatilde olmasına rağmen yanında getirmiş olduğu dava dosyalarını incelerken buluştuk. Annem ve babam ile birlikte ziyaretlerine gitmiştik.

Rahmetli ümit Fehmi Sorgunlu ve Erdoğan Tanrıöven’in de aralarında bulunduğu arkadaşlarla birlikte hazırladığımız ve 1976 yılı Ağustos ayında ilk sayısını çıkarttığımız “Doğuş” Aylık Sanat ve Fikir Dergisi basım hazırlıkları sırasında Ankara’ya giderek, Yargıtay’da, dayım Ali Rıza Önder’i ziyaret ettik. Bizi böyle bir gayret içerisinde görünce memnun oldu ve her konuda bizlere yardımcı olacağını belirtti. Ömer Lütfi Mete, Göktürk Mehmet Uytun ve H. Fethi Gözler ile görüşmemizi ve fikirlerinden istifade etmemizi istedi.

1978 yılında bir konferans için geldiği Kayseri’de büromuzda bizleri ziyaret etmişti. Son olarak da 1990 yılında, Kayseri Turizm ve Kültür haftası nedeni ile Kayseri’ye gelmişti. Talas’taki evimizde akşam yemeği yedik. Daha sonraki gün de otobüs ile Ankara’ya yolcu ettik.

Annemden dinlediklerimiz ile dayımızı “idol” seçtik, kendimize hep örnek aldık. İnsanoğlunun her şeyi çalışarak, gayret ederek edinmesi mümkün olmuyor. Bazı özellikler de genlerden geçiyor. Şairliğin de öyle olduğunu düşünüyorum. Annemin ve dayılarımın amcaları olan Yunus Bekir’in çok güzel şiirlerinin olduğunu biliyoruz.

Annemden dinlediğim dayım Ali Rıza Önder ile ilgili birkaç hatırayı nakletmekte yarar görüyorum:

Yunus Bekir amca yazmış olduğu şiirlerini ilkokula giden yeğeni Ali Rıza Önder’e, öğrencilerin huzurunda okutmuş. Küçük yaşlarda şiir yazma

yeteneği varmış.

İlkokula gittiği 6-7 yaşlarında harmanda düven sürüyormuş. Düvene eşek koşmuşlar. Eşek yaşlı olduğundan düveni çekmekte zorlanmış. **Çocuk Ali Rıza Önder’den şiirsel tepki:**

Goca moruk,

Tutmaz doruk,

Eğer düveni sürmezsen,

Seni Pempeli’nin yanına goruk (koyarız).

(Pempeli o günlerde vefat edip mezarlığa defnedilen ihtiyar bir komşu kadın).

Bir başka anısı:

Kambur Mehmet lakaplı komşuları daha çocuk yaşta tarla sürüyormuş. Öğle vakti karnı acıkınca ağlamaya başlamış. Tam bu ara Ali Rıza Önder ya-

nına gelmiş. Ağzından şu cümleler dökülmüş:

Kötücesti, Kötücesti,
Sırtında bir kırık testi,
Ne ağlıyon Kambur Mehmet,
Anan sana mantı kesti.

(Kambur Mehmet'in annesi fes' in etrafına pul ve boncuk dizerek kafasına geçirir ve komşularına iyi olup olmadığını sorar. Birisi kötüce oldu der. Sonraları "Kötüce" kelimesi lakap olarak kalır ve ihtiyarlar için söylenen "sitti" kelimesi de birleştirilerek "kötücesti" (kötüce sitti) olarak söylenir.

Diğer bir anı:

İlkokul öğrencisi Ali Rıza Önder'in köylümüz Rahmetli Duran Akkaya'nın babasına bir şiir yazmış ve yüzüne okumuş. Bu şiir:

Duran tüfek atacak,
Dimidire batacak,
Yakup ağa yakında,
Kurtlu peynir satacak.
(Dimidire: Turan köyünün eski adı)

...

Keçileri dalbacak,
Kalay ister kap, kakac,
Yakup ağa üşür mü?
Ahırları sıpsıcak.

Ziya Gökalp Üç aylık kültür dergisi Mart 1994 tarihli 72. Sayısında (sayfa 64) "Kendi Dilimden Ali Rıza Önder" makalesinde, bir anısını şöyle aktarır: "Çocukluğumda, koşuklu sözler söylemeye meraklı idim. Bana olağanüstü görünen olaylar için

de türküler yakmış bir kişiyim. Ancak ilk şiirim, "Yurdum" başlığını taşımaktadır. 14.6.1935 gününde köyde yazılmış ve bu yılın Ekim ayında da Kayseri gazetesinde yayımlanmıştır. ...Orta boy bir kitabı dolduracak kadar şiirlerim vardır. Bunları ilerde bastırmak istiyorum."

Yazmış olduğu "Yurdum" adlı ilk şiirini bütün araştırmalarımıza rağmen maalesef bulamadık.

1985 yılında yazmış olduğu "Ölme" adlı şiirinde şöyle der:

Ben gidende dört yanımdan hıçkırıklar yükselse

Varım yoğum yele gitse, gizli saklım ölme
İstek ve arzusunu yerine getirmek amacıyla şiirlerini bir kitapta topladık. Bu kitabı kısa bir süre sonra yayımlatmayı planlıyoruz.

22.06.1994 tarihinde vefat ederek Ankara Karşıyaka mezarlığına defnedilen merhum Ali Rıza Önder'in mirasçıları 2005 yılında kütüphanesini Erciyes Üniversitesine bağışladılar. O tarihte Erciyes Üniversitesi Kültür Dairesi Başkanı olan ve anneannemin amcası olan Eceliyakın lakaplı Mustafa amcanın torunu Hüseyin Cömert tarafından yapılan tasnif sonucunda hukuk ile ilgili kitap ve çeşitli hukuk dergileri, Türk Dili ve Edebiyatı ve Türk Folkloru ile ilgili toplam 752 adet eser Erciyes Üniversitesi kütüphanesinde araştırmacıların incelemesine sunulmuştur. Ayrıca 174 adedi eski yazı olmak üzere 337 adet kitap KAYTAM (Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi) kitaplığına verilerek araştırmacıların hizmetlerine sunulmuştur. Ayrıca Merhumun yazı ve notlarının yer aldığı 68 dosyadan ibaret özel arşivi de KAYTAM (Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları) merkezinde özel bir dolapta muhafaza altına alınmıştır. Bu özel arşivin de içeriği yine Hüseyin CÖMERT tarafından açıklanmıştır. Ayrıca mirasçılarında kalan 300 adet çeşitli konulardaki kitaplar da mirasçıları tarafından 2014 yılında Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Kütüphanesine bağışlanmıştır. Kütüphane'deki kitaplarını ve özel arşivini bağış yapmak suretiyle araştırmacıların incelemesine sunan kuzenlerim (Ali Rıza Önder dayımın kızları) Filiz Dener, Prof.Dr. Tuna Ertem ve Armağan Önder'e de sonsuz teşekkür ederim.

Kendisi ile emekli olduktan sonra tanışma imkanını bulmuştum. Son görevi bir yüksek mahkemenin hakimliği idi. Sanırım değişik bir vilayette bir sempozyumda idik. Oturumlar arasında bir müddet ara verilmişti. Oturduğumuz yerde daha önce açılmış olan televizyona bakıyorduk. 12 Eylül ihtilali dönemi idi. Televizyonda Kenan Evren konuşuyordu. Konuşmalarını tebessümle izliyorduk. Eğilerek kulağıma “Avrat yok, akıl yok” dedi. Bu tabir mahalli bir deyimdi. Hanımı olmayanın aklının da olmayacağı şeklinde Kayseri’de bir tabirdi. Gerçekten Kenan Evren’in hanımı yakında vefat etmiş ve bekar kalmıştı.

Ali Rıza bey hakimlik mesleğinin yanında şaşılacak derecede halk edebiyatı araştırmalarına girişmiş, gençliğinden beri yapmış olduğu bu çalışmaları, derlemeleri çeşitli dergilerde makaleler halinde yayımlamıştır. İlk çalışma ve denemelerine kendi köyü olan Dimidere-Turan köyünde başlamıştır. Tanıdığımız hiçbir hakim-savcıdan bu tarz çalışmalar, edebiyat araştırmaları beklemek mümkün değildi. O bu işleri yaptığı hukuk hizmeti gibi ciddiye alıyor, büyük küçük demeden birçok konuya el atıp yayınlıyordu. Belki o olmasa idi birçok halk şairi ve topluma mal olmuş, bir kısmı anonim edebiyat parçalarını, türkü sözlerini bilmemiz mümkün olmayacaktı. Onun bu gayreti değerli ve büyük amcası Yunus Bekir Bey’den kaynaklandığı çok aşikardır.

Rahmetli Yunus Bekir Bey Kayseri’nin yetiştirdiği büyük yazar, mütefekkir ve ideologlardandır. Uzun süre İstanbul’da kalmış ve oranın kültürü ile yoğrulmuş, sonra milli mücadele yıllarında ve daha önceki harp senelerinde Kayseri’ye gelerek burada hizmet ve faaliyetlerine devam etmiştir. Burada kendisine destek olan Vali Muammer Bey gibi bir vatan evladı bulunmakta idi. O inancına uygun olarak köyünün adını Turan yapmış. Vali Muammer Bey’in desteği ile Erciyes Gazetesini çıkarmış (Kayseri’de yayınlanan ilk Türkçe gazete) ve Kayseri Memleket hastanesinin ilk katını bağışlarla inşa etme başarısını gerçekleştirmiştir. Hep düşünürüm. Kayseri’de Yunus Bekir Bey’in

ve Ali Rıza ÖNDER bey’in bütün yayınlarının, makalelerinin bir araya getirilerek bir veya birkaç kitap halinde ortaya konulması ne kadar iyi olurdu. Bunlar Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde yüksek lisans ve doktora tezi olarak ta verilirse tabii ki daha iyi olur. Sadece bunların değil mesela Ahmet Hilmi GÜÇLÜ gibi çok takdir toplamış gazetecilerin de yazıları bir araya getirilse ne kadar iyi olurdu. Onlardan neler öğrenirdik.

Ali Rıza ÖNDER ağabî’nin çalışmalarını, Kayseri’de kırklı ve ellili yılların başında 15 yıl kadar Ziraat Bankası Müdürlüğü yapan, büyük yazma kitap toplayıcısı ve edebiyat araştırmacısı ve halk edebiyatı derlemecisi Fahri BİLGE’ye benzetmekteyim. O da mesleğinin yanında birçok yazma kitabın yakılıp yok olmasını önlemiş, çok kıymetli kitapları elde etmiş ve Afşar Boyları arasında araştırmalar yapmıştı ki, bu araştırmaları bugün bir doktora tezi halinde yayınlanmıştır. Kitaplarının kıymetini Kayserililer bilmemiştir. Tayini ile birlikte buradan taşınmış ve ölümü ile de ancak bir kısmı Milli Kütüphaneye intikal etmiştir.

Ali Rıza ÖNDER bey’in de, kitaplarını ve dokümanlarını onun akrabası arkadaşımız Hüseyin CÖMERT saygıdeğer kızlarından bağış olarak alarak Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi’ne intikal ettirmiştir. Keşke daha önceki birçok okur- yazar büyüklerimizin de kitap ve dokümanları bu şekilde değerlendirilse idi.

Ali Rıza Bey’i ve tabii ki Yunus Bekir Bey’i rahmetle anıyorum. Yaptıkları çalışmalarını takdirle karşılıyorum. Evet hepimiz bir gün öbür tarafa gideceğiz. Ancak yapabildiklerimizle bu dünyada anılacağız. Onlar üzerlerine düşeni yaptılar. Kendi evi ile, ailesi ile, malı mülkü ile vakitlerini geçirmediler. Baki kubbede hoş bir seda bırakıp gittiler. Bunlar ödül istemeden, ücret istemeden, mecburiyet olmadan, sadece memleket için bu hizmetleri yaptılar. Mekanları cennet olsun!

TURAN'DA KARANLIĞI AYDINLATANLARDAN ALİ RIZA ÖNDER (1918-1994)

Şaban AKSOY

1916'dan önce ismi Dimitre olan, halk arasında Dimidire olarak söylenen köyümüz -Bugünkü mahallemiz- 1916'dan sonra Turan olarak Ali Rıza Önder'in amcası Yunus Bekir tarafından değiştirilerek aydınlanmanın ilk adımı atılmıştır.

Eli kalem tutan, tutmayan, geçimini şerefi ile sağlayan, vatan denince canını veren bütün Turanlıları rahmetle anıyorum.

Doğumunun 100. yılında rahmetle andığımız merhum Ali Rıza Önder kendi kaleminden ailesini "Babamdan Anılar" adlı yazısında özetle şöyle anlatır:

"Babam Ali Çavuş 1870 yılında Gesi Bucağı Dimitre (Turan) köyünde doğmuş olup babası Yonuzlu Oymağı'ndan Hacı Osman Ağa'nın oğlu Bekir Ağa'dır. Aile adı "Eğrioğlu" olarak bilinir. Anası Büyük Bürüngüzlü Süleyman Bey'in kızı Rüveyde Hanım'dır. Dedem kervan yolculuğunda Tarsus'da salgın hastalığa yakalanarak ölmüş, babam yedi, sekiz yaşlarında yetim kalmıştır.

Bu nedenle yeterli bir eğitim ve öğrenim görmemiştir. Köy hocalarından öğrendiği kadar Kuran'ı okuyabilirdi. Eski harfli Türkçe metinleri yavaş yavaş okuyabilirdi.

Bu alandaki yetersizliğin acısını duyan babam bizleri okutup yetiştirebilmek için çok çaba harcamıştır, öyle ki, evimize bir yazı tahtası almıştı. Kayseri'ye her gidişinde bir kutu tebeşir getirirdi. Bizi bu tahtanın başında çalıştırır, yanlışlarımızı düzeltirdi.

Ayrıca okul sırası olarak kullandığımız uzun bir kalas vardı. İki ağabeyimle birlikte yere diz çökerek onun üzerinde ödevlerimizi hazırlardık. Böylece evimizde bir okul havası oluşmuştu." der.

Bir de babasının Ankara ve İstanbul'da inşaatlarda boyacı ve nakkaş olarak çalışırken İstanbul'da çalıştığı yıllarda çeşitli kişilerle tanışmış, âşık kahvelerinde saz şairlerini dinlemiştir. Sırası geldikçe bunlardan söz açar âşıkların muamma indirişlerinden örnekler verirdi. En az altmış yıllık geçmişi olan beyitlerden belleğimde kalanları aşağıda sıralıyorum:

*Ademoğlu hilebazdır. Kimse bilmez fendini
Her kime iyilik edersen sakın ondan kendini
Binnmeye atın "kula"sı, alını sakar olmasa*

*Yatmaya kaya gölgesi, onda merar olmasa
Bütün dünya benim olsa, gamım gitmez, nedendir bu?
Ezelden gam gam turabiyle yapılmış bir bedendir bu
Haçan bir moy kanatlansa, sanır, hayra beşarettir
Zevalinden haberi yok, ölümüne işaretler
İlin sükker taamından bizim tarhanamız yeğdir
İlin köşkü sarayından bizim külhanımız yeğdir
Muhabbet bir beladır, giriftar olmayan bilmez
Cefayı çekmeyen âşık, safanın kadrini bilmez.
Zalimin rişte-i ikbalini bir ah keser
Mani-i rızık olanın rızıkını Allah keser.*

Son olarak Mevlana ve Hacıbektaş ile ilgili bir fıkrasını da açıklamak isterim.

Bu fıkrayı çocukluğunda, köydeki bahçemizde halkla konuşan Kayserili bir hocadan dinlediğini söylerdi. Konu şöyle;

Doğu Anadolu'dan gelen bir sığır tüccarı, Konya'ya giderek Mevlana'ya bir inek hediye etmek istemiş fakat bu armağanı kabul edilmemiş. Bunun üzerine üzüntü içinde ayrılarak Sulucakarahöyük'e gelen tüccar aynı ineği Hacıbektaş-ı Veli'ye götürmüştü. Rahatça kabul edildiğini görmüş. İki büyük velinin çelişen davranışları karşısında şaşırıp yurttaş olayı Hacıbektaş'a anlatır. Mevlana'nın davranışını nasıl yorumlayacağını sorar. Hacıbektaş-ı Veli'nin yanıtı şudur:

-O bir Zümrüd-ü Anka'dır her üleşe konmaz

Merak bu ya bunun üzerine tüccar, yeniden Konya'ya gider olayı Mevlana'ya anlatır. O da Hacıbektaş'ın davranışı için şöyle söyler:

-O bir bahr-i ummandır, bir katresi bulanmaz.

Böyle bir ailede 1918 yılında Osmanlı vatandaşı olarak dünyaya gelen ilk Turanlılardan olan ve Cumhuriyet ile aydınlanan ve çevresini aydınlatan, yaşamı boyunca bahr-i umman olan ve bulanmadan yaşamış ve "Elimiz boş geliriz biz, dolu dünya evine; Kapısından yüz akıyla çıkan insan sevine" demiş ve yüzünün akıyla 22 Haziran 1994 günü Ankara'da vefat etmiştir.

Yaşamımız kesiştiği halde tanışma fırsatı bulamadığımız, ailelerimizin çok iyi tanıştığı değerli hemşehrimiz Ali Rıza Önder'in okul yaşamını ve görevlerini "Dünden Bugüne Turan ve Sarımsaklı"

adlı kitabımda Karanlığı Aydınlatan Turanlılar bölümünde anlatmıştım.

Ali Rıza Önder'in 75. doğum yılı nedeniyle 4 Aralık 1993 tarihinde, ölümünden yaklaşık bir yıl önce Kültür Bakanlığı, Folklor Araştırmaları Kurumu ve Ziya Gökalp Derneğinin birlikte düzenledikleri "Doğumunun 75. yılında Ali Rıza Önder toplantısı" ndaki sunumda Ali Rıza Önder hukukçu, araştırmacı, şair ve folklorcu olarak tanıtılır. Bu sunumda Songül Tevetoğlu'nun Prof. Dr. Umay Günay'ın danışmanlığı altında hazırladığı; "Ali Rıza Önder'in Bibliyografisi" adlı mezuniyet çalışmasındaki tespitine göre Ali Rıza Önder'in aşağıda belirtilen dergi ve gazetelerde 653 adet yazısı ve şiiri yayımlanmıştır. Bunlardan iki yüze yakını halk kültürüne ilişkindir.

Yazdığı dergiler: Erciyes, Yeni Erciyes, Devran, Ufuk, Filiz, Yeni Adam, Fırat, İmece, Türk Folklor Araştırmaları, Küçük Dergi, Ülkü, Sivas Folklorü, Milli Kültür, Folklor, Türk Dili, Adalet Dergisi, Yargıtay Dergisi, Kemalist Ülkü, Ankara Barosu Dergisi, Ziya Gökalp.

Yazılarının Yayımlandığı Gazeteler: Kayseri, İstiklal, Öz Erzincan, Şenkaya, Medeniyet, Osmaniye Postası, Hakimiyet, Yeni Adana, Yeni Gün, Niğde, Doğru Yol, Kars, Hakikat, Barış, Ürgüp, Ülker, Ulus, Cumhuriyet. Bu son gazetede on altı adet yazısı çıkmıştır.

Basılmış Kitapları: Yaşayan Anadolu Efsaneleri (1955), Yasa Dili Sözlüğü (1966), Hukuk Araştırmaları (1968), Kayseri Basın Tarihi (1972).

Basılmamış Eserleri: Türk Halk Bilim Araştırmacıları, Halk Bilim Dağarcığı, Gelişen Türkçe'ye Katkılar, Yunus Bekir, Değişler (Şiirler), Uçan Yıl-

lar (Çocukluk ve gençlik anıları), Yargı Yolunun Çakıl Taşları (Meslek anıları).

Adına Yer Veren Ansiklopediler: Meydan Larousse, Türk Ansiklopedisi, Yurt Ansiklopedisi (Kayseri maddesi), Türkiye Ansiklopedisi (Etnoloji ve halk bilim maddesi), Kim Kimdir Ansiklopedisi, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi.

Üyesi Bulunduğu Dernekler: Ankara Hukuk Fakültesi Mezunları Derneği, Türk Folklor Araştırmaları Kurumu, Dil Derneği, Ziya Gökalp Derneği, Birleşmiş Milletler Türk Derneği, Atatürkçü Düşünce Der-

neği.

Hakkında Yazanlar; Yekta Güngör Özden, Mustafa Şerif Onaran, Abdullah Satoğlu, Yahya Aksoy, Doktor İrfan Ünver Nasreddinoğlu, Doktor Şevket Beysanoğlu, Cevdet Aslangül, Avukat Fazıl Özüğür gibi.

Ali Rıza Önder, gerek hukuk alanında gerek halk bilimciler arasında ve gerekse çevresinde sevilen, sayılan bir insan olarak her zaman dikkat çekmiştir.

O denli sevilmetedir ki Eski Türk Dil Kurumu'nun en çalkantılı dönemlerinde taraflar O'nun genel kurul başkanlığı altında sağlıklı toplantılar yapabilmişlerdir. Kendisini tanıyanlar her yerde ve her zaman O'nun düşüncelerini çekinmeden söylediğini övgüsünü de, yergisini de yaparken ölçülü davrandığını gördük demektelerdir. Ali Rıza Önder için her konuda örnek alınacak bir insan, bir bey efendi kişilik olduğunu söylemişlerdir.

Doğumunun 75. yıl dönümünde sağlıklı andığımız Ali Rıza Önder'i doğumunun 100. yılında rahmetle anıyoruz.

Sözlerimin başında Erciyes Dergisi'ni yıllardır çıkartan merhum büyüğümüz Av. Nevzat Türkten'i rahmetle anıyorum. Hem Nevzat Amca'nın zamanında; hem de O'nun vefatından sonra bu bayrağı yere düşürmeden yükselten Âlim Gerçel ağabeye de Dergi'nin kesintisiz yayınındaki fedakârlık nedeniyle şükran borçluyum...

Kültür ve sanat dergilerini uzun ömürlü tutabilmek pek kolay değil. Hele hele çizgisini bozmadan dergi'yi yaşatabilmek çok daha zor... Nevzat Türkten ve Alim Gerçel bunu başarabilmiş fedakar, gayretli, örnek insanlar... Günümüzün moda deyimiyle 'Yerli ve Millî' insanlar.

Bu yazımızın konusu ne Erciyes Dergisi, ne de bu Dergimizi yayınlayan kıymetli büyüklerimiz. Nasip olursa bir gün o konuda da üç-beş kelimeler ederiz.

Bahri Coşkun 40 yıl önce Kayseri Meslek Yüksek Okulu'nda dersimize girerdi. O gün bugündür ilişkimizi hiç kesmedik. Benim gazeteciliğe başladığım tarih 1981'dir. Yüksekokuldan önce hatta lisede okurken okumaya, araştırmaya, yazmaya başlamıştım. O tarihte 'işletme dersi'mize giren Bahri Coşkun'un Kayseri'de ilk gazeteyi çıkartan Yunus Bekir'in yeğeninin oğlu olduğunu bilmiyordum. Bunu çok sonra öğrendim... Annesi Ümmügülsüm teyzeyi ilk cemiyet başkanlığım döneminde (2010) tanıyınca, ilerlemiş yaşına rağmen, müthiş hafızasını, şair ruhunu, zekasını görünce, kendi kendime 'Tamam dedim, demek ki şairlik, yazarlık, bu ailenin genlerinde var.'

Bir süre önce, Bahri hocam, 'Veliciğim Erciyes Dergisi, Ali Rıza Dayım için özel bir sayı yapacak. Bir yazı yazarsan sevinirim' dedi...

Fiilen gazetecilik, hatta medya işletmelerinin idareciliğini yapanların günlük yazmakta bile zorlandığı böyle bir ortamda hocamın 3. İkazından sonra bu satırları yazmak için bilgisayarın başına oturdum...

Evet, Ali Rıza Önder gerçekten her gazetecinin hatta herkesin örnek alması gereken 'Önder' bir insan. Elbette bu özel sayıda Ali Rıza Önder'in biyografisine dostlarımız uzun uzun yer vermiştir. Buna ayrıca değinerek tekrara düşmenin anlamı yok.

Kayseri'de yayınlanan ilk olan Erciyes'in Maarif Encümeni adına sahipliğini yapan Yunus Bekir'in kardeşi Ali Çavuş'un oğlu olan Ali Rıza Önder'in istikamet çizmesinde eminim ki amcasının büyük etkisi olmuştur.

1918 doğumlu olan Ali Rıza Önder, ilkokulda okurken eminim, amcası Yunus Bekir'in 1931 yılındaki vefatına kadar O'ndan ciddi manada etkilenmiştir... Önder'in daha ortaokul öğrencisi iken, o günün yokluk ve sefalet içerisindeki şehrinde 'Yurdum' adıyla Kayseri Gazetesi'nde şiir yazmasının başka izahı olamaz...15 yaşında bir çocuğun bunu başarması mutlaka daha öncesinde aldığı aile terbiyesi ve etkisiyle izah edilebilir.

Ali Rıza Önder 'hukuk' okumuş... Yani yargıç... Hatta Yargıtay üyeliğinden, yani yüksek hâkimlikten emekli olmuş... Bu malumatı niçin ifade ettiğimi arz edeceğim. Bahri Coşkun 16 Eylül'de aradı ve 'Veliciğim Yunus Bekir'in torunu Kayseri'ye geldi. Adı da Yunus Bekir seninle tanıştırmak istiyorum. Bir öğle yemeği yiyelim' dedi.

Buluştuk... Yunus Bekir Yurdakul, Yunus Bekir'in oğlu İbrahim Hakkı Yurdakul'un oğluymuş. İzmir'de yaşıyor. Dedesinin adını taşıyan Yunus Bekir radyocu, müzisyen, yazar, editör velhasıl marifetli hoş sohbet bir insan...

Bahri Coşkun ve Yunus Bekir Yurdakul'la sohbetimizde de ifade ettim... Bizim kültürümüzde yargı mensupları (hâkim ve savcılar) halkla mesafelidir. Bundan da haksız sayılmazlar. Halka bir mesafe koymayan yargı mensubu ertesi gün kapısının nasıl çalınacağını kestiremez...

İşte Ali Rıza Önder bildik hâkim-savcı yapısını tersyüz edercesine aslında gerçek bir halkbilimci... Hâkimlik yaptığı Anadolu'nun dört bir yanında halk hikâyelerini derlemiş, bunları derlemekle de kalmamış kitaplaştırmış. Anadolu insanının çilesini, acısını, sevdasını, hasretini terennüm ettiği şiirleri, ağıtları derlemiş, bunların bir kısmını TRT ve müzik repertuarımıza kazandırmış.

Bugün bile hukuk dili ağdalı... Ali Rıza Önder tüm bu derleme çalışmalarını bundan 80 yıl kadar önce öz Türkçe ile yazmış... Yani bir hukuk adamı olan Ali Rıza Önder iyi bir halk bilimci, halkçı, aynı zamanda da Türkçü... Türkçe sevdalısı bir gönül insanı...

Ben gazeteciyim. Bugün de hasbelkader Kayseri Gazeteciler Cemiyeti'nin başkanlığını yürütüyorum. Bu yazıyı da Ali Rıza Önder'in bizim mesleğimize katkıları odaklı bitirmem gerek...

Türkiye'nin birçok manada sıkıntılı olduğu bir sü-

reçte, ilk ve orta öğretiminden sonra hukuk okuyup, hâkim olan Önder, yukarda zikrettiğim halkbilim çalışmalarının yanı sıra, amcası Yunus Bekir'den mülhem olsa gerek yazma merakıyla birlikte Kayseri Basın Tarihi'ni de kaleme almış.

Ali Rıza Önder'in kaleme aldığı 'Kayseri Basın Tarihi 1910-1960' bugün bizim mesleğimizin başucu tek kitabı... O günün şartlarında ve bunca işi arasında Ali Rıza Önder Kayseri basınının 50 yılını kitaplaştırırken, bizler bunca kolaylığa rağmen Kayseri basın tarihinin 109. yılında daha ikinci elli yılın basın tarihini kitaplaştıramadık. İnşallah 110. yılda Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi ve Gazeteciler Cemiyeti olarak bunu başaracağız.

Bunun için merhum Ali Rıza Önder'in için yazdığım bu satırların başlığını 'Gerçek Bir Önder' diye koydum. Biz O'nu örnek alıp 'Önder' kabul etseydik bugün Kayseri basını çok daha farklı yerlerde olurdu...

İnşallah yine önümüzdeki yıl, yani Kayseri Basınının 110. yılında hizmete sunacağımız, 'Kayseri Gazeteciler Cemiyeti Basın Müzesi'nde hem Yunus Bekir, hem de Ali Rıza Önder en müstesna şekilde yerlerini alacaktır...

Bu 'Özel Sayı' için Âlim Abi'ye, Prof. Dr. Bayram Durbilmez Hocamıza ve emeği geçen herkese şükranlarımı sunuyorum.

BABAM ALİ RIZA ÖNDER

Armağan ÖNDER

"Sevgili babam Ali Rıza Önder'in 25.yıldönümünde kendilerini özlem, sevgi ve saygıyla anıyorum.

Sizlere, çocukluğumun ilkokul yıllarında babamla aramızda geçen konuşmaları ve bir hatıramı nakletmek istiyorum.

İlkokulun ilk yıllarında, henüz alfabeyi yeni öğrenmeye başladığım dönemde; babam, önüme üzerinde iri yazılmış harfler olan çok sayıda kart koyarak, bunları sıraya dizmemi istedi. Birkaç gün sonra, aynı kartların üzerinde ince ince yazılar, cümleler yazmış olduğunu gördüm, hiçbir şey anlamadım. Ne yaptığını sorduğumda, ciddi bir yüz ifadesiyle bana cevap verdi. "Ben bir sözlük hazırlıyorum, kızım!" Sözlük nedir, ne işe yarar hiç bir fikrim yoktu.

Babama "sözlük ne işe yarar?" diye sordum;" Bilinemeyenleri öğretir, kızım" dedi. Bu konuşmanın ardından, bana kendi çocukluğunda başından geçen bir

olayı anlattı.

Birgün dedem, babama ailenin koyun sürüsünü teslim ederek, otlatmasını istemiş. Aslında bu vesileyle babamı sınamak amacı varmış. Babam ise ceketinin cebine gizlice koyduğu kitabı da alıp, koyunları otlatmaya gitmiş. Koyunlar serbestçe yayılırken, babam da bir ağacın altına oturup kitabını okumaya başlamış. Dedem ise bu durumu uzaktan gözetleyerek yanına gelmiş ve ensesine bir tokat atarak demiş ki; "Oğlum sen okumaktan başka bir tutamazsın. Seni okula yazdıracam, bari hayatını böyle kazanmayı öğren de aç kalmayasın."

Babam, bir köy çocuğu olarak, kendi içinde en yüksek tahsili yapan çocuktu. Hayatını okumak üzerine kurmuş, başarmış ve kazanmıştı. Bana dedi ki "Okuyan insan bilgili ve düzgün olur, bir mesleği olur, hayatını kazanır".

Kendisi, Ankara'ya tayin edildiğinde, biz de ailesi olarak Ankara'ya taşındık ve yerleştik. Artık lise eğitim düzeyine gelmiştim, bu yaşlarda iken babam, önüme bir kitap koydu ve işte hazırlayıp bastırduğım Sözlük bu, dedi. Bu kitap, Türk Dil Kurumu tarafından basılarak piyasaya çıkarılan "Yasa Dili Sözlüğü" idi. Kitabın sayfalarını karıştırdığımda; bana, ilkokul çağında dizin yaptığım harfler, yazılar ile karşılaştım. Bu sözlük babama hazırlaması için çocukluğumda yardım ettiğim kitaptı. Babam sayesinde, sözlüğün ne olduğunu da artık anlamıştım. Okumanın ne işe yaradığını, niçin önemli olduğunu babam sayesinde öğrendim ve okumak, hayatımın bir alışkanlığı haline geldi. Ben, hâlâ bıkmadan, yorulmadan okuyorum, bilgimi ve muhakememi geliştiriyorum. Babam, benim ilk öğretmenimdi. Mekânı cennet olsun.

EBEDÎ HAYAT

Filiz DENER

"Sevgili babam Ali Rıza Önder'i 25. ölüm yıldönümünde sonsuz sevgi ve saygılarımla anıyorum.

Onun sınırsız insan sevgisi, dinmek bilmeyen araştırma ve öğrenme merakı, bilimsel çalışma konusundaki aşırı titizlik ve disiplini önünde saygıyla eğiliyorum.

Esprilerini, hikâyelerini hiç unutmayıp etrafımdakilere anlatarak, onu her an anıyorum.

Vefat ettiği günlerde çok üzülüp ağlıyordum. Rüyama girip bana şöyle öğüt verdi: "Kızım ağlama, ben ebedi hayata geçtim."

Nurlar içinde yatsın."

KAYINBABAM ALİ RIZA ÖNDER

Prof. Dr. Şefik DENER

22 Haziran 1994'te vefat eden kayınbabam Ali Rıza Önder ile yakın dostluğumuz ölümüne kadar sürmüştü. Sözleri, sohbeti, anlattığı öyküler, ortak anılarımız zihnimden hiçbir zaman çıkmadı.

Sivas'ta, mezarlık duvarından atlayıp, eski yazı mezar taşlarını okuyup kaydedişini unutamıyorum. Bilimsel merakına ve çalışma disiplinine her zaman hayranlık duydum. Kendisine Tanrıdan rahmet diliyorum.

DEDEM ALİ RIZA ÖNDER

Doç. Dr. Fulya Ertem BAŞKAYA

Demem Ali Rıza Önder her şeyden önce çok şefkatli ve sabırlı bir insandı. Ben çocukken saatlerce dikkatini verir, sıkılmadan beni dinler ve çocuk deyip geçmeden, söylediğim ve yaptığım şeyleri önemserdi. Herkese eşit davranırdı. Onun için çocuk olmuşsun ya da yaşlı, fark etmezdi, insan olmak önemliydi. İnsanlar kadar hayvanları ve diğer tüm canlıları da severdi. Sakin bir mizacı vardı, hiç sinirlendiğine şahit olmadım. Ara sıra çok değer verdiği kütüphanesine girmeme izin verirdi. Deri cilt kokan bu kütüphane, onun kişiliğini yansıttı: Her şey yerli yerinde, düzgün ve sakin, kargaşadan uzak ve dingin. Onunla el ele tutuşup yazlık evlerinin sokağından deniz kenarına yürüyüşümüzü hep hatırlarım. İn-

san, onun yanında kendini hem özgür hem de güvende hissederdi, kabullenilmiş ve anlaşılmış. Ve ne yaparsan yap yargılanmayacağını bilirdin onunla birlikteyken

Dedemi çok özleyiyor ve rahmetle anıyorum.

DEDEM ALİ RIZA ÖNDER

Başak AYÇİÇEK

Uzun uzun düşündüm... Dedem hakkında ne diyebilirim ki? Onu tanıdığımda aynı dili konuşmuyorduk, konuşma sonradan geldi, çok sonra. Bana ondan ne kaldı diye düşündüm, taşın öyküsü: Bir gün yolda yürüyorduk. Sokağın ortasında kocaman bir taş vardı. Dedem eğilip taşı aldı ve kenara bıraktı. Nedenini anlamadan yüzüne baktım. "arabalara zarar vermesin, kimse kaza yapmasın diye" dedi. O gün dedemden aldığım ilk ders buydu: Herkese karşı dikkatli olmak, her şeyle ve herkesle ilgilenmek. Örneğin şehirlerarası otobüslerin molalarını çok severdi. Her durulan yerde mutlaka çay içerdi. Onun için bir keyifti bu. Çay içerken çevresindeki kişilerle ilgilenir, onlarla sohbet ederdi. Zengin-yoksul, kültürlü-kültürsüz fark etmezdi. O gün her insana saygı duymayı, herkese eşit davranmayı öğrendim dedemden.

Dilini anlamaya başladığımda, halkbilim alanında çalışmalar yaptığını öğrendim. 75. yaş günü töreninde bu yönünü öğrenmek beni çok etkiledi, ilgimi çekti. Hemen sonra dedem bizi terk etti, kaybettik ansızın. Henüz onu tanımamıştım bile...

1 Mart 1918 tarihinde Kayseri Gesi bucağının Dimidere/Turan köyünde doğup 23 Haziran 1994 tarihinde Ankara'da aramızdan ayrılan değerli hukukçu, eski Yargıtay 9. Ceza Dairesi Üyesi (1970-1983) Ali Rıza Önder çok farklı bir şahsiyetti. Şiirle ilgilenmiş, Eğrioğlu mahlasıyla şiirler yazmıştı. Halk kültürü derlemeleri yapmış, efsaneler, atasözleri, deyim ve kelimeler derlemiş, Türk halk bilimcilerinin özgeçmişleriyle ilgilenmiş, asıl önemlisi hukuk dilinin özleşmesi, Türkçeleşmesi konusunda çaba sarf etmişti. 1973 yılında Başbakanlık Kültür Müsteşarlığında Millî Folklor Araştırma Dairesinde Başkanlık görevine başladığımda ilk tanıştığım kişilerden biriydi. Halk hukukuyla ilgilenip bu konuyu araştırmasını istediğimde, ön hazırlığının bulunduğunu memnuniyetle gördüm. I. Uluslararası Türk Folklor Semineri (1973) ve I. Uluslararası Türk Folklor Kongresinde, dairemizin yayımını başlattığı Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı Belleten'de (1974) bu alandaki hazırlıklarını sunmasını sağladık. Tanıdığımda Yargıtay 9. Ceza Dairesi Üyesiydi. Dostluğumuz, öldüğü tarihe kadar kesintisiz devam etti. Türkiye İş Bankasının 1984 yılında Prof.Dr. Sükrü Elçin'e Halk Edebiyatına Giriş kitabından dolayı verdiği Halk Bilimi Büyük Ödülü'nün Seçici Kurulunda birlikte görev yaptık. Oylar iki kitap arasında 3+3 olarak bölüşülüp üç oylama böyle sonuçlanıp kilitlenme yaşanmıştı. Verilen arada, kendisiyle konuşup hukukçu vicdanını, kimliğini kullanmasını rica ettim. Toplantıya geçildiğinde yeni oylamada Prof.Dr. Şükrü Elçin'in kitabına dört oy çıktı.

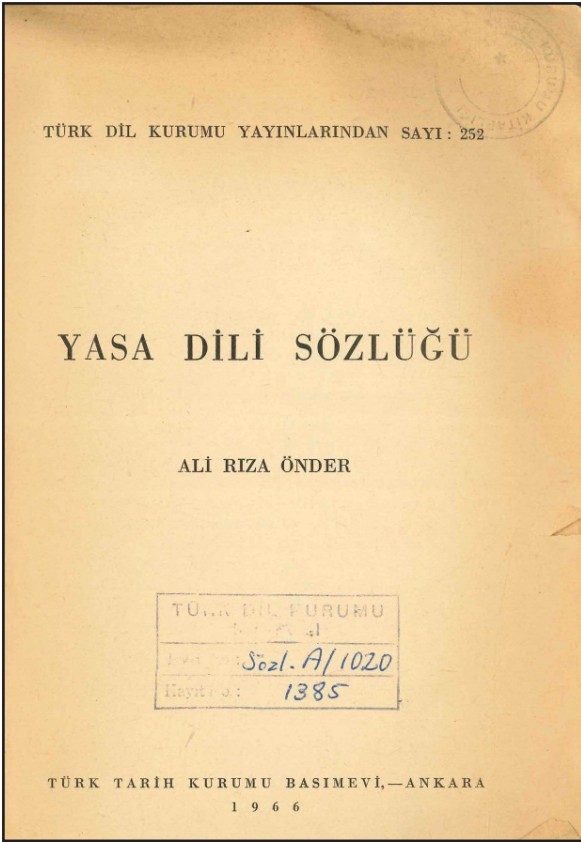
Ali Rıza Önder'in Türk halk bilimine, kültürüne hizmetleri üzerinde epeyce durulduğundan bu yazımızda 1 Nisan 1998'den bu yana TDK'de çeşitli hizmetlere katkıda bulunmam dolayısıyla rahmetlinin bu seçkin kurumla ilişkilerine değinmek istedik.

Ali Rıza Bey, Kayseri'nin kültür ikliminde dile, edebiyata ve şiire ilgi duymuştu. 1945 yılından itibaren sırasıyla Anadolu'nun Pertek, Hınıs, Göle, Ürgüp, Erzincan ve Osmaniye il ve ilçelerinde hâkim ve savcı iken söz derlemeleri yapıp TDK'ye yollamış, Türk Dili dergisini okumaya başlamıştı. Türk Dili dergisine yolladığı dil yazıları 29. sayıdan (Şubat 1954) itibaren basıldı. 1954-1958 yılları arasında

sekiz yazısı Türk Dili'nde yayımlanınca TDK yöneticilerinin dikkatini çekti. Osmaniye Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı iken Ağah Sırrı Levend ve Prof. Dr. Necmeddin Hacıeminoğlu'nun tavsiyesi ile 12 Haziran 1960 tarihinde Yönetim Kurulu kararıyla ve 908 numarayla üyeliğe kabul edildi. Üye defterindeki, o yıllara ait olduğu belli fotoğrafına (*resim 1*) yazımızda yer verdik.

Ali Rıza Bey, TDK üyesi olunca 1962 yılında TDK Derleme ve Tarama Kolu Başkanı Ömer Asım Aksoy'dan Osmaniye'ye bir mektup daha doğrusu resmî yazı geldi. Kendisinden hukukçuların mahkeme kararlarında ve kanunlarda uygulayacakları Türkçe kökenli kelime ve terimlerden oluşan bir sözlük hazırlaması isteniyordu. İsteği kabul eden rahmetli Önder, birçok kanun, tüzük, yüksek yargı kararı ve hukuk kitabını tarayarak avukat, savcı ve yargıçlara rehber olabilecek bir sözlük hazırladı. Sözlük TDK'de ilgili kol ve komisyonlarda incelenip son şekli verildikten sonra TDK'ce 1966 yılında yayımlandı:

Önder, Ali Rıza; *Yasa Dili Sözlüğü*, Ankara 1966, VII+255 s., TDK Yayınları: 252.

Önder, 1963-1970 yılları arasında Ankara'da Yüksek Hâkimler Kurulunda raportör olarak görev yaptığı için TDK ile ilişkilerini yoğunlaştırmıştı. 1966 yılında toplanan XI. Türk Dil Kurultayında Onur Kurulu Üyeliğine seçildi. Üyeliği 1974-1976 ve 1980-1982 dönemleri hariç 1969-1983 yıllarında devam etti.

1972-1974, 1976-1978 ve 1982-1983 dönemlerinde de Onur Kurulunun başkanlığına seçildi. TDK'de itibarı yüksekti. Nitekim, fotoğrafını (*resim 2*) verdiğimiz 17. Türk Dil Kurultayı'nda toplantıyı yönetmek üzere Kurultay Divan Başkanlığına seçildi (28 Ekim 1980). Kurultayı başarıyla yönetti.

TDK'nin kamu yararına çalışır bilim derneği olarak hizmet verdiği 1932-1983 ve devlet bilim kurumuna dönüştüğü 1983 sonrası dönemde aylık yayın organı Türk Dili dergisinde 1954-1991 yıllarında 35 dil yazısının yayımlandığını görüyoruz. Bu sayı, hiç de küçümsenecek bir sonuç değildir. Yazıların konu ve önemini kavramak açısından ilk üç ve son üç yazısının künyesini vermekte yarar vardır:

- “Tanrı Göwendire”, *Türk Dili*, C 3, S 29, 2/1954, s.282-283.
- “İl Var, Ulus Var”, *Türk Dili*, C 3, S 32, 5/1954, s.477-478.
- “Göçebaylık”, *Türk Dili*, C 3, S 35, 8/1954, s.672-673.
- “Mahkeme-Yargılık”, *Türk Dili*, C 45, S 369, 9/1982, s.184.
- “Tanrı Kavramı”, *Türk Dili*, C 54, S 472, 4/1991, s.207.
- “Okumak-Çağırma”, *Türk Dili*, C 54, S 479, 11/1991, s.375.

Ali Rıza Önder, TDK 1982 Anayasası ile kamu bilim kurumuna dönüştürülünce eski dernek üyelerinin kurduğu Dil Derneği oluşumunda da görev aldı. Kurucu üyelerinden biriydi.

Ölümünün 25. yıl dönümünde Ali Rıza Önder'i saygıyla anıyoruz. Kabri ışıklarla dolsun!

ALİ RIZA ÖNDER'İN TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI DERGİSİNDE YAYIMLANAN YAZILARI

Hayrettin İVGİN

Türk Folklor Araştırmaları dergisi İhsan Hınçer (1916-1979) tarafından Ağustos 1949'da yayımlanmaya başlandı. Aylık olarak aralıksız Ocak 1980 ayına kadar 366 sayı İstanbul'da yayımlandı. Ekim 1979'da İhsan Hınçer vefat ettikten sonra üç ay daha (üç sayı) yayımlandı. Türk folklorunun derlenmesi, araştırılması konusunda bir ekol görevi üstlendi. Toplam 8905 sayfalık bir folklor hazinesi ortaya çıktı. 19 ciltlik büyük bir külliyattır. 30 yıl 5 ay yayın hayatı olmuştur.

Ali Rıza Önder 1918 yılında Kayseri'nin Turan köyünde doğmuştur. 1933 yılında ilkokulu, 1936'da ortaokulu, 1939 yılında liseyi bitirmiştir. 1942 yılında Ankara Hukuk Fakültesinden mezun olarak hukukçu olmuştur. 1945'da Pertek Cumhuriyet Savcılığına atanmıştır. Hınıs, Göle, Ürgüp, Erzincan savcılıklarında bulunmuştur.

1959'dan 1963 yılına kadar dört yıl Osmaniye Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı yapmış bu görevdeyken 1960 yılında 1. Sınıf Hakimliğe seçilmiştir. 1963 yılında Yüksek Hakimler Kurulu Raportörlüğüne getirilmiştir. Daha sonra sırayla Yargıtay Tetkik Hakimliğine ve Üyeliğine seçilmiştir. Emekli olduğu 1983 yılında emekli olmuştur. Ankara'da 22 Haziran 1994 tarihinde vefat etmiştir.

Mesleği olan hukukçuluğunun dışında Türk kültürü, özellikle halk bilimi konularında uğraşmış ve çok önemli araştırma-derleme yazıları yayımlanmıştır. İlk şiirini Kayseri Gazetesinde Yurdum adıyla 1935'te yayımlamıştır. Ölümüne kadar sürekli araştırma-tarama-derleme yapmış, yazılar yayımlamıştır. "Rıza Yonuz", "Eğrioglu" takma adlarıyla şiirler ve yazılar da yazmıştır.

Görev yaptığı illerin mahalli gazete ve dergilerinde yazıları yayımlanmıştır. Kars Gazetesi, Şenkaya Gazetesi, Ürgüp Gazetesi, Erzincan gazetesi, Yeni Adam (Adana) Gazetesi, Osmaniye Postası Gazetesi, Hakikat (Osmaniye) Gazetesi, Cumhuriyet (İstanbul) Gazetesi, Ulus (Ankara) Gazetesi, İstiklâl (Kayseri) Gazetesi, Doğruyol (Kayseri) Gazetesi, Hakimiyet (Kayseri) Gazetesi gibi gazetelerde makale ve yazıları yayımlanmıştır.

Yeni Erciyes (Kayseri), Filiz (Kayseri), Türk Dili (Ankara), Türk Düşüncesi (İstanbul), Türk Folklor Araştırmaları (İstanbul), Yeni Adam (Ankara) dergilerinde özellikle araştırma yazıları yayımlanmıştır.

Pek çok bilimsel seminer, sempozyum ve kongrelere katılmış, halk bilimle ve halk edebiyatıyla ilgili bildirimler sunmuştur.

Onun yayımlanmış halk bilim ve hukukla ilgili kitapları da bulunmaktadır. 1955 yılında Kayseri'de yayımladığı "Yaşayan Anadolu Efsaneleri" adlı kitabı halk bilimi açısından son derece önemlidir. Bu kitapta Anadolu'nun çeşitli yörelerinden halk ağzından derlenmiş 23 efsane yer almaktadır.

Ali Rıza Önder'in Türk Folklor Araştırmaları dergisinde toplam 54 yazısı yayımlanmıştır. İlk yazısı TFA'nın 40. Sayısında 1952 (Kasım) yılında çıkmıştır. Son yazısını da 1978 (Aralık) yılında 353. Sayısında yayımlamıştır.

Bu çıkan 54 yazıyı tasnif ederek;

- Folklorcularla İlgili Tanıtım Yazıları
- Söylenceler/Efsanelerle İlgili Yazıları
- Halk Edebiyatıyla İlgili Yazıları
- Saz Şairleri/Âşıklarla İlgili Yazıları
- Tanıtma ile İlgili Yazıları
- İnanışlar Geleneklerle İlgili Yazıları
- Aşiret ve İnsan Adları ile İlgili Yazıları
- Bazı Derlemelerle ilgili Yazıları

A. Folklorcularla İlgili Tanıtım Yazıları

- "Vehbi Cem Aşkun", Sayı: 160, Kasım 1962, Yıl: 14, Cilt: 7, s. 2887-2888.
- "Ömer Asım Aksoy", Sayı: 165, Nisan 1963, Yıl: 14, Cilt: 8, s. 3032-3033.
- "Şevket Beysanoğlu", Sayı: 179, Haziran 1964, Yıl :15, Cilt: 8, 3426-3427.
- "Mehmet Önder", Sayı: 182, Eylül 1964, Yıl: 16, Cilt: 9, s. 3514-3516.
- "Mehmet Fahrettin Kırzioğlu", Sayı: 185, Aralık 1964, Yıl: 16, Cilt: 9, s. 3595-3597.
- "Hikmet Dizdaroglu", Sayı: 190, Mayıs 1965, Yıl: 16, Cilt: 9, s. 3737-3738.
- "Cahit Öztelli", Sayı: 193, Ağustos 1965,

Yıl: 17, Cilt: 9, s. 3819-3821.

8. “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu”, Sayı: 196, Kasım 1965, Yıl: 17, Cilt: 9, s. 3903-3905.

9. “Mustafa Adil Özder”, Sayı: 207, Ekim 1966, Yıl: 18, Cilt: 10, s. 4214-4215.

10. “Naki Tezel”, Sayı: 209, Aralık 1966, Yıl: 18, Cilt: 10, s. 4267-4268.

11. “Ord. Prof. Dr. Fındıklıoğlu Ziyaeddin Fahri”, Sayı: 212, Mart 1967, Yıl: 18, Cilt: 10, s. 4353-4355.

12. “Ahmet Kutsi Tecer”, Sayı: 218, Eylül 1967, Yıl: 19, Cilt: 11, s. 4515-4517.

13. “Ahmet Şükrü Esen”, Sayı: 222, Şubat 1968, Yıl: 19, Cilt: 11, s. 4631-4633.

14. “Veysel Arseven”, Sayı: 232, Kasım 1968, Yıl: 20, Cilt: 11, s. 5120-5122.

15. “Şükrü Elçin”, Sayı : 236, Mart 1969, Yıl: 20, Cilt: 12, s. 5232-5233.

16. “Şerif Baykurt”, Sayı: 245, Aralık 1969, Yıl: 21, Cilt: 12, s. 5475-5476.

17. “Fikret Memişoğlu (1917-1968)”, Sayı: 286, Mayıs 1973, Yıl: 24, Cilt: 14, s. 6642-6643.

18. “İshak Sungurluoğlu”, Sayı: 290, Eylül 1973, Yıl: 25, Cilt: 15, s. 6754-6755.

19. “Osman Baki Yey (1906-1969)”, Sayı: 298, Mayıs 1974, Yıl: 25, Cilt: 15, s. 6987-6988.

20. “Hasan Eşref Ertekin”, Sayı: 303, Ekim 1974, Yıl: 26, Cilt: 15, s. 7114-7115.

21. “Kastamonulu İhsan Ozanoğlu”, Sayı: 318, Ocak 1976, Yıl: 27, Cilt: 16, s. 7543-7545.

B. Söylenceler/Efsanelerle İlgili Yazıları

1. “Bahrat ile Atik”, Sayı: 156, Temmuz 1962, Yıl: 13, Cilt: 7, s. 2772-2773

2. “Gül Baba”, Sayı: 162, Ocak 1963, Yıl: 14, Cilt: 7, s. 2941

3. “İncili Köyünün Batışı”, Sayı: 343, Şubat 1978, Yıl: 29, Cilt: 18, s. 8229 (Ardanuç İncili Köyü Efsanesi)

4. “Karacadağ”, Sayı: 347, Haziran 1978, Yıl: 29, Cilt: 18, s. 8341 (Diyarbakır-Karacadağ Efsanesi)

5. “Kutu Deresi”, Sayı: 353, Aralık 1978, Yıl: 30, Cilt: 18, s. 8524 (Tunceli Efsanesi)

6. “Mama Hatun Efsanesi”, Sayı: 326, Eylül 1976, Yıl: 28, Cilt: 17, s. 7750-7751 (Erzincan Efsanesi)

7. “Altın Kalbur”, Sayı: 331, Şubat 1977, Yıl: 28, Cilt: 17, s. 7911-7912 (Bitlis’in Zeyno Mahallesi efsanesi)

C) Halk Edebiyatıyla İlgili Yazıları

1. “Hınıs’tan Kelimeler ve Deyimler”, Sayı: 58, Mayıs 1954, Yıl: 5, Cilt: 3, s. 923-925

2. “Eğin Manileri”, Sayı: 115, Şubat 1959, Yıl: 10, Cilt: 5, s. 1839-1840

3. “Erzincan’da Mizah-I”, Sayı: 125, Aralık 1959, Yıl: 11, Cilt: 6, s. 2048 (Alaaddin Sağ’ın yemekler şiiri var)

4. “Erzincan’da Mizah-II”, Sayı: 129, Nisan 1960, Yıl: 11, Cilt: 6, s. 2130-2131 (Alaaddin Sağ’ın 2 şiiri var)

5. “Mezar Taşları Edebiyatı: Karacaali Köyünde Mezar Taşları”, Sayı: 227, Haziran 1968, Yıl: 19, Cilt: 11, s. 4779-4782

6. “Hınıs Konuşması”, Sayı: 61, Ağustos 1954, Yıl: 6, Cilt: 3, s. 970

D) Saz Şairleri/Aşıklarla İlgili Yazılar

1. “Ürgüplü Âşık Mahfî”, Sayı: 99, Ekim 1957, Yıl: 9, Cilt: 5, s. 1573-1574

2. “Ürgüplü Memiş Şahin”, Sayı: 105, Nisan 1958, Yıl: 9, Cilt: 5, s. 1680-1681 (İki adet sel laketi destanı yer alıyor)

3. “Tomarzalı Ali Kırbıyık”, Sayı: 248, Mart 1970, Yıl: 21, Cilt: 12, s. 5566-5568

4. “Ölümünün 32. Yılında: Halk Ozanı Şerife Soykan (1879-1944)”, Sayı: 324, Temmuz 1976, Yıl: 27, Cilt: 16, s. 7701-7702

5. “Ölümünün Yıldönümünde:Âşık Ali Huzurî Coşkun”, Sayı: 40, Kasım 1952, Yıl: 4, Cilt: 2, s. 639-640 (Huzurînin 1899-1951 kısa hayat hikâyesi ve şiirleri bulunuyor)

E) Tanıtma ile İlgili Yazıları

1. “Oğuzlama ve Basri Gocul”, Sayı: 108, Temmuz 1958, Yıl: 9, Cilt: 5, s. 1727-1728 (Basri Gocul ve Oğuzlama eseri tanıtılıyor)

2. “Mutasavvıf Bir Şair: Kemahlı Tahir Divanı”, Sayı: 124, Ağustos 1959, Yıl: 11, Cilt: 6, s. 1969

3. “Kayseri Halkbilimi ve Kâzım Yedekçioğlu,” Sayı: 153, Nisan 1962, Yıl: 13, Cilt: 7, s. 2687-2688

4. “Halk Şiiri Yazan Aydın Şairler: Popüler Türküler Şairi Hasan Turan”, Sayı: 200, Mart 1966, Yıl: 17, Cilt: 10, s. 4031-4032

5. “Kitaplar Arasında: Kayseri Halkbilimi Çalışmaları ve Kayserim”, Sayı: 312, Temmuz 1975, Yıl: 26, Cilt: 16, s. 7361 (Yunus Emre Özkulu'nun Kayseri adlı kitabı tanıtılıyor)

F) İnanışlar-Gelenekler'le İlgili Yazıları

1. “Ürgüp Dügünlerinde Nahıl”, Sayı: 82, Mayıs 1956, Yıl: 7, Cilt: 4, s. 1315-1317

2. “Hırsızlıkta Uğur”, Sayı: 87, Ekim 1956, Ekim 1956, Yıl: 8, Cilt: 4, s. 1388-1389

(Arı kovana çalmanın uğur getireceğine ilişkin inanış anlatılıyor)

3. “Kırlangıç Uşağı”, Sayı: 91, Şubat 1957, Yıl: 8, Cilt: 4, s. 1444-1445 (Gözleri iyileştiren halk sağaltıcıları anlatılıyor)

G) Aşiret ve İnsan Adları ile İlgili Yazıları

1. “Tunceli Bölgesindeki Aşiretler ve Kabile Adları”, Sayı: 48, Temmuz 1953, Yıl: 4, Cilt: 2, s. 757-758

2. “Hınıs'ta Aşiretler” Sayı: 65, Aralık 1954, Yıl: 6, Cilt: 3, s. 1029

3. “Hınıs'ta İnsan İsimleri”, Sayı: 69, Nisan 1954, Yıl: 6, Cilt: 3, s. 1099-1100

4. “Göle'de İnsan İsimleri”, Sayı: 74, Eylül 1955, Yıl: 7, Cilt: 4, s. 1180-1182

H) Bazı Derlemelerle İlgili Yazılar

1. “Mahalli Danslar: Hınıs'ta Oyun Çeşitleri”, Sayı: 52, Kasım 1953, Yıl: 5, Cilt: 3, s. 818

2. “Bir Ürgüp Güzellemesi”, Sayı: 93, Nisan 1957, Yıl: 8, Cilt: 4, s. 1474 (Yusuf Sadi'den söz ediliyor ve bir ilahi başlıklı 1220 Hicride/1798 Miladide yazılmış bir Ürgüp Güzellemesi şiiri var)

3. “Bir Er Mektubu”, Sayı: 150, Ocak 1962, Yıl: 13, Cilt: 7, s. 2622 (1941 doğumlu Osman Dönmez'in Kara Tren destanı var)

Buna göre Ali Rıza Önder, Türk Folklor Araştırmaları dergisinin yayımlanan tamamı olan 366 sayıdan 54'ünde yazısı çıkmıştır. Bu da derginin yayın hayatının %15'inde Ali Rıza Önder bulunduğunu göstermektedir.

T.F.A. dergisinde 1970 yıllarında Kütüphaneci olan kızı Filiz Önder'in de 2 adet yazısı yayımlanmıştır. Bu yazıların ikisi de babası Ali Rıza Önder'le ilgilidir.

Yazılardan birisi “Folklorcularımız: Ali Rıza Önder” başlığını (TFA, Sayı: 251, Aralık-Haziran

1970, s. 5646-5647), diğeri “Ali Rıza Önder'in Halk Bilim Yazıları” başlığını (TFA, Sayı: 257, Aralık 1970, s. 5811-5813) taşımaktadır.

Bu yazılar kaleme alındığında Ali Rıza Önder henüz hayattaydı ve en verimli dönemindeydi.

Ali Rıza Önder çok çeşitli dergilerde gazetelerde makaleler, derlemeler, araştırmalar ve şiirler yayımlamıştır. Onun bu çalışmalarının tümünü benim yaptığım bu tarama çalışması ile bütünleştirmek gerektiğine inanıyorum. İşte o zaman Ali Rıza Önder'in halkbilimciliği, yazarlığının gücü ve yaptığı çalışmalarının değeri anlaşılacaktır.

İlk tanıştığım yıl 1974... O zamanki adıyla TFA (Türk Folklor Araştırma Kurumu) çatısı altında tanıdım Ali Rıza Önder'i. Verdiği bir konferans esnasında tanışma şansını bulmuştum. Siyah-Beyaz televizyona ilk defa çıkmış, çiçeği burnunda genç bir ozandım. Benimle çok ilgilenmişti. Ben de kendisini çok sevmiştim. Ali Rıza Önder'in İlgimi çeken ve kendime çok yakın bulduğum, kendimden birçok şeyler bulduğum babacan kişiliğinin yanı sıra, ismi olmuştu. Ali Rıza ÖNDER adının zihnimde ilk bıraktığı iz ve imaj, kendime bile çok çarpıcı gelmektedir. Şöyle ki: Bilge kişiliği ile ün salmış babamın küçüklüğümde beri; Allah'ın Aslanı diye yudum yudum anlattığı Hz. Ali'nin adının ön adı oluşu, ikinci adı Rıza'nın babamın adı oluşu ve Önder soyadının da ulu önder Atatürk'ü çağrıştırması; hafızamın derin zemininde silinmez bir etki yapmıştı. Bu kadarla da kalmadı. Kendisinin, büyük dedemin mezarının bulunduğu Kayseri doğumlu oluşu beni duygusal olarak da bağlamıştı. Hele hele doğduğu köyün, daha sonra gidip konserler verme şansına sahip olduğum Turan adını taşıması, köklerimizden bağlamıştı. O andan itibaren geçen süreçte, tanış olduğum birçok kişinin adlarını zaman zaman anımsamakta zorlandığım halde, Ali Rıza Önder ismi zihnimden asla çıkmadı. Ali Rıza önder adının zihnimden çıkması bir yana, gün geçtikçe ve tanıdıkça belleğime iyice kazınmıştı. Aynı oranda da dostluğumuz ilerlemiş, aramızdaki yirmi beş yılın üstünde yaş farkına rağmen iyi bir arkadaş ve dost olmuştuk. Özellikle 1980'li yıllar, 1990'lı yıllar ve ölümüne kadar sık sık ve hemen hemen her hafta mutlaka görüşürdük. Onu bir dost ve büyüğüm olarak, her yönüyle çok iyi tanıdım. Çalışmalarını takip ettim, kitaplarını okudum, makalelerini inceledim, konferanslarına katıldım veya sonradan edinin, okudum.

Ali Rıza Önder, gerek hukuk alanında, gerek halk bilimi alanında ve gerekse diyalog içinde olduğu tüm sosyal çevrelerde sevilen, sayılan bir kişiliğe sahip önemli bir şahsiyetti. O aynı zamanda iyi bir şairdi. Serbest şiirler yazdığı gibi Harmanî

mahlasıyla hece şiirleri de oldukça başarılıdır. Yazdığı hece şiirlerini zaman zaman bana getirir, bir halk ozanı olarak incelememi isterdi. Oldukça başarılı olduğunu söylediğimde konu ile ilgili hem kendine olan güveninin arttığını söyler hem de memnuniyetini bildirmek üzere teşekkür ederdi. Bu tavrı dahi onun ne denli mütevazı bir kişiliğe sahip olduğunun en bariz örneğidir.

Ali Rıza Önder'in, hem vatan sevgisini işleyen hem sosyal içerikli özellikler taşıyan, hem de içinde çağdaş terim ve öğeler barındıran, benim de önceden iyi tanıdığım, adeta öğüt niteliğindeki çok başarılı bir şiiriyle sizleri baş başa bırakıp, sözlerimi noktalamak istiyorum.

GELİR

İşlenen toprağın adı vatandır
İşleyen elleri öpesim gelir
Doğayı kirletip bozan densizdir
Varıp yuvasını yapasım gelir

Uzlaşamıyorsa inanç ile tıp
Uygur insan için en büyük ayıp
Herkesten ayrık bir yol arayıp
İmamın izinden sapasım gelir

Gece besmelesiz haram yutanın
Gündüz aldatmaca oruç tutanın
Atadan kalanı ite satanın
Çekip külahını kapasım gelir

Ödüksüz yarıştan kıvanç duyana
Vicdana baş eğip Hakka uyana
Şu yolda yığıtçe kelle koyana
Tanrı'nın izniyle tapasım gelir

Âşık Harmanî'yim ferman dinlemem
Dermansız ölürüm dertten inlemem
Rüşvet-i kelimadan tövbe anlamam
Külfetsiz nimeti tepesim gelir

'MİDİLLİ' ALİ RIZA'DAN ONURLU YARGIÇ ALİ RIZA ÖNDER'E

Y. Bekir YURDAKUL

Amcamdı anısı güzel Ali Rıza Önder. Babamla amca çocuklarıydılar. “İyi de soyadı?” dediğinizi duyar gibiyim. Onu da söyleyiveririm. Ali Rıza amcamın babası Ali Çavuş, dedem Yunus Bekir, bir kardeşleri daha var (Hacı); soyadı yasası çıkınca 1934'te, orada da “Çekirdek aile bütünlüğü olanlar, ayrı ayrı diledikleri soyadı alabilirler...” denince üç kardeş farklı tercihlerde bulunmuşlar. Ali Rıza amcamlar “Önder”de karar kılarken babam, “Yurdakul”u tercih etmiş. Üçüncü kardeşin seçimi de ailenin lakabından (Eğrioğulları) “Eroğul” olmuş.

“Ufaktım ufacıktım” yıllarımda ayrı kentlerde oturuyor olmamızın sonucu, yalnızca adını bilirdim Ali Rıza amcamın. Ta ki babam beni, söz verdiği gibi, 1965'in Nisanında, o güzelim bayram gününün / 23 Nisanın hemen sonrasında Ankara'ya götürsün.

Çok kardeşti amcamlar, ikisi kız yedi kardeştiler... Hepsinin adını bilirdim de o yıla (1965'e) değin, en küçükleri dışında (o da 1963'te, iki oğlu ve karısıyla bizi görmeye köye gelmişti), ötekileri görmüşlüğüm yoktu.

Bir on gün kadar kalmıştık Ankara'da, öğretmenim Süleyman Kılıç da uygun görmüş ki okuldan “izinli”ymişim.

Sonra Ankara yıllarımız başladı. 1965-79 döneminde, sık olmasa da çaldım kapısını. Bize gelişleri de eksik olmazdı. Ortaokul yıllarımızda bir dönem (babamın rahatsızlığı nedeniyle), kardeşimle benim, “veli” miz de olmuştu. Hakkında her şeyi, o görüşmelerde kendim buldum, öğrendim.

Bize her gelişinde, babamın, hemen evimizin girişindeki kütüphanesini dikkatlice gözden geçirir, sanki “düzeni yerinde mi, kullanmakta mıyız”ın ardına düşerdi...

Hayata 1918'de gülümsemiş, ilkokulu Turan ve Mimar Sinan'ın da köyü olan Ağırna'sta okumuş, Kayseri Lisesinin ardından, 1942'de Ankara Hukuk Fakültesini bitirmiş, bir yıl sonra da evlenmişti.

Ali Rıza amcamın Ankara'ya gelişi de bir dolu

öyküyü barındırır aslında. Bir süre, o zamanlar, ilk eşiyle Ankara'da oturmakta olan babamın, bugün Cebeci Tren İstasyonunun olduğu yerdeki evlerinde kalır. Babamın anlattığıdır; ayağında çarıkla gelmiştir genç Ali Rıza Ankara'ya... Yokluğa boyun eğmemiş, o dönemin “sosyal” devletinin gençlere tanıdığı olanaklardan, gösterdiği başarıyla yararlanıp tam “leyli” (parasız) okumuştur.

1945'te, Pertek Cumhuriyet Savcısı olarak başlamıştı çalışma yaşamı. Hınıs, Göle, Ürgüp, Erzinçan savcılıklarında bulunmuş, 1959'da Osmaniye ağır ceza mahkemesi yargıçı olmuştu. Bir yıl sonra da “birinci sınıf” hâkim... 1963'te Ankara yılları başlamıştı. Artık Yüksek Hâkimler Kurulundaydı. Sonrasında da Yargıtay'da görev üstlendi.

Hukuk gibi bir alanda çalışmasına karşın araştırmayı, yazmayı seven, bu çalışmalara da vakit ayıran (görev yaptığı her yörede yaşama kültürüne ilişkin araştırmalar/ halkbilim çalışmaları yapmış, bunları titizlikle kaleme alıp yayımlamış) bir insandı. Dahası evine bağlıydı, (Filiz, Tuna, en küçükleri yaşıttım Armağan) üç de kızı vardı. Bir gün sormaktan alamamıştım kendimi:

- Amca, ev önemli senin için, işin zaten yoğun, bir yandan da dil, halkbilim araştırmaları, dergilere yazılar, konuşmalar... nasıl vakit buluyor ya da nasıl yetiştiriyorsun?

Tatlı tatlı gülümsemiş, elini yirmili yaşlarını sürmekte olan yeğeninin omzuna koymuş, “Sevgili yeğenim, Yunusçuğum, insan, sevdiği iş için, ne kadar yoğun çalışsa da her zaman vakit bulabilir/ ayırabilir. Şöyle yapıyorum: örneğin servisin gelmesine on dakika kala hazır oluyorum. O on dakika benim için önemli bir zaman dilimi, o arada bir yazı okuyorum, bir dergi karıştırıyorum. Kısacası, ‘bir gün bir vakit bulursam’ diye beklemiyorum sevdiğim, beni mutlu eden işler için...” demişti.

Türk Folklor, Etnografya ve Turizm Derneği ve Türk Dil Kurumundaki (TDK) çalışmaları, folklor araştırmaları; “Yaşayan Anadolu Efsaneleri” (1955), “Yasa Dili Sözlüğü” (1966), “Hukuk Araştırmaları” (1968) ve “Kayseri Basın Tarihi”

(1972) gibi yayınları hep aynı sevgi ve sabırla örülmüştü. “Seçkin Kayserililer”, “Türk Halkbilimcileri”, “Türk Düşünürleri”, “Türkçenin Gelişmesi”, “Türk Tüze Sözlüğü” çalışmalarıysa -adlarından da anlaşılacağı gibi- uzun erimli işlerin üstesinden gelme istek ve kararlılığının birer göstergesidir.

Ankara yıllarımı tamamlayıp görev gereği ve rastlantıyla onun savcılıktaki son durağı Erzincan’ın yolunu tutunca ben, araya geniş zamanlar girivermişti. Bugün buradan bakınca 1983’te, dönemin darbecilerince (Rastlantıya bakın ki bu yazıyı da son aleni darbenin yıldönümünde, 12 Eylülde yazmaktayım!) kapatılan TDK’nin süreği olarak kurulan, üyesi olduğu Dil Derneğinde -eşzamanlı olmasa da- üye ve uzun yıllar İzmir temsilcisi olarak çaba göstermem kimbilir belki de ondan bana armağan bir tutumdur.

22 Haziran 1994’te, “Benden bu kadar!” deyişini İzmir’de, Cumhuriyet gazetesindeki duyurudan öğrenmiştim.

Yeni binyılın başlarında, 2008 ya da 2009 olmalı (olasıdır ki aramızdan ayrılışının on beşinci yılında), ağabeyi, anısı güzel Enver amcamla (1916 Kayseri-2012 İstanbul) İzmir’deki evimizin balkonunda kavun-beyazpeynir eşliğinde bir öğle rakısına oturmuşken Ali Rıza amcamı da anmıştık. Enver amcamın o gün anlattıklarını not almış, içlerinden birini yayıma hazır dosyamın (“Saklı Misket Çağları”) seçkin metinleri arasına yerleştirmiştim.

Hadi, Ali Rıza amcamın Atatürk’le buluşmalarının o şirin öyküsünü de okuyuverin:

Midilli’yi Niye Almadık?

Enver Önder ile...

Gazi Mustafa Kemal gelecek dediler. Sıra olduk bekliyoruz.

Ben dörde gidiyorum. İlk sıradayım. Hayretin abim beşte okuyor ya sırada hemen arkamda. Küçük kardeşimiz, beş yaşında okula başlayan Ali Rıza, Atatürk’ü görmeye o da gelmiş. Benim önümde dikiliyor.

Gazi geldi. Amcam Yunus Bekir de yanında. Amcam bizi Gazi’ye tanıttı.

Mustafa Kemal, Ali Rıza’yı, “Babamın adı da Ali Rıza’ydı...” diyerek okşadı. Ali Rıza da ona gü-

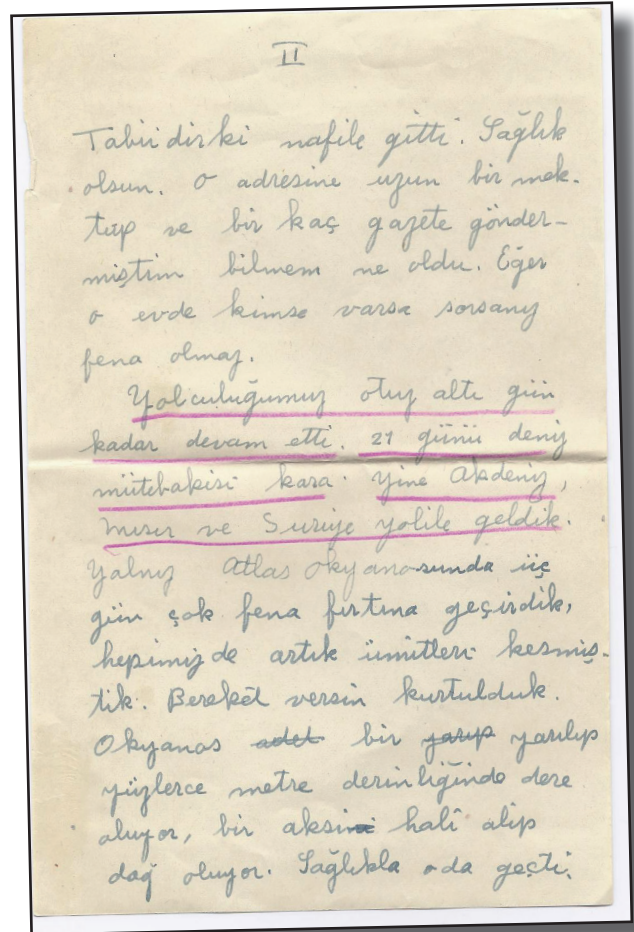
lümseyince, “Midilli Ali Rıza!” diyerek yanağını sıktı.

Amcam Yunus Bekir, “Madem güzeldi, Midilli’yi niye almadık?” dedi.

Gazi hemen yanıtladı:

“Yine de Midilli’den yoksun değiliz! Ali Rıza var ya!”

Amcası, dedem Yunus Bekir’in (1868 Kayseri-9 Ocak 1931 Şarkışla) gömütünü (mezarını) Şarkışla’dan, doğduğu, adını verdiği, epey emeğinin geçtiği köyüne/ Turan’a taşımakla kalmamış; gömüt taşı için yazdığı iki dizyle (“Düşman idin cehalete, taassuba ve zulme/ Gerçekleşir emellerin Yunus Bekir üzülmeye”), yaşamı gericilikle/ sultanlıkla/ zulümle/ cehaletle mücadeleyle geçmiş, anısı güzel dedemin kimliğini de incelikle ortaya koymuştur. Amcamdı Ali Rıza Önder!

Bir toplumda, bir şehirde veya bir ülkede refah seviyensin artması, korku ve tedirginliklerin kontrol altına alınması ve dünyaya insan olarak gelmenin bir yansıması olarak ortaya çıkan “yaşama sevincinin” canlı ve diri tutulması, orada yaşanan hayatın odak noktasına insanın yerleştirilmesiyle mümkündür.

İnsanın varlık sebebine göre kurulan şehirler, insanın umudu ve yaşama sevincine göre şekillenen yönetim anlayışı ile liyakat, alın teri ve itimat duygularının dumura uğramadığı yerler hala var mıdır? Elbette vardır ve bu yerler yüzölçümü ve nüfusuna bakılmaksızın eğitim, bilim ve kültürde inkişaflarını sürdürmektedirler. Hala insanlığın cazibe merkezi olmayı ellerinde tutmaktadırlar.

Bu çizgiyi yakalamanın en önemli aşamalarından bir tanesi de bir toplum, bir şehir veya bir ülkenin kendisine kimlerin hizmet edip etmediği noktasında, sahip olduğu farkındalıktır. Bu farkındalık o şehrin özü, ruhu ve medeniyet çizgisidir. Gelişmiş toplumlarda çok sayıda gördüğümüz festival, şenlik ve anma günleri ile müze evler ve cadde, sokak ve meydan isimlerindeki şahsiyetlere, yerel bazda gösterilen sevgi, muhabbet ve vefa örneğidir.

İçinde yaşadığımız ve kültürüyle hemhal olduğumuz Kayseri’de bu noktaya bir türlü gelemedik. Kayseri’ye kim hizmet ediyor, insani değerlerini ve kültürünü kimler yaşatmaya çalışıyor, kimler bu uğurda çile çekiyor ve Kayseri’nin nimetlerini kimler topluyor. Bu denge unsuru, her dönem ihmal edilmiş ve günümüzde ise muallakta kalmıştır. Gücün, itibarın ve eşyaya sahip olmanın avantajları, her dönem kültürel ve insani değerleri gölgede bırakmıştır.

Bu sebepledir ki; Kayseri kültür ve Sanat Haftalarını yaşatamadık, dünya kültür mirasına bir festival armağan edemedik, sahip olduğumuz tarihi mirası tanıtamadık. Bu sebepledir ki, dünya çapında sanatçı, sporcu, yazar, bilim adamı ve siyasetçi yetiştiremedik. Kendi atmosferi içerisinde, renkli ve süslü kelimelerin koşuşturduğu bir hayatı yaşıyoruz.

Bütün bu bilgilerin ışığı altında; Kayseri’ye olan hizmeti ve katkıları unutilan, ahlaki, karakteri ve ilkeli yaşamı tarihin tozlu sayfalarında bırakılan önemli, şahsiyetlerden bir tanesi de Yunus Bekir’dir.

Yunus Bekir kimdir? Nerelidir? Hangi hizmetleri yapmıştır? Hayatı, insanı ve sevgiyi nasıl tasavvur etmiştir? Türk olmanın ve Türk kalmanın omuzlarına yüklediği tarihi görevi nasıl hayata aktarmıştır? Devlete, devlet malına ve devlet görevine nasıl bakmıştır? Avrupa’nın çeşitli ülkelerine, neden gitmek zorunda kalmıştır? Hangi cephelerde savaşmış ve kaç yıl zindanlarda yatmak zorunda kalmıştır? Bu ve benzeri soruları çoğaltabiliriz. Buradaki asıl amacım Yunus Bekir’in yaşam macerasını anlatmak değildir. Bu konuda bilgi sahibi olmak isteyenler, “Türkçü Gazeteci Yunus Bekir” isimli kitaptan istifade edebilirler.

Osmanlı Devleti’nin son döneminde yaşanan ekonomik, sosyal ve kültürel iflasın ezikliğini yaşamış, “zamanın ruhu” denilen inceliği özümsemiş ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin yeni bir fırsat, yeni bir trampen ve yeni bir dinamizm olacağı düşüncesiyle, kollarını sıvayarak işe koyulan Yunus Bekir, geri kalmışlığı ortadan kaldırıp, gelişmiş batı toplumları seviyesine ulaşmak istiyordu. Bunun için de, bir başka deyimle, geri kalmışlığı besleyen, büyüten ve muhafaza eden “Cehalet, Hurafe ve Fukaralığı” yenmek ve yok etmek için çalışmıştır.

Bu uğurda, en büyük destekçisi dönemin Kayseri Valisi Muammer Beydir. Bu kahraman iki insan için, “Kayseri’nin rengini, kokusunu ve dokusunu kurtarmış, muhafaza etmiş ve zenginleştirmiş insanlar” ifadesini kullanabiliriz. Bu fedakar, gözü kara ve yiğit iki insan Avrupa’nın herhangi bir şehrinde bu işleri yapmış olsalardı, şimdiye kadar kaç kez filmleri çekilir, belgeselleri hazırlanır ve haklarında onlarca kitap yayınlanırdı. Vali Muammer Bey ile birlikte, Yunus Bekir’in Kayseri ve çevresine yaptıkları hizmetler, yarım kalanlar ve yapmak istedikleri işlerle ilgili geniş bilgi “Türkçü Gazeteci Yunus Bekir” isimli çalışmadan temin edilebilir.

Vali Muammer Bey tarafından kendisine teklif edilen üst düzey görevleri, görev unvanlarını ve ücretleri reddederek bir gönül eri, gönüllü cengaver ve hizmet eri anlayışıyla hareket eden Yunus Bekir’in en önemli hizmeti 29 Ağustos 1910 tarihinde ilk Türkçe Gazete olan “Erciyes Gazetesi”ni yayınlamış olmalarıdır.

Kayseri bugüne kadar; sahip olduğu kurumları, imkanları ve yetmiş elemanları ile Erciyes Gazetesi'nin yayınlanmadan önceki ve sonraki Kayseri'nin basın ve kültür dünyasının belgeselini hazırlayabilmiş olsaydı. İşte o zaman Vali Muammer Bey ve Yunus Bekir'in yaptıkları hizmetin önemi daha kolay anlaşılırdı. Bir toplumda, dürüst ve ilkeli yaşayan bu çizgideki kahramanlar ne kadar çok iyi tanıtılırsa, o toplumun varlığı ve kültür dünyası asla tehlikeye düşmez. Yeni nesil bu ruh ve dinamizmle hayatı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışacaktır.

Kayseri'ye hizmet edenlerle, nimetlerini toplayanlar arasındaki çelişkiye en güzel örneklerden bir tanesi de, bu gözü tok, gönlü tok cengaver iki insanın hazin sonudur. Vali Muammer Bey onca kaymakamlık, valilik, milletvekilliği ve benzeri devlet hizmetinden sonra, ikinci eşinin vefatı üzerine verem hastalığına yakalanır. Talas İlçesinin Endürlük köyünde Turan Ağanın kendisine tahsis ettiği bir evde yoksulluk, sefalet ve hastalık içerisinde, 14 Kasım 1928 tarihinde vefat etmiştir.

Yunus Bekir ise Kayseri'ye kazandırdığı, mihenk taşı konumundaki çok önemli hizmetlerin ardından, dava arkadaşından daha farklı bir hayatı olmamıştır. Artık, yaş kemale erdikten sonra, oğlunun Şarkışla'daki memuriyetinden dolayı, oğlunun yanında kalmaya başlamıştır. 08 Ocak 1931 tarihinde vefat etmiş ve Şarkışla Garipler Mezarlığına defnedilmiştir. Bu tarihten 45 yıl sonra, Yargıtay Üyesi yeğeni Ali Rıza Önder'in gayretleriyle, 21 Haziran 1976 tarihinde Şarkışla Garipler Mezarlığındaki kemikleri ve mezar toprağı Turan Köyündeki (Dimidere) yeni mezarına taşınmıştır.

Gücü, kudreti ve iktidarı ellerinde bulunduran bu iki insan isteselerdi, 1910'lu yıllarda vakıf arazilerini üzerlerine geçirirler, büyük paralar kazanırlar, önemli mevkilere gelirler ve hatta Kayseri'nin yarısını zimmetlerine geçirerek, sülalelerini zengin edebilirlerdi. Tıpkı "Ayanlar Döneminde" olduğu gibi bu yağmayı yaparlar ve kimsenin "gıki" çıkmazdı. Ancak; ahlaklı, ilkeli ve idealist tavırlarını bozmayan bu insanlar zoru, çileyi ve onurlu olmayı tercih etmişlerdir. Ruhları şad, mekânları cennet olsun.

Türk Devlet Yönetimi anlayışında ve Türk bürokrasisinde bu tür tuhafıklar her zaman yaşanmıştır. Öyle ki vatanın ve milletin geleceğini temi-

nat altına almak amacıyla, çeşitli cephelerde göğüs göğüse çarpışan ve ellerinden kılıç hiç düşmeyen paşalar, saray içerisinde estirilen fitne, fesat ve tefrika rüzgârları sayesinde, cephelerden çağrılmış ve kelleleri alınmıştır. Günümüzde; hâlâ, içtimai müesseselerimizde sadakat, ahlak ve fedakarlığın hiçbir anlamı kalmamış, yalalaklık ve şarlatanlık ön plana çıkmıştır. Kısacası, bize has vefasızlığı iki şekilde ortaya koyuyoruz. Birincisi, ya önüne duvar örerek burnunu kırıyoruz. İkincisi ise adını anmayarak, zamanın karanlık dehlizlerine bırakıyoruz.

Adını anmayarak, bir teşekkürü esirgeyerek, zamanın karanlık dehlizlerine bıraktığımız insanlardan bir tanesi de Yunus Bekir'dir. Kayda değer hizmetlerinin ardından, yaşlanınca bir kenara itilen, aranıp sorulmayan Yunus Bekir oğlunun himayesinde rahmeti rahmana kavuşmuş ve emaneti asıl sahibine, onurlu bir şekilde teslim etmiştir. Şarkışla Garipler Mezarlığındaki kimsesizliği 45 yıl sürmüş, 1976 yılında doğduğu topraklara ancak kavuşabilmiştir.

Ebedi istirahatgâhındaki yalnızlık ve sessizlik, 2008 yılına kadar devam etmiştir. Yunus Bekir'in çalışmaları, mücadelesi, edebi kişiliği ve gazeteciliği hakkında çalışmalar yapan, bilgi ve belgeleri toplayan Yargıtay üyesi yeğeni Ali Rıza Önder'in vefatından sonra, çocukları Yunus Bekir'in çalışmalarının derlendiği bazı dosyaları, tarih araştırmacısı Hüseyin Cömert'e vermişler.

Sayın Hüseyin Cömert, beni arayarak Yunus Bekir'le ilgili çok önemli bilgi ve belgelerin olduğu klasörlerin varlığından bahisle, bu değerli insanın unutulmaması ve Kayseri kültürüne kazandırılması amacıyla, gerek bir kitap çalışması veya belgeselinin hazırlanmasının üniversiteye yakışacağını ifade etti. Hemen kabul ettim. Gittim, Yunus Bekir'e ait dört klasör dosyayı teslim alarak, üniversiteye getirdim ve konuya muhatap olan ilgililere teslim ettim.

Aradan iki yıl geçtikten sonra, Sayın Hüseyin Cömert beni arayarak, dosyaları kendisine teslim edenlerin, dosyaların akıbetini sorduklarını ve bir çalışma yapıyorsa, hangi aşamada olduğunu öğrenmemi ve bu konuda bir gayret yoksa dosyaları iade etmemi istedi. Üniversitede, dosyaları teslim ettiğim akademisyenlere gittim. Henüz bir çalışma olmadığını öğrenince, dört klasörü geri aldım.

Klasörleri ben inceledim. Karşımda müthiş bir hazine ve bu hazinenin içerisinde, idealist bir insanın muazzam yaşam macerası, kaleme aldığı roman ve şiirler, Devletin çeşitli kademelerine ve önemli şahsiyetlere yazdığı edebi mektupları ile Türk toplumunun içinde boğulduğu “cehalet, hurafe ve fukaralığın” boyutları ve bu çamurdan kurtuluşa yönelik düşünce dünyası mevcuttu. Dosyaları inceledikçe Yunus Bekir’i daha iyi tanımaya ve onu keşfetmeye başlamıştım. Bununla birlikte, kendisine olan uzaklığı ve bilgi yetersizliğimden de utanıyordum.

Hüseyin Hocamı arayarak, bu hazinenin kaybolmaması ve Kayseri kültürüne kazandırılması amacıyla bir kitap çalışmasını birlikte yapabileceğimizi ifade ettim. Kendisi uygun gördü ve mevcut bilgi ve belgelerden istifade ederek, Mayıs 2010 ayında “Türkçü Gazeteci Yunus Bekir” isimli bir kitap yayınladık. Çalışmanın basılmasını, Yunus Bekir’in ailesinden iş adamı Sayın Bahri Coşkun temin ederek, Türk kültürüne olan görevini yerine getirmiş oldu.

Yayınlanmış olduğumuz bu çalışma, asla iddialı bir eser olmayıp, sadece unutulmuşluğa ve vefasızlığa karşı bir duruştan ibarettir. Oysa ki, dört klasördeki zengin bilgiler, her dönem için ciddi akademik çalışmaya ihtiyaç duymakta ve bu alicenap davranışı, hâlâ sabırla beklemektedir.

Kayseri’de ilk Türkçe gazete olan Erciyes Gazetesi’nin yayınlanmasının yüzüncü yılına denk gelmesi ve yıldönümü münasebetiyle Yunus Bekir’in hayırla yâd edilmesine vesile olmanın sevincini yaşıyorum.

Yunus Bekir’i tanıdıkça, Kayseri ve Türk kültürüne katkılarını öğrendikçe ve Kayseri’nin bu konudaki vurdumduymazlığını gördükçe, her gittiğim yerde Yunus Bekir’i anlatmaya başlamıştım. Ayrıca, gazetede ki köşemde yazıyor, yerel televizyonlarda Yunus Bekir’i ve davasını anlatan programlar yapmaya başlamıştım.

Kayseri Kültür ve Turizm Derneği Başkanı Âlim Gerçel ile birlikte görev yapıyorduk ve her yıl “3 Mayıs Türkçüler Günü”nü çeşitli etkinliklerle kutluyorduk. 2010 yılının 3 Mayıs Türkçüler Günü programı için hazırlık yaparken, Türkçü Gazeteci Yunus Bekir’i de bu gün münasebetiyle anmamızın uygun olup olmadığını sordum. Sayın Âlim Gerçel, çok yararlı olacağını ifade ederek, hemen hazırlıklara

başladık.

Öncelikle, Sayın Alim Gerçel ile Yunus Bekir’in Turan Mahallesi’ndeki mezarına gittik. Mezar mozaikle kaplanmıştı. Mozaik kaplama kışın soğuk ve donlarına karşı dayanamamış ve yer yer dökülerek, kopmalar meydana gelmişti. Mezarın tamir edilmesi gerekiyordu. Âlim Ağabey, iş adamı Sayın Ahmet Gülsoy’u arayarak vaziyeti izah etti ve mezarlığın tamirâtı konusunda yardımlarını istedi. Sayın Ahmet Gülsoy zaman darlığını da dikkate alarak, kısa sürede kesme taştan mezarı yaptırdı ve mermer kitabesini yeniledi.

Aynı zamanda Sahabiye Mahallesi Muhtarı olan Âlim Gerçel, Turan Mahallesi Muhtarı ile irtibata geçerek faaliyet alanımızı genişlettik. Böylece, 3 Mayıs Türkçüler Günü’nü Turan Mahallesi’nde Yunus Bekir’in mezarı başında anacağız, mezarın başındaki tertip ve düzenden Bahri Coşkun’un başkanlığında Turan Mahallesi Muhtarlığı sağlayacaktı. İki aşamalı olarak düşündüğümüz programın, 3 Mayıs Türkçüler Günü konu başlığı altındaki salon toplantımızı da Kayseri’de yapacaktık.

Düşündüğümüzden daha da güzel oldu. 3 Mayıs 2010 tarihinde öğleden önce Yunus Bekir’in mezarı başında toplandık. Şehirden çok sayıda gönül dostu iştirak etti. Turanlılarda, programa sahip çıktılar ve böylece 3 Mayıs Türkçüler Günü ile birlikte Türkçü Gazeteci Yunus Bekir’i Anma Programımızı başlatmış olduk.

Daha sonraki yıllarda, elde ettiğimiz olgunluğu bozmadan, programlarımızı aksatmadan sürdürdük. 3 Mayıs 2019 tarihinde ise onuncu kez bir araya gelerek, 3 Mayıs Türkçüler Günü’nü ve Yunus Bekir’i yâd ettik, ruhuna Fatihalar okuduk.

Bu programların iki önemli ayağı olmuştur. Bunlardan birincisi Sayın Hüseyin Cömert’tir. Kendisi, Yunus Bekir’in önemini ve mücadelesini bildiğinden, unutulmaması ve yeni nesillere örnek olması açısından, gösterdiği ısrarlı tutumudur. İkinci ayağı ise Sayın Âlim Gerçel’dir. Âlim Gerçel inandığı davanın mimarı ve hizmetkârlarından olan Yunus Bekir’i, Kayseri Kültür ve Turizm Derneğinin faaliyetleri için alarak ve 3 Mayıs Türkçüler Günü faaliyetleri ile birleştirerek, çok önemli hizmetlere öncülük etmiştir.

Kayseri’de ilk Türkçe gazete olan Erciyes

Gazetesi'nin yayınlanmamasının yüzüncü yıldönümü münasebetiyle, 2010 yılında başlattığımız bu çalışma Kayseri'de, Koramaz Vadisinde ve Turan (Dimidere) Mahallesi sakinleri arasında yeni bir ruh ve yeni bir dinamizme sebep olmuştur. Adeta, hafızalarını geçmişe kapatan insanların gözü açılmış ve derin bir mahcubiyet içerisinde geçmişlerine, kültürlerine ve Yunus Bekir'e sahip çıkmaya başlamışlardır.

Özellikle; Ankara, İstanbul ve İzmir'de yaşayan Turanlıların öncülüğünde, bir dernek kurmayı ve bu dernek marifetiyle yörelerine ve kültürlerine hizmet etmeye karar verirler. Uzun görüşmelerden sonra, 2018 yılında Kayseri Turan-Sarımsaklı Kültür ve Turizm Derneği kurulmuştur.

Kurulan dernekle birlikte, seyirci olarak kalmak istemediklerini ve yapılan faaliyetlerde görev almak istediklerinden, 2018 yılından itibaren 3 Mayıs Türkçüler Günü ve Yunus Bekir'i Anma faaliyetleri Kayseri Kültür ve Turizm Derneği ile Kayseri Turan-Sarımsaklı Kültür ve Turizm Derneğinin işbirliği ile gerçekleştirilmektedir. Programımız yine iki aşamalı olarak devam etmektedir. Her 3 Mayıs'ta öğleden önce rahmetli, Yunus Bekir'n mezarı başında toplanıyor, Kuranı Kerim okuyarak Fatihalar armağan ediyoruz. Yunus Bekir'in şahsiyeti, mücadelesi ve eserleri ile ilgili olarak yapılan konuşmaların ardından, yıllardır birbirini görmeyen insanların orada kucaklaşmaları, buluşmayı bayram havasına dönüştürüyordu. Böylece rahmetli Yunus Bekir, varlığı ve hatıralarıyla, hâlâ ait olduğu Türk Milletine hizmet etmeye devam ediyordu. Ayrıca, programımıza her yıl desteklerini esirgemeyen Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Kayseri Gazeteciler Cemiyeti'ne teşekkür ediyorum.

Bir şeyh, derviş veya molla olmayan, örnek yaşamı ve bitmek bilmeyen mücadelesiyle bir Türk Milliyetçisi ve kahramanı olan Yunus Bekir'in mezarının bir türbeye dönüştürülmeden, mezarına mum yakılmadan ve bez bağlanmadan, ebediyete kadar devam etmesini diliyorum. Buradaki asıl görev, Kayseri Turan-Sarımsaklı Kültür ve Turizm Derneğine düşmektedir. Her yıl 3 Mayıs'ta Türkçüler Günü'nü kutlamak ve Türkçü Gazeteci Yunus Bekir'i yâd ederek ruhuna Fatihalar okumak üzere, Turan Mahallesinde buluşmak ümidiyle, Anadolu'da yayın hayatını sürdüren en uzun ömürlü dergi olan "Erciyas

Dergisi"nin 500. (Beş yüzüncü) sayısını tebrik ediyor, emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Kayseri'de İlk Türkçe Gazete Erciyas'ı Çıkaran Ülkücü Turancı

YUNUS BEKİR İÇİN TARİH

Talas, 06 Temmuz 2018 Cuma, 06.50

Dimidere köyünden bir yiğit çıktı benâm
Onu kendine yoldaş edindi hayli kirâm

Ahmet Muammer Bey'in yakın arkadaşıydı
O vali, bu müfettiş Kayseri buldu nizâm

Yetmiş adet ilkokul açıldı dört bir yanda
Maarif işlerini düzenledi tastamam

Yeni bir ufuk açtı vatan evlatlarına
Pırıl pırıl zekalar eğitimde ber-devâm

Kolera denen illet salgındı o zamanlar
Sağlıkçılık var serde gösterdi çok ihtimâm

Hastahane en büyük ihtiyaçtı o zaman
Ona da önder oldu, kazandı çok ihtirâm

Cehalet ve hurafe halka etmiş sirayet
Fakirlik diz boyuydu gerekliydi bir kıyâm

Mefkûresi uğruna çekti hayli işkence
Hapis yattı yıllarca düşünmedi intikam

Serbest kalınca yine yoluna devam etti:
"Dimidere"yi "Turan" yaptırmak ne hoş meram

İlk Türkçe gazeteyi çıkardı Kayseri'de
Halkı aydınlatmağa Erciyas ne hoş kelâm

O bir semboldü mutlak, halkın gönül ışığı
Sonsuza dek o ışık yanar elbette müdâm

Sızır'da evlâdının evinde buldu ecel
Böyle bir bahadıra cennet olmaz mı makam

Altmış üç yıllık ömür kaderin cilvesiyle
Nokta koydu hayata oldu böyle bir hitâm

Yunus Bekir cihana veda etmiş Cemâlî
"Semt-i nezafet" olsun tam tarihi vesselâm

sem-t-i nezâfet 1931

Mustafa ASLAN (Cemâlî)

Ölümünün 25. Yılında Halkbiliminin us-talarından Ali Rıza Önder'i rahmetle anıyo-ruz

Eski Türk hayatında hayvancılık, koyun ve at besleme önemli bir yer tutardı. Çobanların ve sürülerin koruyucuları olduğuna inanılırdı. Koruyucu iyeler inancı Türkler arasında günümüze kadar ulaşmıştır. Türklerin yaşadığı hemen her yerde bu inancın izlerine rastlamak mümkündür. Volga Türkleri arasında bu iyeye, Abzar Öyesi adı verilir. Bu iye, ağılın koruyucusudur. Her ağılın bir koruyucusu vardır. Evin sahipleri veya ağılın sahipleri, onu memnun etmezlerse, hayvan sürülerinin başına her türlü felâket gelebilir, diye inanılır. Anadolu yöresinde ve araştırma sahamızda da buna benzer inanç pratiklerine rastlanmıştır. Bu iyelere benzer kurban kesildiği, süt sacı edildiği tespit edilmiştir. Anadolu'da, bu iye memnun edilmezse, ahırda bulunan hayvanları rahatsız edeceğine, zarar vereceğine inanılır.

Rize çevresinde, ahır iyesinin bir taçlı karayılan olduğuna inanılır ve bir tas içinde onun için ahır duvarına süt bırakılır. Böylece, onun ne kendisinin ve ne de başka yılanların hayvanları rahatsız etmeyeceğine inanılır. Çünkü memnun kalan yılan, yabancı yılanların girmesine mâni olurmuş.

Yakut Türkleri, ağıl iyesini memnun etmek için kurban keserlermiş. Onu memnun etmek için kurban kesildiğini bildirmek amacıyla, kesilen hayvanın postu, ağılın/ahırın içine gömülmüş. Kars'ta özel hallerde kesilen kurbanın postu, ahırın kapısına içten gerilerek çivilenir. Doğu Anadolu'da halk inançlarında kuvvetli bir Şahmaran miti vardır. Bilhassa dokumalara yansımıştır.

Türk halk inançlarında atın özel bir konumu vardır. Doğum esnasında hamile kadım karayilerden erkek atın kişnemesi, erkek atın kırk çıkıncaya kadar Alkarısı'na karşı koruyucu olması, kırk baskını olmuş çocuklar için at nalından yardım almaları, at nalının nazarlık olarak insan ve ambarlarda kullanılması, at kafasından aynı

amaçla tarlalarda istifade edilmesi, at kılında da bu tür koruyucu gücün olduğuna inanılması, attan görünmeyenlere karşı koruyucu bir evsafın olduğunu düşündürüyor. Bu özellikleri ile at halk inançlarımızda bizi mitolojimize götüren bir kültür kodu olmaktadır. Biz bu kodu doğumun evvelinde, esnasında ve sonrasında da gözeleyebiliriz.

Nitekim atlar için dahi kitabeli mezarlar yapılmakta, çocuk hastalarının tedavisinde bu mezarlardan şifa umulmaktadır. Tasavvuf bilginlerine göre, atların da kendi aralarında yüce ruhlu olanları vardır ve onlar da kendi âlemlerinde keşif sahibidirler.

Eski Türklerde olduğu gibi, günümüzde de at, evliliğin her safhasında inanç muhtevalı değerlerle yüklüdür. Genç kızların kısmetlerinin açılması için yaptıkları at ile ilgili bazı uygulamaları, gelinin ayağının uğurlu olması, zifaf gecesi büyülenmemesi için at ile ilgili yapılan tatbikatlar, Hızır'ın atlı düşünölmüş olması, at sürülerini koruyan Abzar Öyesi (iyesi)nin varlığına inanılması, özel bir atla miraca çıkılmış oluşu, Kam'ın da atının oluşu ve benzeri hususlar, evlilik döneminde de atın halk inançlarında mistik, sufistik, mitolojik bir öge olduğu kanaatini kuvvetlendiriyor.

At, Türklerin hayatında, ölüm safhasında da inanç yüklü bir faktördür. Sahibi ölen at yemekten içmekten kesilir. At, sahibinin öleceğini acı acı kişneyerek haber verebilir. Attan kurban kesilir. Atın kemiğinden fala bakılır. Etinden büyük yapılabilir. Sahibi, ölümünden sonra ihtiyaçları arasında atını da yanında ister ve onunla aynı mezara gömülür. Yas anında insanların saç ve atların kuyruk örüyü kesilir. Efsanevî atlar, sudan sır alarak çıkar ve sırra karışıp kaybolabilirler. Atların, halk inançlarında kökü derinliklere varan mahiyetleri vardır. Atların asaletine inanılır. Diğer hayvanlardan Atların farklılığı kabul edilir. "At, attır olamaz, bunda asla şek, katır çifte atar, zira babası eşek" denir.

Kayseri/Turan Sarımsaklı köyü için vefa borcu; çok önemli bir değerdir.

Turan Sarımsaklı köylüleri için vefa borcu; olmazsa olmazlar arasında yer alan insani bir karakterdir.

TURSAM-DER (Turan Sarımsaklı Derneği) için vefa borcu ve iyiliğe karşı teşekkür; en yüce hakttır.

Bu cümleden olmak üzere; TURAN gibi özbeöz Türkçe bir ismi devlet payitahtından, padişah mührü ile taşıyıp, köyümüze yüzyıl önce ad olarak getiren Gazeteci/Eğitimci/Sağlıkçı/Araştırmacı-Yazar ve Devlet Adamı Yunus BEKİR için ne kadar vefa borcu hissediyorsak, onun mezarını Sivas/Şarkışla'dan alıp, hasretiyle tuttuğu memleketine ve doğduğu köyüne nakletme çabasını gösteren ve gerçekleştiren; Hukukçu/Dilci/Halk Bilimci şair-Araştırmacı-Yazar Ali Rıza ÖNDER için de en az bir o kadar vefa borcu hissetmekteyiz.

Ali Rıza ÖNDER, Kayserinin Melik Gazi ilçesi Gesi bucağına bağlı Turan köyünde 1918 yılında doğdu. İlkokulu 1933 yılında köyünde, Ortaokul ve liseyi Kayseri Lisesi'nde 1939 yılında bitirdi. Ankara Hukuk Fakültesi'nden 1942 yılında mezun oldu. Hâkimlik stajından sonra yedek subay olarak askerlik hizmetini tamamladı. 1945 yılında Pertek Cumhuriyet Savcılığı'na atandı. Sırasıyla Hınıs (1947), Ürgüp (1952), Erzincan (1957), Cumhuriyet Savcılıklarında görev yaptı. 1959 yılında Osmaniye Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı'na getirildi. 1960 yılında birinci sınıf hakimliğe yükseldi. Üç yıl sonra da Yüksek Hakimler Kurulu Raportörlüğü'ne seçildi. Aynı zamanda Yargıtay Yayın Kurulu Başkanlığını da ek görev olarak yürüttü. 1983 yılında yaş nedeniyle emekliye ayrıldı. Evli ve üç çocuk babasıdır. Çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmış 653 makale ve şiirinin yanı sıra kitap halinde basılmış eserleri şunlardır: Yaşayan Anadolu Efsaneleri (1955), Yasa Dili Sözlüğü (1966), Hukuk Araştırmaları (1968), Kayseri Basın Tarihi (1972)

Anlatmayla sayfalara sığdıramayacağımız; yaş

ve baş büyüğümüz Ali Rıza ÖNDER bizim için; hedef koyduğumuz bir amaçtır. Ulaşmaya çalıştığımız bir yıldızdır. Hatta bir yıldızdan daha da öte, aydınlığından yararlanmaya çalıştığımız bir güneştir. O güneş ki; yaşam sürdüğü her ortamda ışık saçmış, Türk kimliğini en onurlu haliyle temsil etmiş, Araştırmacı kimliği ile halktan hiç kopmamış ve Türk Halk Kültürüne hizmeti yüreğinde taşımış, Türk dilini en duru şekilde ifade etmeye çalışmış, son nefesine kadar Atatürk İlke ve Devrimlerinin yılmaz savunucusu olmuştur.

Böyle bir şahsiyete sahip olan Ali Rıza ÖNDER gibi bir kişinin hemşehrisi olmak büyük bir gurur, hele köylüsü olmak yüce bir onur, hatta akrabası olmak bizler için Tanrı'nın büyük bir lütfudur. Bu lütf karşısında Allah'a şükran borçluyuz.

TURSAM-DER (Turan Sarımsaklı Derneği) köyümüzün ve ailemizin böylesi büyük bir değeri olan Hukukçu/ Devlet Adamı/Dilci/ Şair/ Halk Bilimci ve Araştırmacı Yazar Ali Rıza ÖNDER için; ERCİYES DERGİSİNİN Kasım 2019 tarihli 502. sayısını ÖZEL SAYI olarak ayrıldığını memnuniyetle öğrenmiş bulunmaktayız.

TEŞEKKÜRLER, Kayseri'nin ve Türkiye'mizin itibarlı ERCİYES DERGİSİ...

TEŞEKKÜRLER, Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Sayın Âlim GERÇEL...

TEŞEKKÜRLER, Genel Yayın Müdürü Sayın Ömer BÜYÜKBAŞ...

TEŞEKKÜRLER, Genel Yayın Danışmanı Sayın Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ...

TEŞEKKÜRLER, Ali Rıza ÖNDER'in aziz hatırasına sahip çıkan TURAN SARIMSAKLI Köylüleri

KAYSERİ TURAN SARIMSAKLI KÜLTÜR VE TURİZM DERNEĞİ

Yönetim Kurulu

**Ahmet AKKAYA - Emir TÜRKAY -
Yaşar DOĞAN-Turan YÜKSEL
Hakkı ÖZEN-Abidin YAĞMUR-
Ertuğrul AKKAYA**